

SZABÓ LŐRINC KIADATLAN DRÁMAFORDÍTÁSAI

2.

Catherine Turney

Keserű aratás

Fordította:
Szabó Lőrinc

Debrecen, 2004

A kötet kiadását a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
– a Magyar Könyv Alapítvány
és a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatta

A szöveggondozás és a jegyzetelés
a Miskolci Egyetem az OM NKFP (5/008/2001),
az OTKA (T038252) és az MTA TKI által támogatott
Szabó Lőrinc Kutatóhelyén, az MTA könyvtárának közreműködésével készült
Kabdebó Lóránt irányításával.

© Szabó Lőrinc örökösei 2004

© Szele Bálint 2004

© Csokonai Kiadó

Sorozatszerkesztő

Bíró Éva

A bevezető tanulmányt írta

Dr. Bécsy Tamás

A szöveggondozást végezte és a kísérő tanulmányt készítette

Szele Bálint

HU ISBN 963 260 182 3

HU ISBN 963 260 190 4

Csokonai Kiadó, 2004

Felelős kiadó: Mazsu János

Technikai szerkesztő: Molnárné Balázs Zsuzsanna

Nyomdai előkészítés: Abakusz Stúdió

Nyomdai munkák: Kapitális Kft, Debrecen

Felelős vezető: Kapusi József

Zseni a drámában¹

1936 januárjában a londoni *Arts Theatre Clubban* bemutattak egy drámát – E. L. Berman rendezésében –, amelyet a cenzor azonnal betiltott, illetve bizonyos szövegek módosítását írta elő. Az író hajlott rá, elvégezte a javítást és így 1936. május 12-én immáron a *St. Martin's Theatre*-ben adták elő Catherine Turney *Bitter Harvest* című darabját, Stephen Thomas rendezésében.

A dráma főalakja Lord Byron és féltestvére, Augusta Leigh.

A betiltás okára az *Evening Standard* D. B.-vel jelzett szerzője 1936. május 13-án megjelent kritikájában utalt. „Ha Byron életének azon éveiről ír valaki, amelyek házasságkötésétől Angliából való elmenekülése között teltek el, és nem szól féltestvérevel, Augusta Leigh-vel való kapcsolatáról, az olyan lenne, mintha De Quincyről írna anélkül, hogy megemlítené az ópiumot”.

Lord Chamberlain tiltása azon az Angliában érvényes gyakorlaton alapult, miszerint egy dráma akkor is „obszcénnek” minősül, ha csak *lehetésként említenek* benne vérfertőző kapcsolatot. Ivor Brown előszót írt az 1936-ban bemutatott angol dráma kiadásához, amelyben „abszurd döntésnek” nevezte a cenzor ren-

---

1 Az itt közölt tanulmány eredetileg a *Tudományos Dialóg* 1998/3. számában jelent meg. A dráma rövid összefoglalását, mely ott a tanulmány részét képezi, itt nem közöljük újra.

delkezését, mert „azonnal nyilvánvaló, hogy ebben a darabban egy szó sincs bujaságról; a figyelmes olvasás felfedezheti a képzeletnek azt a finom árnyalatát, amellyel Miss Turney megrajzolja Byron dühkitöréseit és gyötrődéseit és azt a konfliktust, amelyet Augusta Leigh szívében ő felkeltett, de amelyet Augusta a maga erejéből lecsendesített”.²

1937 nyarán Szabó Lőrinc fiával hajókiránduláson vett részt az Adrián. Július 12-én Dubrovnikból kelt levelében olvasható: „Úgy érzem, az volna számomra a legjobb, ha nem dolgoznék (színdarabfordítás), hanem csak élnék”.³ A leveleket közreadó Kabdebó Lóránt jegyzi meg: „színdarabfordítás: Catherine Turney: Keszű aratás című, Byronról szóló darabját fordította a Nemzeti Színház számára”.⁴ A dráma bemutatója 1938. október 12-én volt a *Nemzeti Kamaraszínház*ban; játékmestere, rendezője Nagy Adorján. Byront Uray Tivadar játszotta, Augusta Leigh-t Makay Margit; Annabellát, Byron feleségét Szeleczy Zita.

Az angol kritikák sokkal jobban elismerték a dráma értékét, mint a magyarok.

A *Morning Post* kritikusa így írt: „Egészében mesterien végíti az őszinteséget és a tapintatot (...) Byron karakterét bőkezűen jeleníti meg – egoizmusát, nyűgös őrjöngéseit, erkölcsi gyengeségét, konyakszeretetét, és azt, hogy mindenkit kihasznál, akivel csak dolga akad”.⁵ A *The Times* szerint „a Byront játszó Mr. Eric Portman noha keveset mutatott abból a fenségességből, amelynek át kellett volna sugároznia Byron megalázó gögjén, sikeresen mutatta meg éleselméjűségét és szenvedéseit”.⁶ Kárpáti Aurél a darabot „aggálytalanul egyszerűnek” nevezte: „A fölül

---

2 Ivor Brown: Preface. In: *Four Plays of 1936*. Hamish Hamilton, 1936. 5.

3 Szabó Lőrinc és felesége levelezése, 1921–1944. Sajtó alá rendezte, bevezette és a jegyzeteket írta Kabdebó Lóránt. Magvető Könyvkiadó, 1989. 495–496.

4 Szabó Lőrinc és felesége... i. m. 663.

5 Névtelen kritika a *Morning Post* 1936. május 13-i számában.

6 Névtelen kritika a *The Times* 1936. május 13-i számában.

zseniális, alul nyomorék költő – Freud ismert tétele szerint – testi fogyatékoságérzetét sorozatos szerelmi hódításokkal igyekszik kompenzálni”. Egyébként: „Álproblémákkal kacérkodó, velejéig hazug darab”.⁷ Újhely József szerint „A négy rövid felvonás nem is annyira a nagy költővel ismertet meg bennünket, mint az egzaltált, furcsa egyéniségű férfi zavaros szerelmi életével”.⁸ A *8 Órai Újságban* H. A. írja, miszerint „Byron bolond ember volt és bolond embereket csak rendkívüli fegyelmezettséggel lehet színpadra vinni”.⁹ *Az Est* kritikusa, H-ó: „Az angol írónő nem láttatja a fejét, csak a sánta lábat (...) Byron dolgozószobája helyett a hálószobájába vezet”.¹⁰ Újhely József így vélekedett az *Esti Újságban*: „Byronból alig ismerünk meg többet, mint egy félszeg, kopaszodó fiatalembert...”.¹¹ Várnai Dániel véleménye nagyon tömör: „Négy felvonásra osztott, dramatizált pletykasorozat”.¹²

Szempontunkból nem lényegtelen, mit írtak Byron alakjáról azon kívül, hogy bolond volt. „Byron kevés életszerűséggel szemünk láttára lobban szerelemre, őrzöngő indulatrohamokon megy át, szerelmi civódásokon, túlságokig lemeztelenül, de mindannyinál kényelmetlenebb inflagrantija az, amikor verseit elmondja”.¹³ Persze a drámabeli Byront az élővel illetve a róla kialakított véleményekkel vetették össze.

Papp Jenő így: „Pokoli kiabálás közt szerepel előttünk négy felvonáson át az a költő, és az az ellenfél, akit Missolonghben márványba faragtak a görögök (...) Durva ferdítés ez, amit róla a

---

7 Kárpáti Aurél, *Pesti Napló*, 1938. október 13-i szám.

8 Újhely József, *Esti Újság*, 1938. október 13-i szám.

9 H. A., *8 Órai Újság*, 1938. október 13-i szám.

10 H-ó, *Az Est*, 1938. október 13-i szám.

11 Újhely József, *Esti Újság*, 1938. október 13-i szám.

12 Várnai Dániel, *Népszava*, 1938. október 13-i szám.

13 B. A., *Magyar nemzet*, 1938. október 13-i szám.

színdarab szerzője rajzolni merészel”.¹⁴ Újhely József szerint „erről a Byronról alig feltételezhető, hogy ő írta a Don Juant”.¹⁵

A magyar és az angol értékelések eltérő voltában nyilván közrejátszott, hogy Byron angol költő, akit hazájában általában is másként láttak és ítélték meg.

Csak egy magyar kritikusa, Pütkösti Andor írt erről: „Az angol közönségnek tetszett Turney asszony drámája. (...) Külön is érdekes lehetett számára, amikor Walter Scott, Moore és Melbourne hercegnő jelentek meg a színpadon. Ezeket a figurákat az angol képzelet és az angol ismeret bizonyára felruházta azzal a hússal és vérrel, amely ezekből az alakokból a magyar közönség számára hiányzik”.¹⁶

Anglián kívül – akik egyáltalán tudtak róla – inkább magánéleti botrányait ismerték, féltestvérével való viszonyát; a görög szabadságharcban való részvételét; meg azt, hogy átúsztta a Helleszpontoszt.

Nem lehet egészen pontosan kideríteni, hogy a magyar kritikák elmarasztaló ítéleteiben mekkora szerepet játszott a zaklatott politikai élet, az ebből fakadó indulatok; illetve a Nemzeti Színház vagy akár Németh Antalt támadni akaró szándék.¹⁷

Németh Antal igazgatása alatt eddig nem mutattak be olyan drámát, amelyben a szexualitás bármily nyílt formában előkerülne; és teljesen hiányzott olyan mű, amely a szexuális aberrációkra utal.

Papp Jenő meg is jegyezte: „A szellem nevében (...) visszafricskázuk Catherine Turney kicsinyes tolakodását, és arra kér-

---

14 Papp Jenő, *Új Magyarság*, 1938. október 13-i szám.

15 Újhely József, *Esti Újság*, 1938. október 13-i szám.

16 P. (Pütkösti Andor), *Újság*, 1938. október 13-i szám.

17 A németek ez év márciusában vonultak be Ausztriába; május végén hirdették ki az ún. I. zsidótörvényt; májusban volt az Eucharisztikus kongresszus is; meghírdették Győrben a fegyverkezési programot; a nyáron elítélték Szálasi Ferencet; az állami és a köztisztviselőknek megtiltották, hogy belépjenek a Szociáldemokrata pártba és szélsőjobbaldali pártokba, stb.

jük a színház igazgatóját, vegye le a műsorról és dobja a papírkosárba”.¹⁸ Gáspár Jenő is elmarasztalta a színházat: „A Kamaraszínház az állam bizonyára finom hangulatú és költői művek előadása kedvéért tartja fenn, vagy pedig olyan irodalmi csemegékért, amelyek válogatott és nemesízlésű közönségnek valók”.¹⁹ *A Mai Nap*ban P. J. is rávág a színházra: „A Kamaraszínház – kísérleti színház, itt édeset kellene aratni, nem pedig keserűt”.²⁰

C. Turney darabja nyilván témájánál fogva sem illeszkedett a bemutatott darabok sorába. Egy évvel ezelőtt újították fel Herczeg Ferenc *Kék rókáját* Bajor Gizivel, és a tavasz folyamán volt Németh László *Villámfényénél* című darabjának ősbemutatója. Nyáron a *Szentivánéji álm* és a *Csongor és Tünde* ment. Ugyanakkor nem lehet állítani, hogy C. Turney darabja nagymértékben elmarad művészi szintjét illetően a bemutatott új magyar darabokétól. Az előző évadban a Ruzitska József és Csery Péter szerzőpáros Kotzebue nyomán írott *Béla futása*; Bibó Lajos *Eszter*, illetőleg Andai Ernő *Harang és kalapács* című munkája ment a nagyszínházban. Itt az 1938/39-es évadot Asztalos Miklós *Farkaskalandjával* nyitották, a következő bemutatók pedig felújítások voltak: Csiky Gergely *A nagymama*, Csepreghy Ferenc *A sárga csikó*, Herczeg Ferenc *A Gyurkovics lányok*.

A dráma főalakja kétségkívül Byron, de nem Byron, a költő. Ebből következően a magyar kritikák félrevitték, rosszul értelmezték a dráma kérdéskörét. Itt az a kicsapongó, iszákos, extrém ember a főalak, aki főúr, lord, akit épp saját társadalmi köre tesz tönkre. Végre talált egy nőt, akivel jól érzi magát, akinek ezt mondja: „sose szabadulsz meg tőlem”,²¹ s akiről ezt mondja – ép-

---

18 Papp Jenő, *Új Magyarság*, 1938. október 13-i szám.

19 Gáspár Jenő, *Nemzeti Újság*, 1938. október 13-i szám.

20 P. J., *A Mai Nap*, 1938. október 13-i szám.

21 Catherine Turney: *Keserű aratás*. Fordította Szabó Lőrinc. Kézirat; Akadémiai Könyvtár, MS 4668/16. Kabdebó Lóránt segítségét hálásan köszönöm. Az összes magyar nyelvű idézet ebből a kéziratból való.

pen a feleségének: „Senki más nem tesz boldoggá, csak Augusta”. És ezt a férfit dönti kétségbeesésbe és boldogtalanságba a főúri társaság a maga erkölcsi ítéletével, társasági-társadalmi tilalmai-val, pletykáival. A viszonyhálózat tehát nem a költő, hanem az egyéniség köré épül föl.

Az egyéniség extrémításának – és nem a költői Énnek – ismérvei, hogy elfelejti, barátait saját lakására meghívta ebédre, és hogy távolmaradását kitalált okokkal – szellemes hazugságokkal – magyarázza; hogy ecetes krumplit eszik normális étel helyett; hogy szereti az italt. Azt sem csak költő-zseni mondhatja egy nőnek: „Úgy van! Bántani akarlak – úgy meg akarlak kínozni, hogy sose kívánj viszontlátni – úgy meg akarlak kínozni, hogy eltakarodj innen és utálj egész életedben...” Anyagi helyzetét, nem költői lelkületét jelzi, hogy a gazdag Millbanke kisasszonyt veszi feleségül. A pillanatokon belül bekövetkező, nagyon-nagyon eltérő hangulatok és a heves paroxizmus sem csak a költő-zseni ismérvei, tulajdonságai lehetnek.

Azt természetesen minden olvasó és néző tudja, hogy ez a férfi ugyanakkor nagy költő; és a drámától függetlenül is tudja, hogy zseni. És ezt a tényt semmiképp sem lehet kiiktatni a befogadói hálózatban megszülető jelentésképzésből. Ugyanakkor az is tény, hogy Byron költői zsenialitását nem az ebben a drámában megformált alakjából lehet megérezékelni-megtudni; noha az ő költő-mivoltát sem lehet a drámában mellőzni. Ez kétféle jelleggel épül a mű helyzeteibe.

Az egyik az, amikor Lady Melbourne, azután a regényíró Walter Scott Byronnak a *Kalóz*, a *Gyaur*, a *Lara* és az *Abydosi menyasszony* című műveit említi. Ezeket azonban nem mint a költőt jellemző műveket hozzák szóba, hanem mint amelyek Byron és Augusta szerelmét bizonyítják. Úgy értelmezik, hogy az ezekben a művekben leírt férfi-nő viszonyok és más mozzanatok Byronnak „saját élményeiből fakadnak”; és „milyen szörnyű dolgok történhetnek ebben a házban – ha olyan műveidet olvasom, mint

a »Kalóz« – meg a »Lara« – meg az »Abydosi menyasszony«”. Ezeket a mondatokat a szerzőnő nyilván saját irodalomszemlélete következményeként adja az alakok szájába. Vagyis abból az általánosan elterjedt véleményből, miszerint minden mű mögött az író konkrét életeseményei vannak; és a művek ezek alapján értelmezhetőek. Az ebből az irodalomszemléletből fakadó szövegek azonban ebben a darabban a „Byron és a főúri társaság” között lévő viszonyhálózatba épülnek bele, illetve ezt építik föl. Vagyis nem a költő Byront értelmezik.

Byron költő mivoltának másik aspektusa az, amikor az ő versei, versrészletei hangzanak el. Először inasának olvas fel négy sort, s megkérdezi: „Tetszik, Fletcher?” Pár pillanatig tart ez a mozzanat és semmi jelentősége nincs. További versrészletek, amelyeket Byron mond, Walter Scotthoz, illetve Augustához fűződő viszonyát jelölik.

A magyar kritikák problémakörét úgy is fogalmazhatjuk, miszerint az irodalomtörténetből ismert és nem a drámában megformált főalakra irányított jelentésképzés vezérelte szerzőiket. Pedig észrevehették volna a különbséget. Turney drámájában többször elhangzik, hogy Byron zaklatott, kicsapongó, extrém stb. *Egyéniségét, viselkedését* értelmezik sántaságából és anyjának ridegségéből, és nem a költői Ént, nem ennek produktumait.

A világ drámairodalmában igen kevés művet találunk, amelynek főalakja egyértelműen zseni; főként nem olyat, akinek zsenialitása az irodalom-, a művészet-, vagy a tudománytörténetből ismert. A történelmi nagyságokkal alapvetően más a helyzet. (Két példa: Balázs Béla: *Az utolsó nap*, ebben Rafael; M. Bulgakov *Molière*-je.) Azonban ezekben sem a művészi zsenialitás a téma magja; még az olyan dokumentumdrámákban sem, mint H. Kipperhardt *Az Oppenheimer ügy* című munkája. A zseni művészi zsenialitása talán Goethe *Torquato Tasso*jában érződik leginkább. Az említett drámák mindegyikében a mű világán kívül zseninek elismert ember és a környezetének őhöz való viszonya a téma

magja. Van egy-két olyan dráma is, amelyben csak a művön belüli világban jelenik meg egy alak zseniként vagy nagyon tehetséges alakként. Például Ibsen *Hedda Gabler*ében Lövborg, a művelődéstörténész.

A zseni zseni mivoltát egy drámában voltaképp nem lehet hitelesen megjeleníteni-megformálni; de nem azért, mert a bármily értelemben furcsa, extrém viselkedést nemcsak egy zseni produkálhatja. A zsenialitást mindig az illető műve bizonyítja; a művet azonban semmiképp sem lehet a drámába bevenni. Még költő esetében sem. Ha egy drámában ugyanis – mint a *Keserű aratás*-ban – elhangzik az adott zseniális költő verse, az itt nem a művészi világszínvonalat jelöli, nem ez lesz a jelentése, hanem az elhangzás helyzetét, a vers elmondójának más alak(ok)hoz való viszonyát jelöli; vagy más alaknak az őhöz való viszonyát. Ugyanakkor egy regény- vagy drámaíró képes önmaga életbeli egyéniségéhez képest sokkal nagyobb gazembert, vagy hozzá viszonyítva jóval tisztességesebb, becsületesebb, pozitívabb, vagy saját egyéniségéhez nem is illő alakot megformálni. Egyetlen író sem képes azonban önmagánál *okosabb* és önmagánál *tehetségesebb* alakot megírni.

Ez utóbbi esetekben az írói módszer az, hogy a mű más alakjaival mondatják el, bizonyítatják az illető zsenialitását vagy nagyfokú tehetségét. Ibsen is így bizonyítja Lövborg tehetségét. Más a helyzet a regényirodalomban. Mivel ott az alakok az író általi elbeszélés-ként léteznek, ezért a zseniális író képes zseniális alakot elbeszélni. Thomas Mann-nak sikerült ez a *Lotte Weimaran* Goethe-jében, illetve a *Doktor Faustus* Leverkühnjében.

*

A *Keserű aratás* eseményei Byron és Augusta kapcsolatát hordozzák. Még nincs a dráma terében Augusta, amikor Byron kijelenti, azt kívánná leginkább, hogy ha két Byron lenne a világon.

Mikor ezt mondja, az író nő instrukcióban megjegyzi: „His face lights up”.²² Szabó Lőrinc ezt így fordította: „Arca olyan szellemi vágyban ragyog fel, amilyent ritkán lehet látni rajta.” Vagyis: Byronnak ezen vágyát megerősítette. A háromgyermekes asszony megjelenésekor még nem tudja, kicsoda is látogatója. Mégis azonnal megjegyzi: „Tudja, úgy érzem, mintha mindig ismertem volna!”; És ezt is: „Maga az, akit mindig kívántam – akit mindig kerestem – a nő, aki együtt nevet velem – közelebb érzem magamhoz mindenkinél, akit csak ismertem valaha”. A dráma viszonyrendszerében ezek a mondatok már ekkor mint féltestvéréhez szólóak kapnak jelentést. További jelentése, hogy nagy vágy él Byronban egy olyan valaki iránt, aki a külső világban az ő mása lehet; vagyis az ősi „androgyn” iránti vágyat jelölheti. Különösképp olyan esetekben, amikor a „másik”, a világ épp azt az Ént gyötri-kínózza meg-nem-értéssel, aki nemcsak „van”-sága miatt érzi magát értékesnek, hanem, aki valamilyen produktumával belenyúlni volt képes mások benső világába, annak valamely részébe. Aki viszont csak azért érzi magát önminősítéssel értékesnek, mert „van”, annak a külső világban lévő második Énjére való vágya merő narcisztikusság.

Augusta hajfürtöt ad Byronnak, ami mellé szöveget mellékel: „Minden érzéset megosztani; csak a te szemeddel látni; csak a te tanácsod szerint cselekedni – erre esküszöm –, ez a végzetem”. Ez a vallomás azonban nem utal a mű viszonyrendszerében a külső világban lévő második Én iránti vágy egyik említett aspektusára sem. Nem olyan ez, mint Csehov *Sirályában* Nyina Trigorinnak tett azon vallomása, miszerint „Ha valaha kell majd neked az életem, csak gyere érte és vidd”. Egyáltalán nem mellékes, hogy Csehov drámájában ez a mondat eredetileg Trigorin szövege; egyik regényéből való. Emiatt értelmezhető úgy, mint

---

22 Catherine Turney: *Bitter Harvest*. In: *Four Plays of 1936*. Hamish Hamilton, 1936. 200.

Trigorin jellegzetesen narcisztikus vágya; a lány ezzel is „fogja meg” Trigorint. Augusta idézett önátadására Catherine Turney Byronja csak ezt a csevegő mondatot válaszolja: „Komolyan érzed ezt...?” Az író azonnal be is hoz valakit, amivel máris meggátolja önmagát, hogy a dialógusok a külvilágban lévő második Én-re vonatkozóan elmélyülhessenek; hogy Byron és Augusta kapcsolatában ennek valamely aspektusának elementaritását megérzékelhessük. Kapcsolatukat illetően kiemelkedőbb mozzanat akkor történik, amikor Byron elhatározza, hogy megnősül. Ezt Augusta is helyesli, de hozzáteszi: ezután is „Éppúgy láthatjuk egymást, csak...” Mire Byron így válaszol: „Igen. Ez az. 'Csak'. Lib, sohasem szabadulsz meg tőlem”, s ezt Augusta is megerősíti: „Soha, Byron”. Egy későbbi jelenetben Byron verset ír Augustához, amelyről ezt mondja: „A szellem agóniájában született, de a vége ujjongás. (...) *Óh légy te a boldog! A bűn – az enyém! / Búcsúzz, ha akarsz, – nem hagylak el én! / Bocssás meg, Egyetlen, – e szív a tied / és jöjjön akármí, örökre szeret!* – Tetszik, Augusta?”

Valószínűleg ezek a mozzanatok, amelyek Ivor Brown szerint a befogadóban „a képzeletnek azt a finom árnyalatát” kelthetik fel, amely a köztük lévő szerelemre vonatkozik. Azonban ezek nyilván nem elegendők, hogy épp a féltestvérek bonyolult kapcsolatát megfelelően érzékeltethesse. Különösen akkor, ha ezek az apró és kurtán-érdektelenül lezáruló mozzanatok a darab szövegének túlnyomó többségét kitevő szalon-csevegések és Byron dühkítőresei között jelennek meg. Vagyis: a darabnak az a szegmense sem válik súlyossá, jelentőssé.

Az angol arisztokrácia elutasító, Byront és Augustát kiközösítő attitűdje is csak mások elbeszélése révén kap helyet a dráma viszonyrendszerében. Pedig épp ez, ők és az arisztokrácia viszonya a mű jelentéshálózatának legfontosabb része. A tágabb környezet miatt nem lehet Byron és Augusta boldog; és a jó társaság kényszeríti Byront száműzetésbe. Ha egy drámában a megjelentettek-megformáltak *körül* történők ily nagymértékben fontosak,

akkor ezek azt a művészi kényszert róják a drámaíróra, miszerint a külsőként jelölteknek a dráma terén belül lévő alakok benső világára való hatását írja meg mint tárgykört. Itt azonban szaloncsevegések vannak, és Byron dühkitörései. Ez utóbbiak épp a csevegésekkel való kontextusban válnak jelentésképző mozzanatokká. Vagyis modortalanságnak vagy gátlástalanságnak értelmeződnek, és nem a zseni megnyilvánulásainak.

Byron tehát semmiképp, egyetlen vonatkozásban sem nő jelentőssé ebben a drámában. Persze az, hogy ez a drámabeli alak az angol költő, mindig ott érvényesül a jelentésképződésben.

A Keserű aratás követi az angol szalondrámák jellegzetességeit, amelyet magas szinten O. Wilde és G. B. Shaw művelt; alacsonyabb szinten J. M. Barrie és S. Maugham. Ez a mű – ha témájánál fogva nem is –, jellegében és drámaírói látásmódjában pontosan beilleszkedett a magyar színházak műsorába. Érdekebbé tette a „pikantéria”, a fűlttestvérek szerelmébe való bekucskálás lehetősége. Bár itt a vérfertőzés valóban csak „lehetőséges”.

Bécsy Tamás

*„Irgalmat az irgalmasnak! Ha az
voltál, megkapod. Éjszakáidat
számkivetette az álmok hona:
igen! Hiába áztatnak, halálos
úr gyötör majd és nem gyógyul soha.
Mert túlmély átkon pihen a fejed:
gyászomba vettedél s ép ily igaz
kínban érik keserű aratásod.”*

(Byron)

SZEMÉLYEK

FLETCHER	Byron inasa
JOHN CAM HOBHOUSE	fiatal tudós, Byron barátja
TOM MOORE	költő, Byron barátja
LORD BYRON	a költő
AUGUSTA LEIGH	Byron féltestvére
WALTER SCOTT	az író
LADY MELBOURNE	Byron bizalmasa
LADY OXFORD	Byron kedvese
LADY CAROLINE LAMB	Byron kedvese
ANNABELLA MILLBANKE	Byron felesége

Szín:

I. felvonás:

*Lord Byron lakása a Bennett Streeten, a St. James negyedben.
1813 júniusa.*

II. felvonás:

Ugyanott, három hónappal később.

III. felvonás:

Byron lakása, Piccadilly Terrace 13. Idő: 1815 nyara.

IV. felvonás:

Ugyanott, 1816 áprilisában.

I. Felvonás

*Júniusi délután 1813-ban.
Lord Byron szobája a Bennett Streeten*

LADY OXFORD

Óh – ha majd úgy ismeri Byront, ahogy én, Mr. Scott, nem fog meglepődni semmin.

MOORE

Úgy van, – ön most még csak ismerkedik vele.

SCOTT *(nevetve)*

Megvallom, első esetben vagyok olyan házigazda vendége, aki nem jelenik meg a saját ebédjén.

HOBHOUSE

Nekem sehogyse elég, amit ez a Fletcher Byronról mesél. Mit szólsz hozzá, Moore?

MOORE

Nekem is furcsa. Meg tudom érteni, hogy elmarad az ebédről, hiszen különben sem eszik soha semmit – el tudom hinni, hogy berúgott éjszaka és most képtelen talpra állni – azt azonban sehogysem értem, hogy nem káromkodta szét a fejét a lármára, amit itt csapunk.

LADY OXFORD

Hívjuk talán Fletchert és szedjük ki belőle az igazat.

HOBHOUSE

Nagyon helyes. Csöngesd csak be az öreget, Moore.

LADY OXFORD

Az nem bánt, hogy nekem kellett beugranom a házigazda szerepébe, de úgy érzem, Mr. Scott iránt kissé több tisztelettel tartozik.

SCOTT

Kérem, ne törődjék vele –

MOORE (*Fletchernek csönget*)

De nagyon is törődünk vele, Mr. Scott. Ami Hobhouse-t illeti, meg engem, az hagyján, – mi megszoktuk – de ön és Lady Oxford jobb modort érdemel.

FLETCHER (*belép*)

Csöngetett, asszonyom?

MOORE (*műharaggal*)

Én csöngettem. Valamennyien tudni akarjuk az igazat, hogy miért nem jelent meg ölordtsága.

FLETCHER

De hiszen közöltem már, uram, hogy –

LADY OXFORD

Nos, Fletcher?

FLETCHER

A dolog úgy áll – A műsorbizottságnak ülése volt a Drury Lane színházban és nagyon elfoglalta ölordtságát.

HOBHOUSE

Tény. Ott voltam magam is. Tovább, Fletcher.

FLETCHER (*kétségbeesve*)

Mr. Hobhouse, Sir, ön ismeri ölordtságát – együtt méltóztatott lenni vele a görög utunkon, Sir!

HOBHOUSE

Azt mondtam, hogy – tovább, Fletcher!

FLETCHER

És aztán, mikor az ülés véget ért – ölordtsága egy szűkebbkörű társaságba ment. (*elakad*)

LADY OXFORD

Óh! Nem szükséges többet mondania, Fletcher.

FLETCHER *(ijedten)*

Kérem, asszonyom, ne méltóztassék szólni ölordságának, hogy bármit is mondtam. Nagyon megharagudnék rám.

LADY OXFORD

Egy árva szót se.

FLETCHER

Köszönöm, asszonyom! *(Nagyon megkönnyebbülve gyorsan kimegy.)*

SCOTT *(csöndesen nevetve)*

Szegény ember – itt aligha van egy perc nyugalma!

HOBHOUSE

Óh, derék fickó – a legderekabb. Sokszor előfordult, hogy neki kellett ágyba dugnia Byront, – ugye, Moore?

MOORE

És téged hányszor kellett ágyba dugnia Görögországban, Hobhouse?

HOBHOUSE *(zavartan)*

Ugyan, ne számárkodj, Moore!

SCOTT *(Hobhouse-hoz)*

Tetszett önnek Görögország?

HOBHOUSE

Tetszett, nagyon tetszett. Byron pedig – valósággal beleszeretett.

LADY OXFORD

Bele bizony – legkedvesebb témája Görögország – ha akad rá fül.

MOORE

Ne felejtse a súlyát! Az a másik főtémája!

LADY OXFORD *(nevetve rábólint)*

SCOTT

Tényleg igaz, hogy csak ecetes krumplit eszik?

LADY OXFORD

Igaz! Azt mondja, hogy csak fiatalos külsejével együtt őrizheti meg a hírnevét.

SCOTT

És meddig hajlandó folytatni ezt a diétát?

HOBHOUSE

Pontosan addig, amíg a közönség hajlandó – csudálkozni rajta!
– De csakugyan, Scott, – ne vegye zokon tőle ezt a mai dolgot.
Byron nagy rajongója önnek – oda lesz, ha rájön, hogy mi történt.

SCOTT

Drága barátom, és semmit se veszek zokon tőle. Ne felejtse, hogy – van egy néhány – közös vonásunk. (*Béna lábára mutat, melyet megkoppint a botjával.*) Egy olyan félénk embernek, mint Byron, tragédia a bénaság. Merem állítani, hogy minden bűnét vissza lehetne vezetni erre a lábára.

HOBHOUSE

Csupa keserűség miatta. Az anyja pokollá tette vele az életét.
Folyton sánta kölyöknek nevezte.

SCOTT

Sánta kölyöknek – az anyja?

HOBHOUSE

Nehéz elhinni, ugye?

SCOTT

Szegény fiú.

MOORE

Milyen bájos ma, Jane.

LADY OXFORD

Jól érzem magam.

MOORE

Byron nélkül is?

LADY OXFORD

Azok közé a szerencsés lények közé tartozom, akik mindenkit szeretnek egy kicsit – és senkit sem túlságosan!

MOORE

Magának a veszély jelenti az igazi életet, ugye, Jane?

LADY OXFORD *(komolyabban, mint az előbb)*

Oly kevés időm marad – veszélyes dolgokra! Mire gondol?

MOORE *(száraz mosollyal)*

Arra, hogy – szerencsés fickó ez a Byron!

LADY OXFORD *(hangosan sűgva)*

Meg ne hallja valaha a férjem!

(A külső ajtó hirtelen kitárul és megjelenik Byron. A társaságot meglátva, elképed és lassan a fejéhez nyúl. A többiek összenéznek, tekintetük a csodálkozás és a mulatás különböző fokait fejezi ki. Byron hirtelen összeszedi magát)

BYRON

Úristen! Kedd van?

LADY OXFORD

Úgy van, kedd, június huszonharmadika, a kegyelem 1813-ik esztendejében.

BYRON *(sorra nézi őket)*

Úristen! Az ebéd!

HOBHOUSE

Igen! Az ebéd.

BYRON *(magához tér és a megkésett házigazdát játssza)*

Hadd dobjam le a kalapomat meg a köpenyemet és máris asztalhoz ülünk. *(könnyedebben)* Nem mondta Fletcher – izé – nem mondta, hogy késni fogok néhány percet? Drága Scottom!

FLETCHER *(hirtelen megjelenik s mikor meglátja Byront, földbe gyökerezik a lába)*

My Lord!

BYRON *(méltatlankodva)*

Na – mi van velem? Valami különös van rajtam?

MOORE

Szegény Fletcher! Pedig oly nemesen hazudott!

FLETCHER

Óh, Mr. Moore, Sir, – én –

BYRON

Mit mondott, Fletcher?

FLETCHER *(kétségbeesetten igyekszik tartani magát)*

Azt – én csak azt – azt mondtam – hogy lordságod –

BYRON

Rendben van, egye fene. Tálaltasson azonnal Fletcher! Rohanjon!

FLETCHER *(zavartan)*

Tálaltassak – tálaltassak – uram?

LADY OXFORD

Még egy ebéd már nem férne belénk. Az első nagyszerű volt.

BYRON *(lassan egy székre omlik)*

Csak nem – csak nincsenek már – ebéd után?

LADY OXFORD

De bizony – jóval utána!

BYRON *(feladva a harcot)*

Nos hát, megadom magam kényre-kegyre! Megbocsát valaha? – mindnyájan megbocsáttok? Mr. Scott, a lábai előtt heverek!

LADY OXFORD

Megbocsátunk, azzal a feltétellel, hogy elmeséli, mi tartotta vissza ilyen sokáig.

HOBHOUSE

Az ám, mi tartott vissza?

BYRON

Fletcher – hozzon nekem egy kis kávé – gyorsan!

FLETCHER *(megkönnyebbülve és fejcsoválva kisért)*

HOBHOUSE

Várjuk a mesét, Byron.

BYRON

Még a kávémat se nyelhetem le?

SCOTT

Még azt se.

BYRON

Hát jó! Tudjátok – először is a műsorbizottság ülésére kellett mennem a Drury Lane-be. Mikor az ülés véget ért – hm – gondolom: Darlington a Kétfejű Borjút proponálta.

MOORE

Óh – a Kétfejű Borjút?

BYRON (*felmelegedve*)

Azt! A Kétfejű Borjút. Tudják, hogy van ez ilyenkor – betoppant Kinnaird, a bankár – meg Jackson – ismerik – Jack úr – a bokszoló!

MOORE

És aztán –

BYRON (*a szalmaszálba kapaszkodva*)

Igen – igen – ittunk – aztán beállított Kean, a színész! és hát – mind az ötten felmentünk a lakására. Ott aztán –

LADY OXFORD

– természetesen megvacsoráztak!

BYRON

Óh, igen – remek vacsora volt – Jackson meg én a bokszolásról beszélgettünk – csodálatos, hogy az ember mi mindent nem tud a bokszolásról – többet tanultam róla az éjszaka, mint – no de, ne hagyják, hogy rákezdjek.

HOBHOUSE

És aztán?

BYRON (*kapásból*)

Óh, tudjátok, hogy megy az ilyesmi – egyik dolog hozza a másikat – és a legközelebbi, amire emlékszem, az az – hogy dél volt – és én a Kean ágyában feküdtem! Szörnyen haragudtam, hogy nem keltett fel idején. Megmondtam neki, hogy társaságot hívtam ebédre – De hát ismeritek a színészeket!

MOORE

Micsoda este! És tudod – a legfurcsább az, hogy tegnap véletlenül a Kétfajú Borjában vacsoráztam – Ott voltam egész hajnalig –

HOBHOUSE

Én meg színház után Kean-nel akadtam össze és egész éjszaka együtt mulattunk.

SCOTT *(derűs magasságból)*

S véletlenül még az is történt, hogy ma reggel találkoztam vele: üdvözlétét küldi és szeretné tudni, miért nem látta magát olyan rég óta.

LADY OXFORD

Óh, Byron, Byron!

(Mindenki kíváncsian várja, mit fog most Byron kitalálni)

BYRON *(akadozva és elpirulva)*

Rendben van! Az igazság az, hogy nem tudom elmondani, mit csináltam – mert semmire se tudok visszaemlékezni!

(Mindenki szívből nevet, mikor belép Fletcher egy csésze kávéval)

BYRON *(kő esik le a szívéről)*

Ah – Fletcher – istenek pohárnoka!

FLETCHER

Parancsol, uram?

BYRON

A klasszikusok, Fletcher, a klasszikusok!

FLETCHER

A kávé, My Lord?

HOBHOUSE

Senki sem értékelte úgy a görög szigeteket, mint Fletcher.

BYRON

Fletcher! Oly szorgalmasan gondolt Londonra, hogy közben nem ért rá észrevenni a Parthenont.

FLETCHER

Csak arra értem rá, hogy önre gondoljak, My Lord!

BYRON

Nem baj, Fletcher. Majd visszafizetem. *(Iszik. Kelletlen arcot vág)* Ébreszt a világon valami olyan gyilkos gondolatokat, mint a hideg kávé?

LADY OXFORD

A langyos házasság!

FLETCHER

Köszönöm, My Lady. *(el)*

BYRON

Mi az, Jane – maga határozottan keseredik!

LADY OXFORD

Csak ne kritizáljon. Mért nem próbálkozik maga a házassággal?

BYRON

Megpróbálkoztam, de senki se akar.

MOORE

Mi újság Miss Millbanke körül? Valamikor azt ajánlottam, hogy vedd el őt és támaszd alá egy kicsit rozoga vagyoni állapotodat.

BYRON

Megfogadtam, amit ajánlottál. Megkértem a kezét.

HOBHOUSE *(elképedve)*

Megkérted?

BYRON

Volt annyi józan esze, hogy kosarat adott.

SCOTT

Cinikus kedvében van ma, kedves Byron.

BYRON

Dehogy vagyok! A házasság az utolsó illúzióm. Ha azt is kipróbáltam, mindent kipróbáltam.

LADY OXFORD

Sajnálom azt a nőt, aki magához megy.

BYRON

Én is! *(Nevet, a többiek szintén.)*

SCOTT

Annyi bizonyos, Byron, – hogyha minden csődöt mond, a költészethez bármikor visszatérhet és kielégülést talál benne.

BYRON

Költészet! Abban ugyan sovány kielégülést találok!

SCOTT

Micsoda?

BYRON *(megértően)*

Eh! A költészet semmi – semmi egyéb, mint a lávaszóró képelet, melynek kitörése földrengéstől óv meg.

MOORE

Ezt nagyszerűen kihúzta belőle, Scott!

BYRON *(mérgesen Moore-ra néz, de annak mosolyára megenyhül)*

SCOTT *(nevetve)*

Drága Byron, sajnálom itthagyni ezt a kedves társaságot, de mennem kell.

BYRON

Nem, ne menjen még Scott!

SCOTT

Találkozóm van Murray-vel, a kiadómmal.

HOBHOUSE

Moore meg én szintén tovább állunk. A Holland House-ba vagyunk hivatalosak.

BYRON

Ha látod Lady Melbourne-t, mondd meg neki, hogy a menyé, úgylátszik, beadta a derekát.

LADY OXFORD

Caroline? Mire készül most az a nő?

BYRON

Majd elmondom négyszemközt.

MOORE

Én pedig remélem, továbbítani fogja hozzám az értesüléseit.

BYRON *(Scottot az ajtóhoz kíséri)*

Igazán megbocsátott, Scott?

SCOTT

Meg – föltéve, hogy máskor is meghív.

BYRON

Ezer örömmel! Isten önnel, Scott.

*(Scott meghajlik a többiek felé és távozik.
Byron visszajön a szobába és egy székre dobja magát)*

MOORE

Byron, – mit gondolsz, mi sorsra jut legújabb tervével a kis istened, Napoleon?

BYRON

A fegyverszünettel? Kitűnő! Nagy csapda! Te nem annak látod?

HOBHOUSE

Időt ad a szövetségeseeknek, hogy lélegzethez jussanak.

MOORE

Szerintem a franciák végét jelenti.

BYRON

Úgy?! Hát én ezennel fogadást ajánlok. Ha Napoleon nem nyeri meg első csatáját a fegyverszünet után, mindkettőtöket megvacsoráztatlak az Öreg Kakaófaban.

MOORE

Mához három hónapra jelentkezünk és kasszát csinálunk.

BYRON

De aki zsebel, az én leszek.

*(Egymást vállon átölelve az ajtóhoz mennek.
Pillanatnyilag egészen megfélelkeztek Lady Oxfordról)*

LADY OXFORD *(enyhe gúnnyal)*

Isten vele, Moore! Isten vele, Hobhouse!

MOORE *(visszarohan és kezet csókol)*

Isten bocsássa meg a bűnömet! *(drámaian)* „Hajóm Sztambul felé ragad, – De szívem Oxfordé marad.” Hogy is van ez, Byron? Egybevág vers és póz?

*(Mind nevetnek, Byron jó szívvel fogadja az ugratást.
Moore visszamegy az ajtóhoz)*

HOBHOUSE

Gyere már, Moore, – kezdem azt hinni, hogy nemcsak vacsorázni voltál a Kétfejű Borjában.

(Bólint Lady Oxford felé. Kimennek. Byron becsukja mögöttük az ajtót, visszatér a heverőhöz és leül Lady Oxford mellé, akit kissé gépiesen megcsókol)

LADY OXFORD

Roszkedvű vagy?

BYRON *(erőltetett vidámsággal)*

Nem – egyáltalán nem, Jane! Sohse vagyok rosszkedvű – ha veled vagyok!

LADY OXFORD

Beszélg – valami nyugtalanít! *(Anyásan becézi egy kicsit.)*

BYRON

Ah, Jane – olyan jó ez a béke – itt, melletted!

LADY OXFORD

Caroline gyötört meg újra?

BYRON

Caroline.

LADY OXFORD

Szegény Byron! A varázs átka!

BYRON

Varázs! Huh!

LADY OXFORD

Miért nem tud békén hagyni? Meg kell értenie, hogy többé nincs köztetek semmi.

BYRON

Nem akar belenyugodni. Csak tegnap is – a legszörnyűbb jelenetem volt az anyjával meg a nagynénjével.

LADY OXFORD (*mosolyogva*)

Az anyjával meg a nagynénjével? Milyen groteszk!

BYRON

Ugyehogy az? Valamennyien – képzeld, a férjét is beleszámítva! – kértük, hogy utazzék el. Én még azt is megígértem, hogy minden hajóval írok neki, ha elmegy néhány hétre Dublinba.

LADY OXFORD (*nevet*)

Milyen nevetséges!

BYRON

Minden nő egyforma – adj bármelyiknek csak egy kis lehetőséget – rögtön ki akar sajátítani.

LADY OXFORD

Még én is?

BYRON

Nem! Azaz, hogy még te is, Jane. Nem merek beléd szeretni. Te rajtam nevetnél – nem velem! Tarts szentimentálisnak – de néha már szeretnék házas ember lenni. Legalább nyugalmam lenne!

LADY OXFORD

Te szerelemre vágyol, drágám, – nem házasságra!

BYRON (*sóhajt*)

Talán! Az a kis Millbanke-lány – abból – jó feleség lehetne.

LADY OXFORD

Csak nem vagy szerelmes belé?

BYRON

Nem, – nem vagyok. De nem veszem biztosra, hogy nem melegednék-e hozzá – például egy forró júniusban.

LADY OXFORD (*nevet*)

És lesz majd egy tucat gyereked, hogy továbbvigyék Byron nagy nevét, mi?

BYRON

Isten ments! Egy fiú elég volna.

LADY OXFORD

Ne pózolj! Imádod a gyerekeket, azok meg téged.

BYRON

A tieid – azokat igen! Tudod, Jane, engem mindig meglep az a furcsa véletlen, hogy a gyerekeid mind úgy hasonlítanak a férjed barátaira!

(Összenéznek és elnevetik magukat. Byron megöleli és megcsókolja az asszonyt, aztán elhúzódik)

LADY OXFORD

Most meg mi lelt?

BYRON

Nem tudom, Jane. Mindig úgy érzem, mintha valahogy nagyon messze volnál tőlem, – még akkor is, ha a karomban tartalak.

LADY OXFORD

Mit törödsz vele? Én legalább nem próbállak kisajátítani.

BYRON

Ez igaz. És mégis – szeretnék annyira szeretni egy nőt, hogy joga legyen a birtokának tekinteni – ahogy én annak tekintem őt. Nem pont a testére gondolok – a szívére gondolok – a lelkére – mindenére, amije van.

LADY OXFORD

Sohse találod meg. Nem lehet egyszerre két Byron a világon.

BYRON

De azért kereshetnem – és ha valamikor megtalálom – *(Arca olyan szellemi vágyban ragyog fel, amilyent ritkán lehet látni rajta.)*

(Kopogás hallatszik)

BYRON

A mindenség! Valaki jött.

LADY OXFORD

Akarod, hogy menjek?

BYRON

Nem, kérlek, ne menj, Jane.

CAROLINE *(hangja kívülről)*

Mondom, hogy ölordsaága vár.

FLETCHER *(hangja kívülről)*

Sajnálom, My Lady, öméltósága el van foglalva.

CAROLINE *(hangja kívülről)*

Téved, – ügyem sürgős. Jelentsen be azonnal.

LADY OXFORD

Caroline Lamb – most aztán mitévő legyek?

BYRON

Gyorsan, Jane – menj a másik szobába. – Lerázom néhány perc alatt.

LADY OXFORD

De, Byron, én –

BYRON

Siess!

(Lady Oxford kiszalad az ajtón, amely a ház többi részébe nyílik, Byron az ajtó felé fordul, épp amikor Fletcher kinyitja)

FLETCHER

My Lord – nem tudom, mit tegyek. Lady Caroline Lamb ragaszkodik hozzá, hogy –

(Caroline Lamb belép. Beront a szobába, Fletcher pedig Byron intésére szemmel láthatóan megkönnyebbülve kisiet)

CAROLINE

Byron! Drágám!

(A karjaiba veti magát és szenvedélyesen megcsókolja. Byron kénytelen viszonzni, de hideg és unott marad)

BYRON *(a lehető legnagyobb gyöngédséggel)*

Caroline! Caro! Azt hittem, megegyeztünk, hogy nem jössz ide többé.

CAROLINE

Tudom, hogy megígértem, de nem bírom tovább! Óh, Byron, Byron, drágám – mintha száz év telt volna el azóta, hogy tegnap láttalak! Azt hittem, megőrülök! Nem, nem tudom megtenni. Nem bírlak elhagyni.

BYRON *(tényleg nagy zavarban)*

Caroline! Ez nem megy így tovább – jól tudod!

CAROLINE *(hisztérikusan)*

Nem! Nem! – Én csak azt tudom – hogy nem bírlak megint elhagyni!

BYRON *(rémülten)*

Azt akarod mondani – hogy elhagyod a férjedet – hogy –

CAROLINE

Azt! Elhagytam Williamet! Idejöttem hozzád –

BYRON *(elfordul)*

Úristen!

(Caroline megint hozzá rohan és fejét Byron hátára hajtja)

CAROLINE

Tudom, hogy haragszol rám. Tudom, azt ígértem, hogy sohse látlak többé. De amikor elmentél és én végig gondoltam mindent, hogy Írországba kell utaznom, hogy soha viszont nem láthatlak, nem bírtam ki. Ne haragudj. Byron, drágám. Nem leszek terhedre – igazán nem leszek. Neked adom az ékszereimet – mindent, amim van ezen a világon – csak engedd, hogy veled maradjak.

(Byron még mindig nem szól semmit. Caroline lassankint rájön, hogy a dolog nem úgy fejlődik, mint ahogy remélte)

CAROLINE

Tudom, hogy gyűlöltél, amiért tegnap olyan jelenetet csaptam Lady Oxford miatt – de Byron – halálos gyötrelmem volt tudni, hogy azon a héten felmentél hozzájuk Eywoodba! Tudom,

hogy Lady Jersey is ott volt – mindezt tudom – de a gondolat, hogy téged – hogy te – hogy az a nő elvehet tőlem – *(Nem bírja folytatni, túl szörnyű neki a gondolat.)*

BYRON *(anélkül, hogy felé fordulna)*

Nos?

CAROLINE

Óh, ne haragudj rám, Byron! Az én hibám, hogy szeretlek – csakugyan hibám? Byron – nézz rám – mondd – gyűlölsz, amiért szeretlek?

(Erőszakosan magához fordítja Byront. A férfi szeme kemény és hideg. Caroline hátrál)

BYRON

Ne kényszeríts rá, hogy beszéljek.

CAROLINE *(suttogva)*

Te – te gyűlölsz engem – látom a szemedből, hogy gyűlölsz –

BYRON *(fáradtan)*

Nem, nem gyűlöllek. De már elegendő volt ezekből a jelene-
tekből – ebből a szakadatlan féltékenységből. Elegendő volt a
szerelemből, amelyet rám erőszakoltál.

CAROLINE

Byron!

BYRON *(mindjobban előnti a düh)*

Hát jó! Megmondom neked az igazat! Belefáradtam abba, hogy körülspionkodjanak a cselédeid – belefáradtam a nevetéses leveleidbe – bele a sikolyaidba és a könnyeidbe – egyedül akarok lenni! Ti, nők, – nem képzelitek, mit érez egy férfi, ha fuldokolnia kell a szemrehányásoktól és az őrjöngéstől. Ez nem szerelem – ez semmi egyéb, mint büszkeség és féltékenység – és én halálos beteg vagyok a büszkeségedtől meg a féltékenységedtől!

CAROLINE *(hisztérikusan)*

Nem hiszek neked – kegyetlen vagy – csak bántani akarsz.

BYRON (*vadul*)

Úgy van! Bántani akarlak – úgy meg akarlak bántani, hogy
sohase kívánj viszontlátni, – úgy meg akarlak kínozni, hogy
eltakarodj innen és utálj egész életedben – úgy –

CAROLINE (*tornyosodó őrjöngésben*)

Úgy, hogy visszamehess a Lady Oxfordodhoz, aki elég vén
hozzá, hogy anyád lehessen. Nagyszerű – csak nyald, fald, ha
ízlik – de én nem hagyom el ezt a házat. Gyűlölhetsz, de majd
megmutatom, hogy megtartasz –

BYRON

Nem én, az istennek sem!

CAROLINE (*nevetni és sírni kezd*)

De igen, megtartasz! Gyűlölhetsz, ha akarsz, de majd rád
kényszerítenek – egész Londonnak el fogom mesélni, hogy
elcsábítottál és hogy a férjem kidobott az utcára – és akkor
majd meglátjuk, mit fog mondani a világ, ha nem fogadsz be.
– Nos – mit fogsz csinálni most?

(Az ajtó kitarul és ott áll Lady Oxford)

LADY OXFORD (*mosolyogva*)

Nos – mit fog most maga csinálni, Caroline?

CAROLINE

Úgy! Hallgatózott – Magára vall, Lady Oxford!

LADY OXFORD

Tehettem mást? Egész a Westminster templomáig elhangzott
a suttogása.

CAROLINE (*hirtelen halálos nyugalommal*)

Talán egy randevút zavartam meg. Fogalmam se volt róla, hogy
itt ütötte fel a sátorfáját. Élvezetes újság lesz a barátainak.

LADY OXFORD (*közönyösen odavetve*)

És közölje velük, hogy a hálószobát különösen elragadónak
találom.

CAROLINE (*akaratlanul megbotránkozva*)

Jane!

LADY OXFORD

Óh igen – itt annyival nyugalmasabb az élet, mint Eywoodban! A gyerekek otthon oly korán felverik az embert, nem igaz? De ugye, mi szükség ezt épp magának magyaráznom?

CAROLINE

Maga – itt merészel tanyázni és –

LADY OXFORD

Természetesen itt se nélkülözöm igazán a gyerekeket – miután – ahogy az imént oly kedvesen megjegyezte – elég vén vagyok hozzá, hogy anyja lehessen Byronnak.

CAROLINE

Ezt is hallotta?

LADY OXFORD

Nem vártuk magát ilyen korán. Tudja, mi, jó vidékiek!

CAROLINE *(halott mosollyal)*

Mindez kitűnő csemege lesz a levélben, melyet írni készülök a férjének.

LADY OXFORD

Óh – levelet is készült írni! Mert ha megírja, engedelmével lemásolom Sir William Lamb számára.

(Byron a szájához kap, hogy elfojtsa a nevetését. Caroline kigúnyolt dühében és megaláztatásában a kezét tördeli, hogy visszanyomja sikoltozását)

LADY OXFORD

Ugye, Byron, segíteni fogsz a másolásban? Ugye, szívem?

BYRON

Óh, drágám –

CAROLINE *(örjöngve felvisít és Lady Oxfordhoz rohan)*

Maga – ringyó!

LADY OXFORD *(hirtelen kitör)*

Hagyja el ezt a házat Caroline, itt én vagyok az úr!

CAROLINE *(az ajkába harap, gyorsan Byronhoz fordul)*
Ezért meglakolsz, Byron, ha kell, az egész világ előtt. *(Fel-
emeli a kezét és arcul üti Byront, aztán mielőtt a férfi moz-
dulhatna, kirohan és becsapja maga mögött az ajtót)*

LADY OXFORD
Huh!

BYRON
Jane! Megmentetted az életemet!

LADY OXFORD
Igen, de tartok tőle, hogy a jóhíremet elvesztettem.

BYRON
Miért tálaltad Caroline elé azt a sok hazugságot? Tudod, hogy
holta napjáig pletykálni fog róla. *(Valami az eszébe jut, elne-
veti magát.)* Jane, csodálatos voltál. Nagy színésznőt veszített
Drury Lane, hogy arisztokratának születnél.

LADY OXFORD *(szomorúan)*
Félek, okom lesz sajnálni. De ez a Caroline mindig dühbe ho-
zott.

BYRON
Ha bármit tehetek, hogy kisegítsek ebből a helyzetből –

LADY OXFORD
Köszönöm! Magamnak kell kisegítenem magamat belőle.
(Mélyen elgondolkozik.)

BYRON *(hirtelen hozzá megy és megöleli)*
Óh, Jane, imádnivaló vagy. Ha nem volna férjed – te lehetnél
felelet az imáimra.

LADY OXFORD *(még mindig töprengve)*
Talán mégis van megoldás. Hosszú utazást fogok tenni a kon-
tinensen Edwarddal.

BYRON
Vagyis – el akarod hagyni Londont? – Örökre?

LADY OXFORD
Elég nagy időre ahhoz, hogy épségben megnősülve találjalak,
mire visszajövök.

BYRON

Vagyis – meg kell nősnöm, hogy megmentsem a híredet.

LADY OXFORD

És a magadét, drágám.

BYRON

De ilyen gyorsan? Kinek kellek én? Pénzem nincs – Csak adósságom, meg a rossz nevem.

LADY OXFORD

Nagyot néznél, ha tudnád, hány gazdag örökös nő szíve vágya, hogy Lady Byron lehessen.

BYRON

Jane – ugye – nem mondtad komolyan, hogy elmégy?

LADY OXFORD

A legkomolyabban. Ez a mai jelenet meggyőzött róla, hogy csak akkor lehetek boldog, ha elhagylak, mielőtt te elhagysz! Így hát mondjunk istenhozzádot egymásnak, kedvesem és semmi megbánás!

BYRON *(szünet után)*

Jane – csakugyan van szív abban a gyönyörű kebledben – vagy csak egy nagyszerű színésznő vagy?

LADY OXFORD

Azok közé tartozom, akik saját magáért szeretik a szerelmet – mihelyt megingni látom – emlékké szoktam átalakítani – emlékké, rögtön. *(Megcsókolja Byront, feláll, és jobb felé megy)*

BYRON

Jane, hová mégy?

LADY OXFORD

Hosszú kirándulásra a kontinensen – Edwarddal. *(Kimegy)*

BYRON *(feléje nevet. Kopogás az ajtón)*

Óh! Az isten fáját!

(Feláll és az ablakhoz megy. Valaki vagy valami az utcán a külső kapu előtt, egyszerre leköti a figyelmét)

LADY OXFORD *(visszatérve)*

Tehát – mondd, hogy bon voyage, drágám, és kívánj sok szerencsét! *(Byron nem is hallja)* Byron! *(Szünet. Lady Oxford mosolyog)* Byron!

BYRON

Parancsolsz, Jane?

LADY OXFORD

Mondd, hogy bon voyage – és – sok szerencsét!

BYRON *(akinek kedélyváltozása még Lady Oxford számára is nyilvánvaló, jó kedvűen)*

Bon voyage – és – sok szerencsét!

FLETCHER *(belép, kissé nyugtalannak látszik)*

Bizonyos Mrs. Leigh kíván önnel beszélni, My Lord. Azt mondja, ismerni méltóztatik.

BYRON *(őszinte meglepetéssel)*

Leigh? Sohse hallottam róla.

FLETCHER

Mondjam, hogy lordságod el van foglalva? *(az ajtó felé indul)*

BYRON *(megállítja Fletchert)*

Nem, nem – azaz – *(Lady Oxfordra néz, aki mulatva figyel a jelenetet)* Mondja azt – mondja neki, hogy egy pillanat múlva fogadom! Vezesse be!

(Fletcher meghajlik és kimegy)

Jane – nem fogsz haragudni, ugye? De – talán barátja egy barátomnak – tudod – *(könnyed igyekszik lenni)*

LADY OXFORD

Óh! hogyan! hogyan!

BYRON

Óh, Jane!

LADY OXFORD

Talán – ő lesz a – felelet az imáidra! És most – csókolj meg utoljára – és hadd menjek ki a másik ajtón. Nem rontanám el az első találkozózt – semmiért a világon.

BYRON *(a másik ajtó felé vezeti)*

Ha minden nő olyan volna, mint te, Jane, nem volnának agglegények! *(csók)*

LADY OXFORD

Csak téged ne találjalak agglegénynek, – mire visszajövök!

BYRON

Erre, majd mutatom. *(kimennek)*

FLETCHER *(belépve)*

Mrs. George – ölordtsága egy pillanat múlva itt lesz, madam.
(el)

(Augusta Leigh belép. Bájosan öltözködik, élénken mozog, éles ellentéte Lady Oxford és Caroline Lamb nagyvilági cinizmusának illetve pezsgő hangosságának. Körülnéz a szobában, s végül az íróasztalhoz megy. A jobboldali ajtó kinyílik, Byron visszajön és balra a szemközti ajtó felé megy)

AUGUSTA *(mosolyogva)*

Lord Byron!

BYRON *(különös elfogódottsággal)*

Mrs. Leigh!

(Pillanatnyi szünet, mindketten tovább nézik egymást. A nő láthatóan azt várja, hogy a férfi szóljon hozzá, de mikor az hallgat, mosolyog és előbbre jön)

AUGUSTA

Úgy vártam ezt a találkozást!

BYRON *(mosolyog)*

Miért fosztott meg az örömtől, hogy megelőzzem?

AUGUSTA

Meg akartam lepni.

BYRON

Azt tette – a lehető legkedvesebben. Nem – izé – nem ülne le?
(Augusta a díványhoz megy, Byron szemközt áll vele) És most – mondja meg a nevét.

AUGUSTA (*mintha Byronnak tudnia kéne*)

Mrs. George Leigh vagyok.

BYRON (*bizonytalanul*)

Úgy mondja – mintha ismernem kellene magát. (*Szünet.*)

AUGUSTA (*hirtelen fölnevetve*)

Ez a legmulatságosabb dolog, amit életemben csináltam!

BYRON (*átvéve Augusta modorát*)

Igazán? Örülök neki.

AUGUSTA (*továbbra is mulatva*)

Egészen biztosra vettem, hogy nem ilyen lesz.

BYRON

Mondja el, milyen férfinek képzelt.

AUGUSTA

Hát – biztos voltam benne, hogy nem fog tetszeni. Mialatt ide kocsiztam, egész úton az járt a fejemben, hogy ha eljön a pillanat – lesz-e bátorságom belépni hozzá – hiszen – nagy ember – egész London ott lesz nála és ideje se lesz rám – És aztán mégis úgy döntöttem, hogy bemerészkedem az oroszlán barlangjába. Mikor kint a hallban álltam, még akkor is egy lángoló szemű, büszke tekintetű magas férfit képzeltem magam elé – pedig maga igazán nem emberevő sárkány. Pont olyan, mint akárki más.

BYRON (*csalódottan*)

Valószínűleg összetévesztett a költeményeim hőseivel.

AUGUSTA

Ellenkezőleg – soha egyetlen költeményét se olvastam.

BYRON (*elbámulva*)

Micsoda! Soha – egyetlen – költeményemet se olvasta?

AUGUSTA

Nem. Nem érek rá.

BYRON

Oh hogyne, el tudom képzelni, hogy nem ér rá. Valószínűleg egyetlen pillanata sincs soha a maga számára. – Dinék – bálók – udvarlók –

AUGUSTA

Á, dehogy! Szó sincs ilyen gyönyörökről. Pillanatnyilag elintéztem egy csomó számlát és elláttam a három gyermekemet –

BYRON

Három gyermeke van? Magának? Lehetetlen!

AUGUSTA

Már pedig így van!

BYRON

Soha ilyen nővel még nem találkoztam. Mondja, ki maga?

AUGUSTA *(a kérdésre kuncogni kezd)*

Nos, a férjem katonatiszt – Newmarketben élünk – azaz, hogy én Newmarketben élek – az uram csak a versenyek idején van otthon, én pedig udvarhölgye vagyok a régens hercegnőnek és szobám van a St. James palotában –

BYRON

De miért nem találkoztunk mi eddig?

AUGUSTA

Ritkán vagyok Londonban, mert nem hagyhatom magukra a gyerekeket, nos, kíváncsi még valamire?

BYRON

Igen. Miért jött ma ide?

AUGUSTA

Mert copfos és dundus kislány korom óta mindig szerettem volna látni magát.

BYRON

Micsoda elragadó teremtés!

AUGUSTA *(megint elneveti magát)*

Elképesztő! Gondoltam, hogy érdekes lesz az első találkozásunk, de ezt, igazán nem vártam!

BYRON

Mit várt? *(Augusta nevet és szemmel láthatóan rendkívül mulat)* Mit nevet rajtam? *(Augusta elhallgat, félve, hogy megbántotta Byront)* Ne – ne hagyja abba! Szeretem látni, hogy nevet! Tudja – valami isteni felszabadulás számomra, hogy

egy nő rámnevet. A nők általában oly szörnyen komolyak – vagy pedig nem komolyak eléggé. *(Augusta nem tudja, mit feleljen)* Végre! Találtam egy asszonyt, aki nem próbál okos lenni. Imádkoztam az éghez, küldjön az utamba egy szép nőt, akiben van annyi kedvesség, hogy ne akarjon szellemes lenni.

AUGUSTA *(gúnyosan)*

Óh, azt szeretné, hogy csak maga legyen szellemes.

BYRON *(élesen ránéz, aztán, mikor a nő elneveti magát, ő is nevet)*

Tudom én már, hogy ki maga: – csibész! *(Augusta csak vigyorog, Byron egyszerre csak elkomolyodik)* Tudja, úgy érzem, mintha mindig ismertem volna. Számomra nem könnyű az emberekkel érintkezni – kis gyerekkorom óta valami pokoli féltékenység nehezedik rám – általában azért tartom távol magamat másoktól, mert félek, hogy átlátnak rajtam.

AUGUSTA

Maga ilyen? Én is! Ezért féltem ma idejönni. Azt hittem vendégei lesznek. Nem magától féltem – hanem a többiektől –

BYRON *(nagyon komolyan)*

Mostantól kezdve – nem lesznek többiek. *(Augusta zavarba jön)* Mindig csúfolódtam a „meglátni és megszeretni” teóriáján, – de máától kezdve – *(Augusta meghökkenve néz rá, aztán felpattan a heverőről)* Ne ijedjen meg, bocsánat, ha megsértettem.

AUGUSTA

Talán nem kellett volna eljönnöm – mielőtt tudomására nem hoztam, hogy én –

BYRON *(gúnyosan)*

Hogy szereti a férjét – hogy megcsalja és összetörte a szívét – hogy nem érti meg magát, de én majd megértem – pontosan tudom, mit akar mondani. És mikor aztán a szaván fogom – akkor majd azzal áll elő: ne gondoljam, hogy maga olyanféle nő!

AUGUSTA *(egyszerűen)*

Mért mondanék én ilyesmiket magának?

BYRON (*csodálkozva ránéz, aztán bűnbánóan*)

Bocsásson meg. Egy szörnyű pillanatra attól félttem, hogy le talál lépni a piedesztáljáról. Mit akart tehát mondani?

AUGUSTA

Magamról akartam – azt akartam mondani, hogy különös tévedésben van velem kapcsolatban –

BYRON

Mrs. Leigh – én nem vagyok tévedésben. Magával kapcsolatban pedig egyetlen gondolatom az, hogy férje van akire rettenetesen féltékeny vagyok s akit máris gyűlölök.

AUGUSTA (*sajnálkozva*)

Óh, ne legyen féltékeny George-ra. A házasságunkat talán úgy jellemezhetem legjobban, ha elmondom, amit rólunk beszélnek: George Leigh a nappalait a lóversenyeken, az éjszakáit pedig szobalányok elcsábításával tölti. (*Mindketten nevetnek.*)

BYRON

Micsoda gyönyörű élet!

AUGUSTA

Várjon csak – az imént nem szemrehányást akartam tenni magának. Szemrehányást maga fog tenni nekem. Azt fogja mondani, hogy sült bolond vagyok, amiért nem mondtam meg mindjárt az elején – (*rövid kuncogás*) – ... de – olyan mulatságos volt – az eleje!

BYRON

Végül az egészből csak az számít, hogy találkoztam magával – hogy maga találkozott velem – és, hogy most – most mi legyen velünk. Miért jött ma ide?

AUGUSTA (*megdöbbenve*)

Milyen galibát csináltam!

BYRON (*nevetve*)

Galiba, galiba! (*halkan, nyomatékosan*) Kérem, ne bánjon semmit. Imádom magát, amiért úgy jött, ahogy jött – ismeretlenül – Szeretem magát az őszinteségéért – a nevetéséért – a jóked-

véért! Maga az, akit mindig kívántam – akit mindig kerestem – a nő, aki együtt nevet velem – közelebb érzem magamhoz mindenkinél, akit csak ismertem valaha.

AUGUSTA (*ijedten*)

Az istenért – hallgasson meg végre –

BYRON

Nem! Nem! maga hallgasson meg. Szükségem van magára – és talán magának is szüksége van énrám! Maga, a férjével, aki olyan kevésre becsüli, hogy házon kívül tölti az éjszakáit, és én –

AUGUSTA (*kétségbeesve*)

Az istenért! Csak egy pillanatig hallgasson rám! Amikor még kisfiú volt otthon, Aberdeenben – én Londonban éltem a gyámmal, mindig hallottam magáról –

BYRON

De hát ki maga?

AUGUSTA

Egyike legnagyobb csodálóinak.

BYRON

Ezért meg kell csókolnom.

(Magához kezdi húzni Augustát, a nő engedi, odanyújtja neki a két kezét, melyet Byron a magáéba vesz. Erre a pillanatra vágyott)

AUGUSTA

Nem látok benne semmi rosszat, hogy megcsókolom a féltestvéremet!

BYRON (*megdöbbszent csodálkozással Augustára néz*)

Maga – te – te Augusta vagy? –

AUGUSTA

Az hát! Mielőtt férjhez mentem, Augusta Byron voltam – édesapádnak a lánya! Elvettek tőle, amikor feleségül vette – a te anyádat. Nem tudtad?

(Lassú függöny)

II. Felvonás

Kopogtatás hallatszik, majd Hobhouse és Moore jön Fletcherrel

HOBHOUSE *(amint belépnek)*

Sejti egyáltalán, hogy mikor jön haza?

FLETCHER

Rövidesen itthon kell lennie, Mr. Hobhouse. Találkozója van Lady Melbourne-nel.

MOORE

Határozottan társas pillangó lett belőle. Három hónapja még minden délben rázörgethettünk és itt találtuk: a házikabátjában ült és az újságokat szidta. Most meg –

FLETCHER

Bizony. Mostanában nagyon el van foglalva őlordsága.

HOBHOUSE

A hely is egészen megváltozott. *(Fintort vág)* Az ember azt hihetné, hogy Byron megnősült. Nem gondolod, Moore?

MOORE

De, csakugyan. *(Fletcherhez)* Ne törődjék velünk, Fletcher. Majd kényelembe helyezkedünk, míg meg nem jön őlordsága.

FLETCHER

Parancsára, Sir. *(Kifelé indul, de megáll)* Hm. – Mr. Hobhouse. Sir!

HOBHOUSE

Mi az, Fletcher?

FLETCHER

Jó önt újra itt látni Sir.

HOBHOUSE

Nagyon kedves, Fletcher.

FLETCHER *(halkan)*

Az ön szavára, ugyebár hallgat a méltóságos úr?

HOBHOUSE

Hát – szokott hallgatni. Mi baj van?

FLETCHER

Baj, uram? *(Moore nevet)* Nincs semmi baj, uram. *(Gyorsan meghajlik és el)*

MOORE

Mi motoszkál ennek a fejében? *(Nevetnek)*

HOBHOUSE

Várjunk csak! Ha van valami, Fletcher rendszerint tud róla. Én inkább úgy sejttem, készül valami. De mi?

MOORE

Megint egy férjes asszony – jegyezd meg, amit mondtam!

HOBHOUSE

Talán ez az. Tudod, Moore – Walter Scott mondott valamit aznap, hogy Lady Oxforddal itt ebédeltünk. Azóta se ment ki a fejemből.

MOORE

Mi volt az? Szörnyű titokzatos vagy.

HOBHOUSE

Azt mondta, hogy szerinte minden bűnt, amit Byron elkövet, vissza lehet vezetni a – a sántaságára.

MOORE

Butaság!

HOBHOUSE

Szó sincs róla! Scott komoly ember és én már sejttem, mit értett ez alatt. Tudod, Byront hogy kínoztá az anyja a nyomoréksága miatt. Még ma is – ha mond valamit a „lábacsájáról”, ahogy nevezi, – olyan az egész, mint egy takart seb, – mindig fáj – mindig dugja a világ elől.

MOORE

Őrület! Senkinek eszébe se jutna, ha ő maga nem gondolna rá.

HOBHOUSE

Mélységesen bizalmatlan az emberek iránt. Egyszer – egyszer még – tesz valamit – csak hogy megmutassa a világnak, hogy fel mert lázadni ellene.

MOORE

Ha nem ismernék olyan jól, Hobhouse, azt mondanám, hogy menj „üdülni”.

(Kint az ajtó mögött nevetés és beszéd – Augusta vidám nevetése és Byron vitája valakivel – aztán Fletcher kinyitja az ajtót és utcai öltözetben belép Byron és Augusta. Fletcher, csomagokkal megrakodva)

AUGUSTA *(belépve)*

Jó napot, Mr. Hobhouse, jó napot, Mr. Moore.

MOORE *(meghajlik és kezét csókol)*

Mrs. Leigh! Elragadó, mint mindig!

HOBHOUSE

Mint mindig! – Épp arról beszéltünk, hogy maga teljesen átalakította a mi Byronunkat. Tizenkettő előtt felkél, sőt kegyeskedik házon kívül ebédelni.

MOORE

Hamarosan olyan kosztra foghatja, mint egy normális emberi lényt.

BYRON *(mesterkélt jámborsággal)*

Igen! Kitört belőlem a családi kör imádata!

AUGUSTA *(nagy élvezettel és naiv lelkeséggel bontogatni kezdi a csomagokat)*

Csak elgondolni is – Byron erőszakolta rám az üzletekben ezt a sok holmit – azt hittem, csak a divatlapban kerülnek a közepembe. *(Felnyit egy kalapdobozt és egy női kalapot mutat fel)* Hát nem csinos? *(Letépi a kalapját és rögtön felpróbálja az újat – ferdeszögben teszi fel és mialatt eligazítja, fintort vág a*

férfiak felé) Istenkém – sohse tanulom meg, hogy kell rendszeren feltenni! Biztosan ezért nem vesz nekem soha semmit George – istenkém, nincs bennem semmi stílus – istenkém – csak elképzelni!

*(A három férfi szívből mulatva nézi ezt az asszonyi műveletet.
Byron egyenesen sugárzik)*

BYRON

Csak elképzelni! Legelbűvölőbb asszonya Angliának és én csak most találkoztam vele.

MOORE

Megszegtéd a Byroni tradíciót!

AUGUSTA *(átkutatta a többi csomagot s egy dobozból nagy babát emel ki)*

Georginának – a lányomnak! Nem édes? Óh Byron – hogy fog örülni neki Georgina! Drága volt tőled, amit tettél. Istenkém, – erről jut eszembe – elfelejtettem írni nekik – jóságos ég – majdnem elfelejtettem, hogy nekem családom van – Bocssásanak meg – Byron – rakd el ezt a sok vacakot – légy jó kisfiú! *(Félfülére csapott kalapjával kirobog az ajtón)*

*(Ahogy kimegy, egy pillanatra csönd támad, most először.
A többiek lesik, hogy Byron csakugyan felnyalabolja-e a holmit –
nagy megrökönyödésükre Byron nekilát megtenni azt, amire
Augusta kérte)*

HOBHOUSE *(lélegzetvisszafojtva Moore-hoz)*

Tudsz hinni a szemednek?

MOORE

Sohse gondoltam, hogy ezt is megérem!

(Byron föltekint – a mulatás eleven szobra)

HOBHOUSE

Ha most Caroline Lamb látna!

MOORE

Vagy Lady Oxford!

BYRON

Óh, Jane nagyon örülne neki. Mindig sürgette, hogy legyek végre rendes ember.

HOBHOUSE

Mindnyájunk szívéből beszélt.

(Szünet. Közben Byron tovább szedegeti a csomagokat és a papírt)

Hm – Byron!

BYRON

Tessék?

HOBHOUSE

Van valami – baj?

BYRON

Baj? Velem? Soha életemben nem voltam boldogabb.

MOORE

Fletcher kissé dúlt benyomást kelt. Azt hittük – kutyaszorítóba kerültél.

BYRON

Hogyhogy – mire gondoltok? *(Nevet)* Fletcher – dúlt benyomást –? *(Megint nevet)* Nem tudom miért?

HOBHOUSE *(megkönnyebbülten)*

Nagyszerű, örülök, hogy ezt hallom. Igazán rosszul esnék, ha nem engednéd meg, hogy baj esetén segítségére legyünk.

BYRON *(meghatottan)*

Köszönöm, drága Hobhouse. Te és Moore igazán barátaim vagytok.

MOORE *(jókedvűen)*

Elég igazi barátok ahhoz, hogy ne feledkezzünk meg a mai napról és hogy ezennel meghívjunk vacsorára az Öreg Kakaóba.

BYRON *(bizonytalanul)*

Vacsorára – az Öreg Kakaóba?

MOORE

Persze! Nem emlékszel? Fogadtunk Napoleonra. Nyertél.
Megnyerte az első csatát.

BYRON

Ahá – igen – most már tudom! Úgy van: megnyerte a drezdai
csatát, ugye hogy megnyerte?!

HOBHOUSE

Mi meg itt vagyunk fizetni – ma este velünk meg Kinnairddel
vacsorázol.

BYRON

Óh – én szívesen – csak hogy a dolog úgy áll –

HOBHOUSE

Ne mondd, hogy ma is dolgod van, különben azt kezdjük hin-
ni, hogy már nem kell a társaságunk.

MOORE

Ne bizony. Tudod, hogy az utolsó két-három hónapban – fe-
léje se néztél a régi tanyáidnak? Még a Drury Lane se látja a
színedet. Valóságos celibátusban élsz.

BYRON *(az utolsó kijelentésre kissé elmosolyodik, aztán a barátaihoz fordul. Könnyedén)*

Most hogy nálam lakik a féltestvérem – fivéri kötelességek
háruznak rám – igyekeznem kell szórakoztatni Augustát.

HOBHOUSE *(csalódottan)*

De egy estére! Egy estét ami számunkra is tarthatsz dugaszban.

BYRON

Jónak igazán jó volna – viszontlátni a bandát –

MOORE

No ugye. Mondd, hogy jössz!

BYRON

Jó – hát akkor találkozunk, még pedig –

AUGUSTA *(hirtelen belép)*

Byron, – éppen átnéztem a meghívásokat és kezembe akadt a
Lady Jersey kártyája ma estére. Már rég felelned kellett volna
rá. Küldtem neki pár sort, hogy ott leszünk.

(Hobhouse és Moore összenéz Byronnal. Byron vállat von)

Mi az? Nem akarsz elmenni?

BYRON

Dehogy nem – természetesen – én –

AUGUSTA

A barátaiddal akartál lenni ma este, ugye? Nem baj. Magad-
dal cipeltél mindenüvé és biztosan halálosan rám untál már.

BYRON *(gyorsan)*

Augusta!

MOORE

No jó, Byron, – majd egy másik este.

AUGUSTA

Nem, nem. Magukkal fog menni.

(Byron mondani kezd valamit)

De kérlek, Byron, – idődnek egy része a barátaidé! Felelek ér-
te Moore, – ott lesz! *(Mosolyog)*

MOORE

Rendben van, Byron! Tehát ma este – mondjuk hat körül. Leg-
alább jól kibeszélgetjük magunkat.

HOBHOUSE

Isten önnel, Mrs. Leigh – és ezer köszönet.

AUGUSTA

Isten vele Hobhouse.

HOBHOUSE *(az ajtó felé menet)*

És elvárjuk, hogy kipótold az elvesztett időt.

BYRON

Ne féljetek.

*(A két férfi kimegy, Byron velük. Egy pillanatig tetszőleges
beszélgetés hallatszik a félig csukott ajtón át. Aztán a külső ajtó
becsukódik és Byron visszajön. Múharaggal szól)*

Te csibész! Mért ugrattál be abba a vacsorába? Jól tudod, hogy jobb szeretnék veled menni Lady Jersey-hez.

AUGUSTA (*vidáman*)

Jó lesz megint összejárnod a régi barátaiddal – mert énnekem már igazán vissza kell mennem Newmarketbe. George kezd nagyon nyugtalankodni. Különös, hogy így változzék meg valami – ezelőtt én ültem odahaza és vártam – most meg George. (*Nevet. Nem veszi észre a szavainak hatását Byronon, aki először meghökken, azután komolyan megijed*)

BYRON

Csak nem akarsz hazamenni? Ilyen hamar?

AUGUSTA

Ilyen hamar? Több mint három hónapja Londonban vagyok. (*Nevet*) Annyi bajod volt velem, annyi galiba.

BYRON (*hízelegve és játékosan nevet*)

Galiba – te – te – te liba!

AUGUSTA (*nevet*)

Azt kéne hinnem, örülsz, hogy megyek –

BYRON (*komolyan*)

Hogy mondhatasz ilyet, te – liba? (*Nevet*) Ezentúl ez lesz a neved. Liba!

AUGUSTA (*nevet*)

Vigyázz, mert téged meg kacsává bűvöl valami Circe!

BYRON

Kacsává?

AUGUSTA (*nevet*)

Féltestvérem vagy! (*Elkomolyodva és kissé bizonytalanul*)

Hát kérek – ami a hazamenetelemet illeti – azt csak azért mondtam, mert nem szeretném, hogy rám unj.

BYRON

Azt hiszed, rád tudnék unni, Lib?

AUGUSTA

Utóvégre – én csak a nénéd vagyok – a legtöbb testvér halálosan terhére szokott lenni egymásnak.

BYRON

Ne számárkodj, Liba!

(Rövid szünet)

AUGUSTA *(gyöngéden)*

Byron – szeretnék valamit ajándékozni neked.

BYRON

Mit?

AUGUSTA

Tessék. *(Átad egy kis csomagot. Byron kibontja, egy medájjon van benne)* Tetszik? Neked festettem.

BYRON

Milyen szép, – milyen kedves, Liba!

AUGUSTA

Ha majd otthon leszek Newmarketben – mindig előveheted – és majd eszedbe jutok róla. Nézd meg belül.

BYRON *(kinyitja a medájjont)*

Hajfür! Augusta ragyogó haja!

AUGUSTA

Írtam melléje valamit. *(Byron válla fölé hajlik és úgy olvassa)*
„Minden érzésedet megosztani, csak a te szemekkel látni, csak a te tanácsod szerint cselekedni – erre esküszöm – ez a végzetem.”

BYRON

Komolyan érzed ezt, Liba?

AUGUSTA *(komolyan)*

Komolyan. Ezt érzem, Byron – ezt hiszem. És ha jön egyszer egy nap, amikor már nem így érzek – vagy amikor már nem akarod, hogy így érezzek – add vissza.*

(Kopogás)

---

* A darab kéziratából itt hiányzik egy sor. Lásd a kísérő tanulmányt.

BYRON

Már megint! Az ördögbe – soha egy perc idő nem jut ma-
gunkra.

AUGUSTA

Óh – talán a régens meghívója, hogy olvasd fel neki a Childe
Haroldot.

BYRON

Ments isten! Elaludnám! (*Augusta nevet*)

FLETCHER (*belép*)

My Lord! Bizonyos Miss Millbanke van itt. Lady Melbourne-t
keresi.

BYRON

Miss Millbanke? Lady Melbourne-t?

FLETCHER

Közöltem vele, hogy Lady öméltósága még nem érkezett
meg, de hogy Mrs. Leigh –

AUGUSTA

Persze, persze Fletcher. Vezesse be! (*Fletcher el*)

BYRON

Annabella Millbanke! Mi szél fúhatta erre?

AUGUSTA

Nem az ő kezét kérted meg tavaly?

BYRON

De, az övét.

AUGUSTA

Talán megbánta, hogy kosarat adott.

BYRON

Kicsit későn.

AUGUSTA

Látnom kell! Persze – csak egy pillanatra – aztán rögtön me-
gyek. Semmiért meg nem zavarnék egy randevút! (*Nebet*)

FLETCHER (*belép*)

Miss Millbanke.

ANNABELLA (*belép, amint Augustát meglátja, megáll*)

BYRON

Miss Millbanke! Teljesen lefegyverez. *(Kezet csókol)* Hadd mutassam be a féltestvéremnek, – Mrs. George Leigh.

(A két nő fölméri egymást a szemével. Mindkettő kíváncsi)

AUGUSTA

Mindig szerettem volna találkozni önnel, Miss Millbanke.

ANNABELLA

Én is önnel! *(Byronhoz fordul)* Azt hittem, magánál találok a nagynénémet.

BYRON

Minden pillanatban várjuk.

AUGUSTA

Mióta van Londonban?

ANNABELLA

Csak pár napja. Néhány előadásra jöttem fel hazulról, Seahamból.

BYRON

Irgalmas isten! Egyetemi előadások! Bizonyára a binominális tételről.

ANNABELLA *(nem tudja biztosan, hogy mit akar Byron)*

Óh, nem – teológiai természetűek.

BYRON

Még rosszabb!

AUGUSTA

Megbocsát, Miss Millbanke, vár a munkám – *(Nevet)* Byron meghívóira válaszolok – a magántitkárnőjét játszom.

BYRON

Ne menj, Lib!

AUGUSTA

Muszáj. *(Byronra tekint, ajkán halvány mosoly)* Szólj, ha kellek, Byron. *(El)*

(Byron egy pillanatig nézi Annabellát, aztán hozzá megy, és a középben levő pamlaghoz vezeti)

ANNABELLA

Biztosan furcsának találja, hogy idejöttem, miután –

BYRON

Ellenkezőleg – el vagyok ragadtatva.

ANNABELLA (*zavartan és hadarva*)

Ugyanis – mióta megírtam azt a legutolsó levelet, folyton félttem, hogy barátságtalannak fog hinni – és – tudomására akartam hozni, hogy mennyire örültem a régi beszélgetéseinknek, és hogy azóta is szerettem volna elbeszélgetni magával – és félttem, azt fogja hinni hogy nem akarom látni többet és – (*Tétován elhallgat*)

BYRON (*tökéletesen érti*)

No és?

ANNABELLA (*egyenesen hozzáfordulva*)

Továbbra is a jó barátja akarok lenni. (*Megkönnyebbülve felsóhajt*)

BYRON (*lovagiasan*)

Én máig se tudtam egészen kiheverni a tavalyi visszautasítását, még akkor se tudnám, ha az idén hozzám jönne. (*Gyorsan*) Amit persze sohase tenne meg.

ANNABELLA (*elgondolkozva*)

Nem? (*Csaknem rávágja a folytatást*) Persze, hogy nem. De azért lehetünk barátok?

BYRON (*keserűen*)

Rám fér, hogy legyenek barátaim.

ANNABELLA

Emlékszem, egyszer egy vacsorán – amelyen köztem és Lady Melbourne között ült – azt mondta neki: „Hála istennek, egyetlen barátom sincs a világon”.

BYRON

Csak hangulat volt, Annabella. Ne törődjék a hangulataimmal.

ANNABELLA

Sohse fogok többé.

BYRON

Mondja, emlékszik még az első találkozásunkra? A Melbourne-házban történt, a szoba tele volt vendégekkel. Magam is idegen voltam ott, és valamennyi jelenlevő közül rögtön magát találtam a legérdekesebbnek.

ANNABELLA

Emlékszem rá, hogy – magával és csak magával éreztem „otthon” magamat. Nem tudom pontosan kifejezni, de minden gondolatomat el tudtam volna mondani magának – sőt talán azt is, amit maga gondolt.

BYRON

Azt, remélem, nem! Gondoltam egyetmást azon a vacsorán, amitől lidércnyomást kapott volna.

ANNABELLA

Byron, miért mond ilyesmiket? Nincs oka rá.

BYRON

Folytassa. Szeretem, ha szid.

ANNABELLA

Örülök, hogy nem mentem magához. Magafajta férfinak olyan nőbe kell beleszeretnie, aki vezetni tudja magát. Magának sohse volna szabad vezetnie. Én – én félnék magába szeretni.

BYRON *(ösztönszerűen megfogja a lány kezét)*

Félne?

ANNABELLA *(elakad a lélegzete, de nyugalmat erőltet magára)*

Félnék.

(Byron szokásos firkésző pillantását veti rá. A lány elfordul)

BYRON

Félne?

(Annabella az arcát is elfordítja. Szünet)

Tudja minek fogom nevezni magát?

ANNABELLA *(suttogva)*

Minek?

BYRON

Paralelogram-hercegnőnek. *(Nevet és elengedi a lány kezét)*
Mondja! Tud maga egyáltalán szeretni, szép filozófusom? Mi
a maga férj-ideálja?

ANNABELLA

Az én férj –?

BYRON

Igen. Mondja el, milyennek látja az ideális férjet.

ANNABELLA *(komolyan és belemélyedve a tárgyba)*

Nézzük csak! Férj? Hát – nem fontos, hogy szép legyen vagy
zseniális, de jó összeköttetésekkel rendelkező dsentlménnek kell
lennie. El kell fogadnia a tanácsadójának. Legyen kötelességtu-
dása. Legyen kiegyensúlyozott és a szerelme legyen kitartó.

BYRON

Magamra ismerek!

ANNABELLA

És természetesen – nem lépnék olyan család kötelékébe, ahol
bármilyen kis hajlam van az örültségre! *(Megriad a férfi hangjá-
tól, aztán rájön, hogy az kineveti)*

FLETCHER *(balról belép)*

Lady Melbourne megérkezett, My Lord.

BYRON

Lady Melbourne! Vezesse be azonnal.

(Fletcher el)

Tudja, Annabella, ha Lady Melbourne vállalna – rögtön fele-
ségül venném.

ANNABELLA

Lady Melbourne-t?

BYRON

Őt. Eszményi feleség lenne – és én végtelenül hűséges hozzá.

ANNABELLA *(megbotránkozva)*

Mi lelte, Byron?

BYRON

Nincsenek jó összeköttetései? – Nem bölcs tanácsadó – nem kiegyensúlyozott jellem? Maga szerint ezek az előfeltételei egy boldog házasságnak.

FLETCHER *(belép)*

Lady Melbourne.

*(Lady Melbourne meglepetve tekint Annabellára.
Byron elébe megy, kezét csókol. Fletcher el)*

BYRON

Isten hozta, Lady Melbourne!

LADY MELBOURNE

Jó napot, Byron. Drága gyermek! *(Annabellához)* Milyen meglepetés – hamarabb jöttél, mint én!

ANNABELLA

Igen, de – de – remélem, nem sokíroz túlságosan.

LADY MELBOURNE

Hát – nagyon – de nagyon kellemesen. Még egy kis haladás, és nő leszel, nem kékharisnya. *(Byronhoz)* Hogy van Mrs. Leigh?

BYRON

Nagyon jól. Fent van és meghívásokat köszön meg helyettem. Isten áldja érte.

ANNABELLA

Aranyos teremtés, ugye? Csak azt nem értem, hogy lehet a nénje magának? Valakitől hallottam, hogy Leeds hercegnek a féltestvére – ezt igazán nehéz megérteni.

BYRON

Igen, az apám családi viszonyait csakugyan nehéz megérteni.

LADY MELBOURNE

Az úgy van, drágám, hogy Byron apja, Jack Byron, meghódította Carmarthen márkizt, akinek Leeds herceg volt a férje. Az asszony megszökött vele – otthagya férjét és fiát. Aztán – meghalt, szegény asszony, amikor Augusta született. Alig

múlt el egy esztendő, Jack Byron megint megnősült – elvette Catherine Gordont – Byron anyját! Érted már?

ANNABELLA

Nem nagyon!

BYRON

Apámat „őrült Jack Byron”-nak hívták, sajnos, ez kiközösít férjesményeinek választékából. (*Lady Melbourne-höz*) Ugyanis megkérdeztem, milyen tulajdonságokat kíván egy férjtől – és – hallotta volna csak!

LADY MELBOURNE (*Annabellához*)

Attól tartok, drágám, hogy gólyalábakon lépdelsz át az életen, – nem pedig a magadén, ahogy egy fiatal lánynak kellene.

BYRON

Képzeld – azért jött fel Londonba, hogy meghallgasson néhány – teológiai előadást! (*Nevetés*)

ANNABELLA

Maga nem tagja az egyháznak?

BYRON

Nem, én egyáltalán nem vagyok semmi.

ANNABELLA (*megütközve*)

Nem hisz a halhatatlanságban?

BYRON

Halhatatlanság! Ha élni kell, minek meghalni? Megérdemli ez az én nyomorult testem, hogy feltámadjon? Ezekkel a lábakkal szomorúan lemaradok azok közt, akik a paradicsom felé tülekednek!

LADY MELBOURNE

Ez az, drágám! Most láthatod, mit értek én gólyalábas fel-lengzés alatt!

(*Rövid szünet*)

ANNABELLA (*feláll, halvány mosolyt erőltet az arcára*)

Ideje – ideje, hogy menjek. Nem jössz, nénikém?

BYRON *(feláll és csönget)*

LADY MELBOURNE

Nem, lányom, dolgom van Byronnal.

ANNABELLA

Akkor pláne sietek.

BYRON *(hozzálép)*

Isten vele, Paralelogram-hercegnő.

FLETCHER *(belép)*

ANNABELLA

Isten vele. Ne felejtse, hogy – hogy – továbbra is jóbarátok vagyunk.

BYRON *(meghajlik)*

Remélem, egy nap még több is leszek!

(Annabella kissé zavartan távozik. Byron beteszi utána az ajtót, aztán fejcsóválva Lady Melbourne-höz megy)

Érthetetlen teremtés ez a maga unokahúga.

LADY MELBOURNE

Úgy tartják, hogy nagyon csodálatra méltó.

BYRON

Csodálom én is. Igazán felsőbbrendű nő, csak egy kicsit megköti a sok erény.

LADY MELBOURNE

Figyeljen ide, Byron!

BYRON

Mi baj? Nem olyan jókedvű, mint rendszeren.

LADY MELBOURNE

Nem, talán nem. Komoly beszélő van magával, Byron.

BYRON

Á! Parancsoljon.

LADY MELBOURNE

Augustának vissza kellene mennie Newmarketbe –

BYRON

Tessék?!

LADY MELBOURNE

Ha nem másért, hát azért, hogy vége legyen bizonyos fecsegéseknek.

BYRON

Fecsegés – fecsegés – a társaság csak fecsegni tud. Mondjak le életem legkedvesebb társáról egy tucat nevetséges hírhang kedvéért?

LADY MELBOURNE

Szakadék szélén áll!

BYRON *(hevesen)*

Butaság. Küldjem vissza ahhoz a fatuskó férjéhez, mikor Londonban olyan gazdag élete lehet?

LADY MELBOURNE *(haragosan)*

Mindig csökönyösködik, ha tudja, hogy igazam van.

BYRON

Téved – és a társaság is téved. Nem tűröm, hogy London beleüsse az orrát az életembe. *(Elkeseredve félrefordul)*

LADY MELBOURNE *(szelíden)*

Drága fiam, – Byron, nagyon szeretem magát – különben igazán nem volnék ma itt. Nekem fontos, hogy boldog legyen. – Azt akarom, hogy jó úton járjon és – mindenképp – hogy ne rántsón bajba valakit, akit szeret. *(A „szere” szóra Byron meghökken)* Nagyon természetes, hogy együtt akar lenni Augustával. Igazán aranyos nő – és mindenki tudja, hogy a családi élete nem volt boldog. Megértem a vágyát, hogy maga boldoggá akarja tenni egy kicsit. De csak boldogtalanná teszi, ha továbbra is itt tartja a házában!

BYRON *(átgondolja a helyzetet)*

Utóvégre – meglátogathatom Newmarketben! Ha meg lemegyek Newsteadbe, a birtokomra, felkereshet ő.

LADY MELBOURNE *(kétségbeesve)*

Pont ez az, amit nem szabad tennie, Byron. Nem érti, mit tene vele a társadalom, ha –

BYRON *(vadul)*

Pokolba a társadalommal!

LADY MELBOURNE

Drága fiam, a társadalmi tilalmakat senki sem veheti semmi-
be. Maga a legkevésbé! Ha újabb szerencsétlen botrányra pá-
lyázik, most, hogy végre elfelejtették a régieket, amelyek a
nevét körülzsibongták, akkor maga kész bolond.

BYRON *(halkan és lassankint dühbe gurulva)*

És ha az vagyok? Mi mást várhat egy Byrontól?

(Szünet. Lady Melbourne türelmetlen mozdulatot tesz)

Mikor kisfiú voltam, anyám mindig olvasott nekem a bibliá-
ból. Felolvasta Káin és Ábel történetét. Ábel áldozatát elfo-
gadta az úr. Káinét nem. Szerettem volna tudni, hogy miért,
és megkérdeztem az anyámat. Pofon ütött, hogy istenkáromló
vagyok. Megkérdeztem a dajkámat és az megmondta, „Isten
Káint kárhozatra választotta ki. Isten nem szerette Káint, de
szerette az öccsét, Ábelt.” És én meggyűlöltem az istent, ami-
ért Káint gyűlölte, – amiért Káint bűnösnek jelölte ki – test-
vérgyilkosság bűnösének. Amikor felnőttem, sok mindent
megtudtam a Byronokról, – az örült lordról, aki tücsökhadse-
reget tartott magának és azt egzecírozta a tűzhelyen, és örü-
letbe kergette a feleségét, úgy hogy szegény asszony megölte
magát. Micsoda örökség! Milyen tündöklő tradíciókat kell
fenntartanom! És megtudtam, hogy a világ nyelve szerint én
is bűnre és kárhozatra rendeltettem – és hogy dicső öröksé-
gemül, mely istentől nyert jogom – az örület fenségés adomá-
nyát kaptam!

LADY MELBOURNE

Álljon meg, Byron!

BYRON

Menjen vissza a maga szalonjaiba, és hagyjon bennünket ma-
gunkra, Lady Melbourne.

LADY MELBOURNE

Hát jó, maga ellen zúdított mindent, és én csak annyit tehetek,
hogy figyelmeztetem. A vetés már érik. *(Szünet)*

BYRON

Azt akarja mondani – hogy csakugyan azt hiszik –

LADY MELBOURNE

Sok az ellensége Londonban és mind csak az alkalmat lesi,
hogy magába döfjön. És maga kezükbe adta a fegyvert azzal
a tébolyodott költeményével, a Gyaurral, – kinyomatta és
közreadta – és most a leggonoszabb ellensége használja fel –
Caroline Lamb.

BYRON *(megütözve)*

Mire használhatja fel?

LADY MELBOURNE

Caroline ravasz – mindenhová eljár és mindenkit ismer – ma-
gát gyűlöli – Azt híreszteli, hogy a vers – mint magától tudja
– saját élményeiből fakadt.

BYRON *(dühösen és riadtan)*

Hazudik – hogy merészel ilyesmit mondani – kényszeríteni
fogom, hogy nyilvánosan visszavonja a vádjait.

LADY MELBOURNE *(nyugodtan)*

Gondolja, hogy London hitelt fog adni magának –? *(Szünet)*

BYRON *(rövid hallgatás után)*

Mit tanácsol, mit tegyek?

LADY MELBOURNE

Jó volna, ha – megnősülne.

BYRON *(rémülten)*

Azt nem! Soha!

LADY MELBOURNE

Byron! Egyszer azt mondta nekem, hogy bármit kérek megte-
szi! Az én kedvemért – tegye meg! *(Szünet)*

BYRON *(hirtelen elhatározással)*

Jó! Meg fogok házasodni, mert maga kéri – és mert ez az
egyetlen mód, hogy megmentsem Augustát, de –

LADY MELBOURNE

Kezet rá és esküdjön meg.

BYRON *(kezet nyújt)*

Esküszöm. De ez a házasság olyan tragédiát indít el, amely tönkretesz három életet.

LADY MELBOURNE

Byron!

BYRON *(könyörtelenül a boldogtalanságában)*

Szavamat adtam.

LADY MELBOURNE *(most jön először zavarba)*

Biztosra – biztosra veszem hogy végül igazat fog adni. *(El-ereszti Byron kezét. Az asztalhoz megy a retiküljéért. Byron nem felel)* Most mennem kell, Byron. Byron, most mennem kell.

(Byron indul és megrázza a csengőt)

Byron!

BYRON *(végre feléje fordul)*

Parancsoljon, Lady Melbourne.

LADY MELBOURNE

Válassza ki a megfelelő nőt. *(Szünet)*

(Fletcher belép. Lady Melbourne kimegy. Fletcher utána)

BYRON *(az íróasztalához ül és felveszi a tollát, majd ledobja és kiált. Aztán felkel és hangosabban kiált)*

Fletcher – Fletcher!

FLETCHER *(balközépről belép)*

Parancsol, My Lord?

BYRON

Fletcher, kérdezze meg Mrs. Leigh-t le tudna-e jönni, beszélni szeretnék vele.

FLETCHER

Igenis, uram. *(El)*

(Byron az ablakhoz megy és az utcára néz – gondolataiba mélyed)

AUGUSTA (*jobbról belép*)

Hívattál, Byron?

BYRON

Úlj le, Lib. Beszédem van veled!

AUGUSTA (*a baloldali díványra ül*)

Mi történt, Byron?

BYRON

Lib – mit szólnál hozzá, ha megnősülnék?

AUGUSTA

No! – Hát azt – azt mondanám, hogy okosan teszed.

BYRON (*feléje fordul, ránéz*)

Azt mondanád? Furcsa.

AUGUSTA

És kit vennél el?

BYRON

Azzal ne törődj. – Szóval azt hiszed, hogy okosan tenném, mi?

(Augusta nem tud mit felelni, Byron odamegy hozzá)

Lib, ne légy boldogtalan! Azt hittem, te akartad hogy megházasodjam.

AUGUSTA (*felemeli a fejét*)

Akarom is, Byron. Minden férfi megházasodik.

BYRON (*súgva*)

Liba. Ígérj meg valamit.

AUGUSTA

Mit?

BYRON

Nem – nem akarom kérni.

AUGUSTA

De csak kérd.

BYRON (*keserűen*)

Nem. Elég volt az ígéretekből.

AUGUSTA

Majd eljövök és meglátogatlak néha és jóbarátok leszünk – a feleséged, meg én.

BYRON

Azt hiszed?

AUGUSTA

Így a legjobb, Byron.

BYRON *(sötétén)*

Az esküvőm napján, ugye, boldog leszel, – hogy megszabadulsz tőlem?

AUGUSTA *(nem akarja megérteni)*

Nem. Éppen úgy láthatjuk egymást, csak –

BYRON *(balfelé megy tőle)*

Igen. Ez az. „Csak.” Lib, sohase szabadulsz meg tőlem.

AUGUSTA *(egyszerre megerősödve)*

Soha, Byron.

BYRON

Rendben van. Úgy legyen!

AUGUSTA

Ki az a nő, Byron?

BYRON

Mi köze ennek hozzád vagy hozzám? Lib, meg fogom kérni Annabella Millbanke kezét.

AUGUSTA *(akaratlanul reménykedve)*

És ha visszautasít?

BYRON

Nem fog másodszor visszautasítani.

(Függöny)

III. Felvonás

*Lord Byron háza, Piccadilly Terrace 13. Idő: 1815 nyara.
A szoba határozottan divatos, az egyetlen régi bútordarab Byron
íróasztala. Az íróasztal mellett kis állvány, rajta pálinkásüvegek,
poharak, stb. Byron az íróasztalánál ül, elmélyülten dolgozik egy
költeményen. Valahogy kéri ebből a merev, georgiánus környe-
zetből. – Végül leteszi a tollat és keres valamit, de nem találja.
Ingerültsége láthatóvá válik*

BYRON

Az ördögbe! Fletcher – Fletcher – Fletcher!

*(Abbahagyja a kiabálást, felkél és kegyetlenül megrángatja
a csengő zsinórját)*

FLETCHER *(rohanva jön)*

Csengetett My Lord?

BYRON

Csengettem hát. Hol az ördögbe bujkált, Fletcher?

FLETCHER

Annyi most a munka uram, és a lady öméltósága megmondta,
hogy csak akkor jöjjenek, ha szól a csengő.

BYRON

Ördögbe azt a csengőt! Enyém ez a ház, vagy nem az enyém?

FLETCHER

Bocsánat uram – de mióta a méltóságos asszony mindent meg-
változtatott –

BYRON *(feláll, már nyugodtabb)*

Hol vannak a jegyzeteim? Itt szoktak lenni a fiókban. Az ör-
dögbe mindnyájukat – semmi sem marad a helyén – semmi.

FLETCHER

Az volt a parancsom, hogy takarítsam le az asztalt, My Lord.
Azt hiszem, ebbe a fiókba raktam be –

BYRON

Ezentúl, Fletcher, hagyja békén az íróasztalomat. Az istenért,
hadd legyen valami kizárólag az enyém. – És ha már itt van,
Fletcher, hallgasson ide, és mondja meg, mit gondol erről.
(*Felveszi a papírt, amelyre az imént írt, és olvasni kezd*)

*„Mikor az Úr hadait vezetem
s kopja talál, – robogó seregem,
rajta, előre, ne nézz a királyra:
rajta csak, üsd vasad, üsd a pogányba!” –*

Tetszik, Fletcher?

FLETCHER

Nagyon, My Lord, nagyon.

BYRON

Mért olyan izgatott?

FLETCHER

Uram, – a lady öméltósága teára vár valakit és –

BYRON

Teára! Na – menjen. „Rajta csak, üsd vasad, üsd a pogányba!”

FLETCHER

Igenis, uram. (*El*)

*(Byron visszaül az íróasztalhoz és átnézi a megtalált jegyzeteket.
Megint tollat ragad és írni kezd, amikor nyílik az ajtó és belép
Annabella. Byron föltekint, meglátja a feleségét, ledobja a tollat
és elfordul)*

ANNABELLA

Zavarlak?

BYRON

Szörnyen.

ANNABELLA

Bocsáss meg.

BYRON

Remélem, nem leszünk mindig egymás nyakán. Nem tesz jót nekem, biztosítalak. *(A brandys üvegért nyúl, de az asszony lefogja a kezét)*

ANNABELLA

Ne épp most, kérlek, Byron.

BYRON

Hogy támadhat egy olyan okos nőnek, amilyen te vagy, az a vad ideája, hogy engem megváltoztat? Értsd meg: az a pusztá tény, hogy a feleségem vagy, elég rá, hogy gyűlöljelek.

ANNABELLA

Bocsáss meg, Byron.

BYRON

Csak ezt tudod mondani? Úristen, hát nem tudsz visszaütni? Folyton csak prédikálás meg érzélgés. Érzélgés meg prédikálás. Nagyot tévedett az anyád, mikor beléd beszélt, hogy a házasság érzelmi ügy. Remélem, már rájöttél.

ANNABELLA

Rájöttem, hogy a mennyország pokol.

BYRON

Egy jó mindenestre van a házasságban. Távoltart a barátaimtól. Matthews, Tom Moore, Hobhouse – hol vannak most?

ANNABELLA

Én nem tartottalak távol tőlük.

BYRON

Ne végy mindent olyan veszettül szó szerint. Ki tudja, – talán csak egy nagyszerű epigrammát akartam rögtönözni.

ANNABELLA

Azt szerettem volna kifejtetni, Byron, hogy ami történt, nem írható mind az én rovásomra. Különbözik a gondolkozásunk. Te egy pillanatra sem akarsz logikus lenni. Én meg nem tudok egyik dologról a másikra ugrani, ahogy te csinálod.

BYRON

Tökéletesen igaz, mint mindig. Kifejtetted az álláspontodat. Teljesen igazad van. Éppen ez a baj. Neked mindig igazad van. Te nem tévedhetsz soha?

ANNABELLA

Úgy gondolod – hogyha igazat adnék neked, mikor tudom, hogy tévedsz –?

BYRON

Helyben vagyunk. Te tudod, hogy én tévedek. Honnan tudod? Miért? Mert neked van igazad. Ezzel érvelsz. Csoda hát, hogy olyan nőkhöz menekülök, akiknek egyetlen erényük az, hogy nincs erényük? Legalább nem vagyok rosszabb náluk, ők pedig nem érvelnek. De veled – te – te neked analizálnod kell minden vacakságot, míg csak elméletekké és értekezésekké nem alakul át az egész világ. Halálosan belebetegedtem.

ANNABELLA

Énnekem soha sem lehet igazam? *(Szünet)*

BYRON *(pillanatnyilag megnyugtatta, hogy az asszony hajlandó kételkedni az igazágaiban, erre hirtelen hozzálép és két kezét a vállaira teszi)*

Boldoggá akartál tenni, ugye?

ANNABELLA

Boldoggá, Byron.

BYRON

Jól van, boldoggá is teszel.

ANNABELLA

Óh, Byron – ha ez igaz volna!

BYRON

Szegény gyermek. Micsoda ébredésed volt. Jobb sorsot érdemelsz, mint velem élni. Hagyj el, míg nem késő.

ANNABELLA

Sokszor gondoltam rá. De –

BYRON

De mi?

ANNABELLA

Úgy érzem, mintha valami célja volna mindennek. Mi ketten talán csak azért születtünk, hogy segítsünk egymáson. Egy napon talán taníthatlak majd valamire.

BYRON

Mire akarsz tanítani?

ANNABELLA

Arra hogy hogyan kell szeretni.

BYRON

Nekem az a hírem, hogy tudok mindent, amit a szerelem nyújthat.

ANNABELLA

Nem – nem – nem a fizikai szerelem. Az semmi. Spirituális szerelemre gondolok. Amilyen a hit és a remény. És a legnagyobb közülük a –

BYRON

A szeretet.

ANNABELLA

A szeretet és a szerelem egy.

BYRON

Ha én ezt hinni tudnám!

ANNABELLA

Byron – ha hinni tudnád – hinni, hogy én csak rád gondolok, – hogy szeretlek –

BYRON

Szegény Pip. Az isten szerelmére, miért is kértem, hogy oszd meg az életemet? Tiszta nőt akartam feleségül, mert azt hittem, hogy meg tud hódítani. Most azt kívánom, bár csak egy ringyót vettem volna el.

ANNABELLA

Byron!

BYRON

Szegény kis hideg kezek. Hogy igyekeztek megtartani a szívemet. *(Annabella két kezét a torka köré rakja)* De ha nem

lehet tied a szívem, meg a lelkem, tied lehet az életem. Ölj meg Pip! Ölj meg!

ANNABELLA *(rémültem visszahúzza a kezét)*

Nem! Ne beszélj így! Mit tehetnék én az életeddel? Nem érted? A feleséged vagyok. A szíved kell, úgy kell – úgy kell, hogy ha – ha –

BYRON

Tudom.

ANNABELLA

Talán, ha majd megszületett – akkor majd –

BYRON

Mondd, hogy tegyek valamit érted, és megteszem. Akármit!

ANNABELLA *(arca hirtelen felderül, egy pillanatra a lehetetlent szeretné kérni, de tudja, hogy sohasem kapná meg, arca megint megváltozik, félénken néz a férfit)*

Akármit?

BYRON

Akármit.

ANNABELLA

Légy kedves ma délután a teánál.

BYRON

Ez az egész, amit akarsz?

ANNABELLA

Teára várok ma valakit, akit nem ismerek elég jól.

BYRON

Ki az?

ANNABELLA

Lady Oxford.

BYRON

Miért hívtad meg?

ANNABELLA

A – a – a minap találkoztunk egy teán, és érdeklődött irántad, így aztán –

BYRON

Meghívtad, hogy átláss rajta, mi?

ANNABELLA

Nem – nem.

BYRON

De igen. Jane biztosan kitűnően megússza. De te meg Lib!
(„Lib” említésére *Annabella arca megkeményedik*) Most meg már mi lett?

ANNABELLA

Mi lenne? Semmi.

BYRON

Bolond voltál, hogy Augustát idevitted a házba.

ANNABELLA

Azt hittem, te akartad, hogy itt legyen. Annyit beszéltél róla – mindig azt mondtad, hogy csak ő tud megérteni. Azt hittem, sok minden megváltozik, ha velünk lakik.

BYRON

Augusta bolond.

ANNABELLA

Ne mondj ilyet.

BYRON

Mért nem mondod meg az igazat? Te gyűlölöd őt.

ANNABELLA

Nem, nem gyűlölöm. Egy hónappal ezelőtt, azért hívtam meg, mert – mert – azt hittem, a jelenléte segíteni fog – és most – nem tudok meglenni nélküle.

BYRON

Van itt valami a dolgok mögött, amit nem értek. Mióta meg-
esküdtünk, folyton faggattál Augustáról, és ha nem mi vol-
tunk az ő vendégei, ő volt a mienk. – Most beszélj. Elő a ma-
gyarázatokkal. Minden egyébre bőségesen van magyarázatod.
Mondd meg, rögtön – miért hívtad ide Libát?

(Annabella sírva a vállára borul)

Pip – Pip – mit csinállok veled? Bocsásson meg nekem az isten!

ANNABELLA

Byron – kérlek – ne bánts többé. Légy egy kicsit kedves hozzám – csak egy kis ideig.

BYRON

Puhább párna kéne teneked, mint az én szívem.

ANNABELLA

Szeretném tudni, melyik szakad meg előbb – a tied, vagy az enyém?

BYRON

Szegénykém. Jobb emberhez kellett volna férjhez menned, mint én vagyok. Gyere, Pip! Gyere! Tudod, kis Pip – ha nem vigyázol, nem fogom tovább bírni nélküled. Tudod, Pip, ha így az arcodba nézek, egy pillanatra csaknem hinni tudok az istenben. Óh Pip – ne gyűlöld Byront! Ne gyűlöld. Byron csak egy bolond, csak egy bolond!

ANNABELLA *(felegyenesedik és a férfibe kapaszkodik)*

Drága Kacsám – ne mondj ilyet.

BYRON

Néha boldog voltál velem. Boldog, ugye? Pip – emlékszel, hogy amikor összeházasodtunk, olyan gömbölyű arcod volt? Akár egy alma. És piros, mint a pipacs. Azért neveztelek el Pipnek. Te meg Kacsának hívtál, a Liba testvérének. Emlékszel? Akkor boldog voltál.

ANNABELLA

Emlékszem, emlékszem rá, milyen sokat vitatkoztunk filozófiai kérdéseken.

BYRON *(hirtelen elkomolyodva)*

Pip! tegyük fel, hogy mondanék neked valamit, azt, hogy gyilkoltam – elhinnéd? Akkor is szeretnél?

ANNABELLA *(megriadva)*

Azt hiszem, egy asszonynak nemcsak az erényeiért, de a hibáiért is szeretnie kell az urát.

BYRON

Jaj, Pip! Te olyan komoly egy Pip vagy! A legjobb feleség
Byronnak a világon.

ANNABELLA

Byron – van – van valami titkod, amit félsz elmondani?

BYRON

Van.

ANNABELLA

Olyasmi, amit bevallhatnál nekem?

BYRON

Nem. Talán majd később.

ANNABELLA

Augusta tudja?

BYRON *(feléje fordul)*

Minek kérdezed ezt? Miért beszélsz folyton őróla? Azért vet-
telek el, hogy meneküljek Augustától – hidd meg. Nem elég,
hogy idehoztad gyötremnek?

ANNABELLA

Ha sohasem tárgyalhatjuk meg legtitkosabb gondolatainkat,
hogy legyen köztünk kölcsönös megértés?

BYRON

Óh, istenem! Ki akar kölcsönös megértést? Ki akarja megér-
teni egy másik ember lelkét? Ahogy te nevezed. Ördögbe a
lélekkel!

ANNABELLA

Byron, ez istenkáromlás.

BYRON *(izgatottan)*

Ördögbe ezzel az ünnepélyes hókuszpókusszal. Jobban járnál, ha
megszűnnél istenről gondolkodni és úgy élnél, mint egy istennő.

(Annabella szemét elönti a könny – széke ül – zokog.)

Valahányszor gyöngéden szólok hozzád, mindig könny és la-
mentálás az ára. Nekem arra kell a nő, hogy nevéssen, – nem

érdekel, hogy mit csinál még. Senki más nem tesz boldoggá,
csak Augusta!

AUGUSTA *(belép, egy pillanat alatt átlátja a helyzetet, fejcsóvál-
va Annabellához megy és átöleli)*
Megint goromba voltál Belle-hez.

BYRON
Butaság. A lélekről vitatkoztunk Pippel és megbotránkoztat-
ták a nézeteim.

AUGUSTA
A lélek. Istenkém, micsoda téma ilyen késő délután!

BYRON
Ezt mondtam én is neki.

AUGUSTA
Csak azért jöttem be, hogy beszéljek veled George egy adós-
ságáról. Mondhatom neked, nem tudom, mit tegyek vele.

BYRON
Igazán lerázhatnád már azt a lehetetlen urat, a férjedet.

AUGUSTA
Eszem ágában sincs. Nagyon szeretem. Istenkém – alighanem
haza kell utaznom. A gyerekek sehogy sincsenek jól – Csak
elképzelni – három gyerek. Istenkém! S hányszor is láttam a
férjemet – lássuk csak –

BYRON
A tisztesség kedvéért – legalább háromszor.

AUGUSTA
Tényleg, lehet, hogy háromszor.

BYRON
Augusta misztériumai legalább olyan mélységesek, mint dio-
nysosiak.

ANNABELLA
Én megyek!

BYRON
Menj – rohanj. *(Felkél, a sarokszekrényhez megy és brandyt tölt)*

ANNABELLA

Byron – nem kéne.

BYRON

Mit nem kéne? Brandyt inni nem kéne? Úgy látszik, teában szeretnél fürösztelni – mint a papád, mikor egy délután hatszor elmondja ugyanazt a mesét.

ANNABELLA

Nem igaz, legfeljebb háromszor.

BYRON

Az is hárommal több a kelleténél. *(Felhajtja a pálinkát)*

AUGUSTA *(aggodalmasan nézi)*

Ne igyál többet.

BYRON

Te is vele tartasz? Tudhattam volna. Nincs Byron, aki tíz percnél tovább állja a meggyőződéseit. Nem ajánlom, hogy te is prédikálni kezdj, Lib!

AUGUSTA

Belle-nek igaza van! Abszolút igaza!

BYRON

Hát jó. Tartsatok össze, és ha nem vagyok itthon, öntsétek ki, ami a szívetekben van rólam. De csönd, ha belépek a szobába! *(Menni készül)*

AUGUSTA

Hova mégy?

BYRON

Hobhouse-hoz, Tom Moore-ékhoz – akárhova. Ahol nincsenek nők.

AUGUSTA *(jókedűen felnevet, de nem próbálja visszatartani Byront)*

ANNABELLA

Kérlek, Byron, – megígérted, hogy itthon maradsz teára.

BYRON

Teára, – fene azt a teát!

ANNABELLA

De kérlek.

FLETCHER *(belép)*

Lady Oxford.

ANNABELLA

Ugyan no – látod – Nyugodj meg, Byron!

BYRON

Eh, isten nevében – Vezesd be, Fletcher! És hozd a teát, legyünk túl rajta.

FLETCHER *(kimegy, rögtön visszajön)*

Lady Oxford.

LADY OXFORD *(belép)*

Drágám! Ez igazán elragadó öntől!

ANNABELLA

Isten hozta, Lady Oxford. Ismeri Mrs. Leigh-t!

LADY OXFORD

Ismerem. Jó estét, Mrs. Leigh. *(Byronhoz)* Végre szerencsém van bepillantani egy zseni magánéletébe. Byron!

BYRON *(kezet csókol)*

Mint látja – megreformáltak, Jane.

LADY OXFORD

Egyben, másban már látom is a javulást.

BYRON

Nos, – tessék helyet foglalni! Tessék!

*(Valamennyien leülnek, és kínos csönd támad,
amelyen csak Lady Oxford kedvessége segít át)*

És most mi lesz? Játsszuk talán azt, hogy fekete-fehér-igen-nem?

ANNABELLA

Sokat utazott, ugye?

LADY OXFORD

Sokat. Itáliában és Franciaországban. Már szinte otthonosabb vagyok a Kontinensen.

BYRON

De Görögország! Az az igazi! „Hol Sappho égett s énekelt.”
Athén holdvilágnál – ölelkező szeretők a Parthenon árnyéká-

ban. – Az Égei tenger. Úristen, de jó volna megint ott vitorlázni. Akkor lássam Angliát, amikor a hátam közepét. (*Annabellához*) Bocsánat, drágám. – De hiába, közepszerűségre és Angliára ítéltetem.

LADY OXFORD

Nem vagyok olyan biztos benne.

AUGUSTA

Egyben azonban mindnyájan biztosak lehetünk, Byron. Bármi lesz is a véged, nem lesz közepszerű.

BYRON

Ekkora hit, még jobban sarkantyúzza az akaratomat. – Nos, Pip, – a te ideád volt ez a tea-délután!

FLETCHER (*belép és teát hoz*)

LADY OXFORD

Elvesztette a társalgóművészetét, kedves Byron?

BYRON

Caroline Lamb szellemességem teljes raktárát fölemésztette.

LADY OXFORD

Milyen mulatságos tud lenni egy ilyen tea! Igazán élvezem.

BYRON

Tea, csak tea.

ANNABELLA

Byron nem szereti a teát.

BYRON

Van ember, aki csakugyan szereti?

AUGUSTA

Itt vagyok én.

BYRON

Butaság! Egy Byron, aki szereti a teát! Elárulod az őseinket.

AUGUSTA

A fele-énem szereti a teát. A byroni felemért nem állok jól.

ANNABELLA

Cukrot, Lady Oxford?

LADY OXFORD

Köszönöm, nem. Egy kis tejszínt, ha szabad.

FLETCHER *(teát nyújt neki)*

AUGUSTA

Tudod, hogy szeretem az enyémet, Belle. Rengeteg cukor és sok tej.

ANNABELLA

Émelyítő. Kész csecsemőtáplálék.

AUGUSTA

Nem érdekel a te ecetes és krumplis diétád.

BYRON

Jó, hogy mondod. Ez lesz az én teám, Fletcher –

ANNABELLA

Kérlek, Byron –

BYRON

Fletcher – egy csésze ecetet és vizes piskótát!

ANNABELLA

De Byron!

FLETCHER *(határozatlanul áll)*

BYRON

Fletcher, tedd, amit mondtam! *(Fletcher el)*

ANNABELLA

Ez Mrs. Leigh receptje szerint készült.

BYRON *(durván kikap egy darab süteményt)*

AUGUSTA

Byron!

LADY OXFORD

Kedves Byron, a maga otthona akkor is elég érdekes, ha nem fűszerezi a gorombaság excentricitásával és ecettel.

BYRON

Ha nincs ecet – nincs jó alak. Ha nincs alak, nincs regényesség. Ha nincs regényesség – nincs szépség. Ha nincs szépség – nincs költészet. Ha nincs költészet –

AUGUSTA

– nincs bolondéria.

BYRON

Köszönöm, Augusta. *(Kimegy)*

AUGUSTA *(utána kiált)*

Byron! Byron! *(Kimegy)* Byron!

LADY OXFORD

Drágám! Hogy boldogul ezekkel a javíthatatlan Byronokkal?
Én mindig úgy találtam, hogy az egyetlen mód: nem venni tudomásul őket.

ANNABELLA

Bocsásson meg, Lady Oxford. Sohse lett volna szabad önt meghívnom. Ebben a házban nem lehet társadalmi életet élni.

LADY OXFORD

Higgye meg, ha mondom, kedvesem, hogy számomra semmi új sincs az egészben. Ne felejtse, én nagyon jól ismertem Byront.

ANNABELLA

Igen, mindent tudok – az ügyről.

LADY OXFORD

Úgy érti, hogy –

ANNABELLA

Tudom, hogy Byron a szeretője volt önnek.

LADY OXFORD

Akkor miért hívott meg teára?

ANNABELLA

Mert – tudtam, hogy a szeretője volt önnek, és szerettem volna – szerettem volna – Óh, Lady Oxford, nem tudom, mit mondjak! Minden olyan idegen! Idegen országban vagyok itt és ha a felszín alá nézek, szörnyű a látvány – Nem – én nem bírom tovább.

LADY OXFORD

Ha tudná, milyen világos előttem mindez! Mondjam meg?

ANNABELLA

Örülnek neki. Ön talán az én számomra megvilágíthatná.

LADY OXFORD

Maga kétségbeejtően szerelmes, drágám, és férjének nemcsak a szívét akarja, – hanem a múltját is. Mindenestül akarja, igaz?

ANNABELLA

Igaz, igaz. Valahogy így van.

LADY OXFORD

Szegény, fellengzős gyermek! Jobb lett volna, ha sohasem látja Byront.

ANNABELLA

Néha, ha az otthonomról, Seaham Harbour-ról álmodok és az első londoni báli szezonomról – mielőtt – mielőtt mindez – valósággal félek felébredni. De hát – találkoztunk – és hozzámentem. Néha a torkomban fuldoklik a szívem.

LADY OXFORD

Azt akarta tőlem, hogy adjam meg a kulcsot Byron múltjához?

ANNABELLA

Azt, azt!

LADY OXFORD

Bár meg tudnám adni.

ANNABELLA

Nem ön, nem Caroline, nem is a többiek – valami más van itt. Önről nyíltan beszél, – önről mindenki tud, Caroline-ról is. Az a – az a más valami rettenetes lehet.

LADY OXFORD

Mire gondol?

ANNABELLA

Lady Oxford, én meg akartam kérdezni – hogy amikor ön ismerte Byront – mesélt – mesélt-e magának valaha Augustáról?

LADY OXFORD

Hogyhogy? Én – én már külföldön voltam, amikor találkoztak.

ANNABELLA

Óh. Bele fogok örülni ebbe a szörnyű bizonytalanságba.

LADY OXFORD *(kikerülve a lényegét)*

Nem tudom, mire gondol.

ANNABELLA

Van köztük valami – és az mindig köztünk fog állni. Kétségbeesetten küzdök, hogy elérjem őt, hogy az enyém legyen – ha csak egy pillanatra. Aztán egyszerre minden olyan más – és mi idegenek vagyunk.

LADY OXFORD

Tanács hiábavaló, ugye?

ANNABELLA

Nem!

LADY OXFORD

Szakadjon el tőle.

ANNABELLA

Valamikor meg tudtam volna tenni, de most már – túl késő. Érti?

LADY OXFORD

Óh, nem tudtam. Higgyc meg, nincs nő a világon, aki boldog lehetne Byronnal, és nincs senki a világon, aki Byront boldoggá tehetné. – Sajnos, már mennem kell.

ANNABELLA

Igazán kell?

LADY OXFORD

Nem bírnék még egyszer találkozni vele. Látja, gyáva vagyok.

ANNABELLA *(egy pillanatra belekapaszkodik az idősebb nő kezébe)*

LADY OXFORD *(az ajtóhoz indul)*

Isten vele – gyermek! *(Megcsókolja és kimegy)*

ANNABELLA *(utána néz, és mélyen felsóhajt. Határozatlannak látszik, majd a csengőzsinórhoz megy, kissé összeborzongva,*

mikor elhalad Byron íróasztala előtt. Megrántja a zsinórt és az ablakhoz lép)

FLETCHER *(megjelenik)*

Csengetett, asszonyom?

ANNABELLA

Vigye ki a teásasztalt, Fletcher.

FLETCHER

Parancsára, asszonyom. *(Kiviszi az asztalt és el)*

AUGUSTA *(belép)*

Egész egyedül? Belle, drága? Ugyan már – Ne vedd úgy a szívedre. Byron csak egy rossz gyerek.

ANNABELLA

Nem tudom, mit csináljak.

AUGUSTA

Ne csinálj semmit. Majd megbékél – ismered.

ANNABELLA

Veled talán meg – de engem gyűlöl.

AUGUSTA

Ugyan, ugyan! Hogy gyűlölne?

ANNABELLA

De igen, igen! Amit tesz, mind arra vall. Mit vétettem én, Augusta, – mit vétettem?

AUGUSTA

Ugyan már, Belle! Szegény kis Belle!

ANNABELLA

Augusta – gondolod, hogy Byron – hogy Byron – örült?

AUGUSTA

Dehogy!

ANNABELLA

Álmában néha olyan borzalmasan csikorgatja a fogát, és láttam, hogy éjnek idején felkel és rám meredt és olyan különös volt az arca! – Fél valamitől, Augusta. Hallottam, hogy felkiáltott álmában – láttam, hogy hadonászott azokkal a rémes pisztolyokkal, amelyeket mindig ott tart az ágyánál – vagy

pedig felkél és fejét a két kezébe temetve fel s alá jár a szobában, nyögve, mintha mindjárt valami szörnyű végzet szakadna rá.

AUGUSTA (*kétségbeesetten*)

Ismerem.

ANNABELLA

Augusta, hadd kérdezzek meg valamit tőled. Ha nem kérdezem meg, megőrülök bele.

AUGUSTA

Mi az?

ANNABELLA

Mondd – Byron – megölt valakit Byron?

AUGUSTA

Nem! Nem! Azt hiszem, az egésznek csak a rossz emésztés az oka.

ANNABELLA

A rossz emésztés!

AUGUSTA

Az. Tudod, milyen hülye dolgokat eszik – kétszersültet meg szódavizet – ecetes krumplit.

ANNABELLA

Nem, nem ez az.

AUGUSTA

Nem? Hát – hát akkor – mit gondolsz?

ANNABELLA

Augusta – mondd meg nekem! Tudom, hogy te tudod.

AUGUSTA

Semmit se tudok, Belle. Hiszel nekem? Hiszel?

ANNABELLA

Hiszek.

AUGUSTA (*kétségbeesve*)

Óh Belle, nem tudod, milyen bolondja voltam!

ANNABELLA

Dehogynem – hogyan tudnám. Mindnyájan a bolondjai vagyunk. Caroline az volt. Én magam –

AUGUSTA

Nem, nem, én nem úgy értettem! Belle, igazán, ne gondold – Esküszöm neked a gyermek szentségére, aki a szíved alatt alszik, hogy semmit se tettem, amivel megbántottalak volna.

ANNABELLA

Akkor te csináltál valamit –

AUGUSTA

Én – én –

ANNABELLA

Neked vagy nekem: egyikünkben el kell hagynia ezt a házat.

AUGUSTA

Belle!

ANNABELLA *(kiáltva)*

Igen – egyikünknek mennie kell!

(Augusta feláll. Mozdulata lecsöndesíti Annabellát, aki rögtön megbánja, amit mondott. A két asszony egy darabig szembenéz, aztán Augusta alázatosan fejet hajt)

AUGUSTA

Rendben van, Belle. *(Távozni indul)*

ANNABELLA *(megállítja)*

Augusta, hová még?

AUGUSTA

El ebből a házból.

ANNABELLA

Ne, Augusta, – ne! Ne most, az istenért – ne hagyj el. *(Meginog)*

AUGUSTA *(hózzárepül, hogy idejében felfogja a karjaiban)*

Ugyan no, Belle. Szegény kis Belle.

(Az ajtó mögül Byron és Scott vitatkozó hangja hallatszik)

BYRON (*belépve*)

Odabent jobban kidolgozzuk a dolgot, Scott.

SCOTT (*szintén megjelenik*)

Ahol tetszik, Byron, csak végezzünk, legfőbb ideje. (*Észreveszik a két asszonyt*)

BYRON

Mit csináltok?

AUGUSTA (*kivezetve Annabellát*)

Semmit – semmit. Belle idegei kimerültek egy kicsit, ez az egész. Ugyan no, Belle – Szegény kis Belle! (*Kitámogatja az ájuldozó nőt. Byron és Scott összenéz*)

SCOTT (*nyugodtan*)

Látom!

BYRON (*fáradtan*)

Tudom, Scott, tudom. Azért, hogy a feleségem boldogtalanságát közölje velem, kár volt Edinburgh-ből ideutaznia.

SCOTT (*határozottan*)

Én többért utaztam ide. Ha az első gondolatomra hallgatok, most nem volnék itt Londonban. Utóvégre nem az én dolgom, hogy mit csinál az életével. – (*Szünet. Scott a kezét Byron kezére teszi.*) De – én szeretlek téged, fiam. Attól kezdve, hogy először találkoztunk, mindig nagy reményekkel kísértem a pályafutásodat. Most már világos, hogy a reményeim nem arra az emberre épültek, akit én Lord Byronnak hittem.

BYRON (*közel az összeroppanáshoz*)

Az istenért, Scott, légy irgalmas és hagyj magamra. Nem érdemlem meg, hogy törődj velem! Menj vissza Skóciába és felejtsd el, hogy ismertél valaha. (*Összeroppan*)

SCOTT (*brandyt tölt Byron poharába*)

No, igyál. Jót fog tenni.

BYRON (*felhajtja a pálinkát*)

Te igazi jóbarát vagy, Scott.

SCOTT

Ha nem volnék az, most nem kellemetlenkednék itt neked.
(*Szünet*) Hogy akarod megoldani a dolgot, Byron?

BYRON (*kétségbeesetten*)

Scott – szavamat adom, hogy mindent megtettem, hogy meg-
értsem Belle-t, de nincs rá remény – Köztem és közte semmi
közösség. (*Nyugodtabban*) Talán, ha szerettem volna – Scott,
ne hidd el soha senkinek, hogy sikerülhet házasság szerelem
nélkül. Nem igaz. Nem sikerülhet soha. Látom Belle sok, sok
kis próbálkozását, amivel meg akar békíteni, – de mind csak
dühbe hoz. Scott, – az isten szerelmére, miért olyan nagysze-
rűek a nők, ha nem szeretik az embert, és miért olyan lehetet-
lenek, ha szeretnek?

SCOTT (*akaratlanul mulatva a megjegyzésen*)

Ha én erre felelni tudnék, nem volna többé házasság a világon.

BYRON

És aztán – van itt valami más is. Scott, te tudod, milyen pokol
a lelkipurdalás. Ha az önvád be tudott férközni a szellemünk-
be, – akkor oda az álom – a boldogság – a szerelem – a szép-
ség. A lelkipurdalás az álmaink sötét úrasszonya – behatol a
lélek kavernáiba és varázsigéi finom mérget árasztanak szét,
amely örülettel tölti meg az ereinket.

SCOTT

Csupa rejtvény, amit beszélsz, barátom.

BYRON

– Nem – nem merek másképp!

SCOTT

De hát miért ez a lelkipurdalás? Megmondhatod nekem, Byron?

BYRON

Nem – nem – nem tudom megtenni.

SCOTT

Nem vagyok a barátod?

BYRON

Embernek még nem volt jobb barátja. Éppen ezért nem mondhatom meg.

SCOTT

Hát jó.

BYRON

Ugye, a régi maradsz, akár beszélek, akár nem?

SCOTT

Természetes, hogy az. Megszűnök a barátod lenni, amiért nem oszthatom meg a titkaidat?

BYRON

Scott – tudod, kihez szoktalak hasonlítani?

SCOTT

Nem. Kihez?

BYRON

Ember még nem kapott nagyobb bókot.

SCOTT

Mondd!

BYRON

Valamikor – talán emlékszel rá – volt egy barátom – úgy hívták, hogy Bo-sun.

SCOTT

Az öreg kutyád. Igen, beszéltél róla.

BYRON

Mikor úgy látszott, hogy az egész világon mindenki ellenem fordul, Bo-sun kitartott mellettem. Később – megveszett. Magam gondoztam. Szivaccsal törölgettem azt a szegény csöpögő száját – mindenki más irtózott tőle. Utolsó leheletéig hű volt. *(Egy percig nem bír beszélni. Aztán, rémülten, hogy még érzelmessé válik, folytatja)* Sírdombot emeltem neki. És megparancsoltam, hogy ha meghalok, temessenek melléje.

SCOTT

Hallottam róla.

BYRON

Akkoriban írtam valamit, és ha nincs ellenedre, elmondom most neked – mert – nohát, igen, mert rólad is íródhatott volna. Nem fogsz kinevetni?

SCOTT

Nem, Byron.

BYRON *(nagyon egyszerűen)*

„E hely közelében nyugszanak a maradványai valakinek, akiben megvolt a Szépség Hiúság nélkül – az Erő Szemtelenség nélkül – A Bátorság Kegyetlenség nélkül – és az Ember minden Erénye az Ember hibái nélkül” – Ezt hiszem rólad is, Scott.

SCOTT *(megértően megszorítja a karját)*

BYRON *(kissé könnyedebb hangon)*

Egy olyan ember, mint te, hogy tékozolhatja énrám az idejét? Oly magasan fölöttem vagy – mint Hyperion egy Szatírnak.

SCOTT

Igazán szeretnéd tudni?

BYRON

Igazán.

SCOTT

Mielőtt még találkoztunk volna – hallottam, hogy értek bennünket bizonyos – közös csapások. *(Béna lábára mutat. Byron, amint Scottra néz, akaratlanul az ajkába harap, és öntudatlanul dugni igyekszik nyomorék lábát)*

SCOTT

Miért teszed ezt, Byron? Hát ennyire fáj, ennyire fontos?

BYRON *(halkan)*

Én – én nem bírom elviselni, hogy ránézzen valaki. Úgy látszik sohse leszek képes túljutni rajta.

SCOTT

Én is azt hittem.

BYRON

Odaadnám a főrendi címemet – odaadnám a hírnevemet – odaadnám a lelkemet – ha kiegyenesedhetne – ez a kis „lá-

bacska”! *(Hirtelen felkél, hogy egy pohár brandyt töltsön magának)*

SCOTT *(szelíden)*

Byron! Ne igyál most. Gyere, ülj vissza. *(Byron visszaül, Scott folytatja)* Figyelj csak Byron. – Mint mondtam, igazán személyes oka volt, hogy meg akartam ismerkedni veled. Úgy láttam, vidám és aranyos barátira találtam benned, és eleinte azt hittem, hogy túltetted magadat a szerencsétlenségeden – talán jobban is, mint ahogy nekem sikerült. De lassanként derengeni kezdett bennem az igazság: kettőnk között csak annyi a különbség, hogy te tudsz játszani egy szerepet – én meg nem tudok. Valaha, régen, nekem is megvoltak a magam harcai – felláztam a sorsom ellen – ahogy most te – de aztán – megtanultam vállalni! Neked is ezt kell tenned.

BYRON

Nem bírom! Nem bírom!

SCOTT

Ezt kell tenned! Először magadat kell legyőznöd, csak aztán remélheted, hogy meghódítod a világot.

BYRON

Én nem akarom meghódítani a világot. – Én csak nyugalmat akarok –

SCOTT

Hogy remélhet békét, aki örök harcban áll saját magával meg a környezetével?

BYRON

Mondom, Scott, nem bírom megtenni, amit kívánsz.

SCOTT

Ha nem változtatod meg az életmódodat, megaláztatást hozol magadra – és másokra, akik közel állnak hozzád.

BYRON *(megriadva)*

Hogy érted ezt?

SCOTT

Egy s más pletyka – még olyan messzire is eljut, mint Edinburgh –

BYRON

Miféle pletyka?

SCOTT

Hogy embertelenül bánsz a feleségeddel – aki gyermeket vár tőled – hogy barátaid előtt hencegsz a szeretőiddel – hogy a feleséged kénytelen volt sógornőjét a házba hozni, hogy védelmet találjon az őrzöngéseddal szemben.

BYRON

Hazugság mind – átkozott hazugság –

SCOTT

Hát – hiába hazugság – néha még én is – aki barátod vagyok – eltöprengek, hogy milyen szörnyű dolgok történhetnek ebben a házban – ha olyan műveidet olvasom, mint a „Kalóz” – meg a „Lara” – meg az „Abydosi menyasszony”. – Ha nem hagyod abba ezeket a meséket, kiközösít a társadalom!

BYRON *(dühöngve)*

Társadalom – megint a társadalom – hát – pokolba a társadalommal! – Én szabad ember vagyok – szabad ember – és dögljön meg, aki fel akar tartóztatni. *(Szünet)*

SCOTT

Felejtsd el, Byron. Felejtsd el örökre, hogy ma itt jártam. Kísérletet se lett volna szabad tennem, hogy megváltoztassalak. Most már tudom.

BYRON

Bár meg tudnám tenni, amit akarsz, Scott. Ha egy reggel úgy tudnék ébredni, hogy belenézhetek abba sápadt, tragikus arcba és azt mondhatnám neki: „Belle, szeretlek, bocsáss meg nekem!”, azt hiszem, hinni tudnék istenben.

SCOTT

Isten veled, Byron – és ne felejtsd, hogy – mindig számíthatsz rám.

BYRON

Még akkor is, ha –

SCOTT

Még akkor is, ha – összeomlanék körülünk a világ. *(El)*

BYRON *(szemével az ajtóig kíséri, majd nehéz mozdulattal az íróasztalhoz ül, fejét a kezébe temetve. Csönd. Aztán kihúz egy fiókot és papírokat vesz elő. Olvasni kezdi, egyes részeit suttogva ismétli)*

„Ne mondd ki – ne írd le – ne súgd a nevét,
csupa gyász, csupa vész, csupa bűn az a név –”

(Szelleme kissé földerül, ahogy tovább olvas, majd hirtelen ihlet szállja meg. Tollat ragadva lázasan írni kezd, mintha félne, hogy elröppennek a gondolatai, mielőtt megörökíthetné őket)

AUGUSTA *(belép. Látva, hogy Byron dolgozik, megáll)*

BYRON *(tovább ír, majd végül ledobja a tollat s Augustához oda sem fordulva mondja)*

Augusta – írtam neked valamit. A szellem agóniájában született, de a vége ujjongás. Hallgass ide!

AUGUSTA *(hozzá megy)*

BYRON *(a papírlapot az asszony elé tolja, majd Augusta válla fölé föjtött, izgatott hangon olvasni kezdi)*

„Óh légy te a boldog! A bűn – az enyém!
Búcsúzz, ha akarsz, – nem hagylak el én!
Bocsáss meg, Egyetlen, – e szív a tied
és jöjjön akármi, örökre szeret!”

Tetszik? – Tetszik, Augusta?

AUGUSTA

Tetszik. Add nekem, Byron.

BYRON

Tessék!

AUGUSTA

Byron, iszonyú volt az a félóra, amíg Belle-t meg tudtam nyugtatni. Kegyetlen vagy hozzá. Be kell látnod, nincs elég ereje, hogy – kibírjon – épp most –

BYRON

Tudom! Vele fogok maradni ma este. Rendbe hozom a dolgot, ha megy. Szegény kicsike.

AUGUSTA

Most lepihent.

BYRON

Nagyon izgatott volt?

AUGUSTA

Rettenetesen.

BYRON

Sajnálom.

AUGUSTA

Byron! Ígérd meg, hogy nem bántod többé Belle-t.

BYRON *(szünet után)*

Jól van, Liba, megígérem. Mostantól kezdve új ember vagyok.

AUGUSTA *(rögtön megkönnyebbül, Annabellát rögtön elfelejtik. Mosolyog)*

Tudod, kislány koromban, sohse hittem, hogy egy híres költő lesz a féltestvérem.

BYRON

Én se gondoltam soha, hogy egy udvarhölgy lesz a féltestvérem.

AUGUSTA *(komolyabban)*

Olvass fel a verseidből.

BYRON: Nem értenéd meg őket.

AUGUSTA

Lehet. Istenkém! Csak elképzelni – hogy nem értem meg a saját féltestvérem költeményeit! *(Felkapja az íróasztalon fekvő papírlapokat, összegyűri és Byronhoz vágja őket)*

BYRON

Megállj, Liba! A készülő remekművem!

AUGUSTA

Nesze! Nesze!

(Birkóznak a papírokért. Augusta elkapja és a háta mögé rejti őket, mialatt a jobb kezével arcon legyinti Byront. Byron hirtelen átöleli: a nő kiszakítja magát és a baloldali ajtó felé megy)

BYRON

Hová mégy?

AUGUSTA *(a hangja remeg egy kicsit)*

Felmegyek.

BYRON *(mint egy megbántott gyermek)*

Ne hagyj itt, Liba.

AUGUSTA

Jobb, ha megyek most, Byron.

BYRON

Miért mondod azt a „most”-ot?

AUGUSTA

Mert jobb, ha megyek.

BYRON

Gyere ide, kis Liba.

AUGUSTA

Hát jó, Byron.

BYRON

Valahogy elidegenedtünk egymástól.

AUGUSTA *(idegesen, hadarva)*

Nem, nem idegenedtünk el. Már több, mint három hete itt vagyok, és majdnem mindig együtt voltunk, – de most már haza kell mennem George-hoz. A gyerekek gyöngélkednek, és az egyik lovunk eltörte a lábát, és –

BYRON

Ha végeztél ezzel a darálással, amit azért kezdél, hogy én ne jussak szóhoz, majd folytatom. *(Gyöngéden)* Miért félsz úgy

tőlem, Liba? Ha valaha férfi nem akart asszonyt bántani, hát én nem akartam. S téged a legkevésbé.

AUGUSTA

Tudom.

BYRON

Azelőtt szívesen voltál velem. Mikor tavaly decemberben együtt voltunk Newsteadben, azok a vén falak csak úgy zengtek a nevetésedtől. Most sohasem nevetsz úgy.

AUGUSTA

Most minden más, Byron.

BYRON

Newsteadben mindig szerettelek látni. Ha csak beléptél, fénynyel és kacagással ragyogott föl a szoba, és valahányszor elhagytál, úgy éreztem, hogy a jobbik felem veled ment ki az ajtón. Te vagy a lelkem, ha van egyáltalán, Augusta. Nem kellett volna megszületnem, akkor, talán, te lettél volna a költő.

AUGUSTA

Én – költő? *(Idegesen nevet)*

BYRON

A férfi úgy megy át az életen, hogy folyton a másik énjét keresi, Augusta, – és ha megtalálja – nagyon gyöngédnek kell lennie, mert nagyon könnyen elpattanhat a varázs.

AUGUSTA *(talpra ugrik)*

Elég! Ne tovább! Ne tovább!

BYRON *(szomorúan)*

Hogy fáj neked zenét hallani!

AUGUSTA

Én fölmegeyek. Félek.

BYRON

Jó. Menj. Nem is kellesz tovább.

AUGUSTA

Ne felejtsd, amit ígértél, – légy jó Belle-hez.

BYRON

„Légy jó Belle-hez”. Torkig vagyok ezekkel a szavakkal, – torkig, értsd meg! Scott azt mondja, hogy legyek jó Belle-hez. Te azt mondod, hogy legyek jó Belle-hez. Jutott eszetekbe valaha, hogy én csakugyan próbáltam jó lenni hozzá? Nem. Úgy látszik, te is épp úgy gondolkozol, mint a többiek, – hogy én éjszakáról éjszakára ébren töprengök és új meg új kínokat agyalok ki Belle megrontására. Istenem! Te, Augusta! Te vagy az egyetlen lény a földön, aki mellett meg tudok nyugodni – és te is azt mondod, hogy legyek jó Belle-hez! Pokolba Belle-lel! Elegem volt belőle, hallod? Elegem volt!

AUGUSTA (*hisztérikusan*)

Vigyázz, Byron! Belle itt fog hagyni, és ha ő elhagy – isten tudja, mi történik velem! És ha történik valami, annak te leszel az oka, Byron! Én félek –

BYRON (*vadul*)

Félsz! Halálod napjáig ez a szó fog a füledben csengeni! Gyűlölöm, aki gyáva. Inkább kísérjen az utcán a csőcselék üvöltése, semhogy elbújjak és meglapuljak – mint egy nyomorult kutya!

AUGUSTA (*rémülten*)

Lehet, hogy neked ez kell, – de az én életemet másképpen szabták. (*Zokogva*) És én félek! – Félek! – Félek, nem hallod?

BYRON

Takarodj ebből a szobából! Takarodj a szemem elől!

(Augusta megrémül Byron dühöngő hangjától és rohanni kezd kifelé)

(Gyors függöny)

IV. Felvonás

Byron szobája, meglehetősen kifosztott állapotban. A könyvszekrény üres, egy halom könyv csomagolásra készen áll. – A színen Hobhouse várakozik, kezében kalap, kesztyű és bot. Fletcher jobbról belép

HOBHOUSE

Nos?

FLETCHER

Mrs. Leigh néhány perc múlva itt lesz, Sir. *(Észreveszi Hobhouse kalapját stb.)* Bocsánat, uram. Megengedi, hogy kivigye a kalapját?

HOBHOUSE

Köszönöm, Fletcher.

FLETCHER

Elnézést kérek, uram, – ezeket a könyveket –

HOBHOUSE

Könyvek? Miért köti át őket? Elköltözik őlordsága?

FLETCHER

Arról nem tudok, uram, – a könyveket azonban – a könyveket – hm – elszállítják.

HOBHOUSE

Hová?

FLETCHER

Lent vár egy ember – egy ember – értük jött –

HOBHOUSE

Hatósági ember, Fletcher?

FLETCHER

Bírói – hm – bírói döntvényel jött. Türelmetlen egy személy, Sir, ha tehát megengedi, végeznék, Sir, – ez az utolsó csomag.

HOBHOUSE

Hogyne, hogyne, Fletcher.

FLETCHER (*spárgával bajlódva*)

Mr. Hobhouse, Sir –

HOBHOUSE

Mi az, Fletcher?

FLETCHER

Olyan kétségbeejtő mindez, Sir.

HOBHOUSE

Bizony az.

FLETCHER

Nem tudna, Sir, – nem lehetne tenni valamit, hogy őlordságának az ügyei valahogy másképp rendeződjenek? Gyötrelmes látni, hogy kopasztják napról napra a házat.

HOBHOUSE

Majd meglátjuk. A méltóságos úrnak vannak jóbarátai.

FLETCHER (*kevésbe komoran*)

Köszönöm, uram.

HOBHOUSE

Tudja, hová ment őlordsága?

FLETCHER

Azt hiszem, Sir, az ügyvédekhez.

HOBHOUSE

Megint?

FLETCHER

Tartok tőle, Sir. Mióta a lady őméltósága elment, alighanem nap-nap után velük van.

HOBHOUSE

És mindez oly reménytelen.

FLETCHER

Reménytelen, Sir? Nagyon nehéz volt a háztartás a méltóságos asszony nélkül, Sir. Egyik-másik kereskedő igen szemtelenül követelte a pénzét, Sir.

HOBHOUSE

Mért nem szólt hamarabb? Könnyíthettem volna valamit a méltóságos úr tudta nélkül.

FLETCHER

Őlordsága sohase bocsátotta volna meg, Sir.

HOBHOUSE

És most már túlkéső.

FLETCHER

Mit tetszett mondani, Sir?

HOBHOUSE *(gyorsan témát vált)*

Mikor jött vissza öméltósága és Mrs. Leigh az éjszaka Lady Jersey-éktől?

FLETCHER

Korán, uram – jóval éjfél előtt. – Nem hiszem, hogy egy óránál tovább távol lettek volna.

HOBHOUSE

Olyan hamar?

FLETCHER

Mrs. Leigh jön, Sir. *(Veszi a csomagot és Hobhouse kalapját)*

AUGUSTA *(belép)*

Jó reggelt, Hobhouse. Mit csinál maga, Fletcher?

FLETCHER

Leviszem az utolsó könyvesomót, madam. Az a – személy – sürgeti, madam.

AUGUSTA

Csak vigye.

(Fletcher jobbra el)

HOBHOUSE

Le vagyok sújtva, Augusta.

AUGUSTA *(halkan)*

Ah, ez szörnyű – hitelezők, végrehajtók, inzultusok, – s mi jön még? mi jön még?

HOBHOUSE

Tudom.

AUGUSTA (*csaknem hisztérikusan*)

Miért nem volt ott a tegnapi bálon? Mindenki ott volt – mindenki!

HOBHOUSE

Épp ezért – nem mentem el. De olvastam róla – ma reggel a Times-ban.

AUGUSTA (*riadtan*)

A Times-ban? Akkor – akkor hát – már mindenki tudja?

HOBHOUSE

Mi történt tulajdonképpen? Nem – nem lehetett – olyan rossz, mint amilyenek a Times feltálalta.

AUGUSTA (*fásultan*)

Lady Jersey miértünk rendezte a bált – miután a felsőház mellett azok a léhűtők Byront inzultálták. Azt hitte – óh – nem is tudom – hogyha tüntetően mellénk áll a társaságban – maga tudja, milyen hű barát az az asszony –

HOBHOUSE

Igen? De hát – mi történt?

AUGUSTA (*visszafojtott rémülettel*)

Byron nem akart elmenni – de én – én erősködtem. – Mikor beléptünk a szalonba, – mindenki kiment. Szólni próbáltam ehhez is, ahhoz is, – hátat fordítottak. – Byron kezét nyújtott Lord Darlingtonnak, az nem is fogadta az üdvözetét. Akárhova mentünk – a termek egyszerre kiürültek előttünk – és aztán – világos lett – világos – hogy kiközösítettek!

HOBHOUSE

És Byron?

AUGUSTA

Mintha valami vad örömet keltett volna benne a botrány – Minduntalan néhány vers-sort ismételtetett, a feleségéhez beszélt, – valamit – annyit megjegyeztem belőle, hogy: „Gyászomba vetettél s ép ily igaz – Kínban érik keserű aratásod”.

Nekidőlt egy oszlopnak és keresztbefonta a karjait – Jól megjegyzett magának mindenkit, aki eltaszított bennünket – és később azt mondta, hogy ezek még mind szégyellni fogják a napot, amelyen így bántak egy Byronnal. Én nem bírtam tovább – sírva fakadtam – Byron hazahozott.

(Rövid szünet)

HOBHOUSE

Kedvesem, annyira sajnálom magát! – Mindig féltem, hogy ez lesz a vége.

AUGUSTA *(kétségbeesve)*

Annabellának nem volt joga elhagyni Byront. Nem értette meg soha, soha!

LADY MELBOURNE *(a szobába lép)*

FLETCHER

Lady Melbourne!

*(Lady Melbourne előrejön, a két asszony üdvözli egymást.
Hobhouse oldalt áll)*

AUGUSTA

Ismeri Mr. Hobhouse-t?

LADY MELBOURNE

Jó napot, Mr. Hobhouse!

AUGUSTA

Foglaljon helyet.

LADY MELBOURNE

Köszönöm. *(Leül)*

HOBHOUSE

Hát, ha nem lehetek semmiben sem a segítségére, kedves Augusta, akkor most elköszönök magától.

AUGUSTA

Ne – kérem, ne menjen. Byron minden pillanatban itt lehet. Meg akarja köszönni, hogy – hogy –

LADY MELBOURNE
Augusta! Ha nem veszi rossz néven, – engedje most útjára Mr. Hobhouse-t. Szeretnék megbeszélni valamit magával.

HOBHOUSE (*Augustához*)
Tudja, hol érhet el, ha szükség lenne rám. Moore meg én – mindenkor rendelkezésére állunk! (*Gyorsan hozzá lép, kezét csókol, meghajlik Lady Melbourne felé és kimegy*)

LADY MELBOURNE
Augusta!

AUGUSTA
Nos?

LADY MELBOURNE
Levelet kaptam Seahamból!

AUGUSTA (*mohó kíváncsisággal*)
Óh! Írja Annabella – hogy visszajön? Mit mond, hogy van a kicsike? Óh, remélem, jobban! –

LADY MELBOURNE
Nem Annabellától jött. A sógornóm írta, Mrs. Millbanke.

AUGUSTA
Óh, hát akkor – akkor – És mit mond?

LADY MELBOURNE
Azt mondja, hogy Annabella nem jön vissza!

AUGUSTA
Vagyis hogy – örökre elhagyta Byront?

LADY MELBOURNE
Ei!

AUGUSTA
Sehogye értem – csak néhány napja – írtam neki – elmondtam, hogy van Byron – mennyire emlegeti és várja vissza – csak múltó szeszély mondatta vele, hogy nem akarja többé – Annabella bizonyára nem gondolja komolyan –

LADY MELBOURNE
Még ha ő maga szeretne is visszajönni – a családja nem engedné. Ebben teljesen biztos vagyok.

AUGUSTA

De miért – miért? – Hisz a felesége Byronnak – úgy ment hozzá, hogy „jóban-rosszban” vele marad – nem tarthatják otthon, ha vissza akar jönni.

LADY MELBOURNE (*türelmetlenül*)

Drága Augustám – én ma nem azért jöttem ide, hogy Byronék házassági fogadalmáról vitázzam. Kizárólag azért jöttem, hogy megmondjam magának: Annabella elment – a házasságának Byronnal – örökre vége.

AUGUSTA

Mit fog csinálni az az asszony – ott fenn, Seahamben, – meg fog örülni nélküle – szereti a férjét –

LADY MELBOURNE

Vannak dolgok, amelyeket még a szerelem sem tud áthidalni.

AUGUSTA

De hisz oly fiatal – még előtte az egész élet –

LADY MELBOURNE

Drága Augustám! Maga, maga mit fog most csinálni?

AUGUSTA (*anélkül, hogy Lady Melbourne-re nézne*)

Hogy én? Hogy én mit fogok –? Byronnal maradok – ez a kötelességem.

LADY MELBOURNE (*nyugodtan*)

Gondolt – valamikor – a következményekre?

AUGUSTA (*megütközve*)

Hogy érti?

LADY MELBOURNE

Nem jutott eszébe soha? – hogy mi az, amiért London tegnap éjjel maga ellen fordult?

AUGUSTA

N-nem! Azt hittem, azért, mert Byron testvére vagyok – mert kitartottam mellette – Gyűlöltek, – mert őt gyűlölték.

LADY MELBOURNE

És miért kell őt – ennyire gyűlölniük?

AUGUSTA

Nem tudom. Pár éve még senki volt. – Egy reggel arra ébredt, hogy híres ember – az egész világ dédelgette – egy nap alatt tizenháromezer példányban kapkodták szét az új verseskönyvét – ilyen hírnév féltékenységet támaszt, Lady Melbourne. A féltékenység meg gyűlöletet! Amíg Byron gazdagnak látszott – amíg Annabella mellette állt – senki se merte rávicsorítani a gyűlöletét – most pedig –

LADY MELBOURNE *(fejcsóválva)*

Tehát azt hiszi – hogy ez az egyedüli ok?

AUGUSTA

Hogyhogy? – Hát persze – persze, hogy azt hiszem – De mit gondol ön? Mondja meg! Mondja meg!

(Lady Melbourne tépelődik, hogy megmondja-e, amit gondol; végül mégis Augustához fordul, mint aki elszánta magát az igazmondásra, de ekkor hirtelen belép Fletcher)

FLETCHER

Lady Caroline Lamb. Önnel óhajt beszélni, Mrs. Leigh.

AUGUSTA *(beszélni próbál, de nem bír)*

LADY MELBOURNE

A pokolra való! Nyugalom – Augusta – legjobb, ha fogadja!

(Bólint Fletchernek, aki kimegy)

Figyeljen rám, Augusta. Akármit mond, mondjon is Caroline, – maga ne adja meg magát. Mert ezt szeretné. No, no, – fel a fejjel!

FLETCHER *(belép)*

Lady Caroline Lamb.

(Caroline megjelenik, Fletcher el)

AUGUSTA *(végső erőfeszítéssel)*

Jó napot, Lady Caroline! Rég nem láttuk egymást.

CAROLINE (*Lady Melbourne-höz*)

Igazán nem vártam, hogy itt találjak.

LADY MELBOURNE

Azt meghiszem!

CAROLINE (*Augustának felelve*)

Úgy rémlik, utoljára a Melbourne-házban. Lady Jersey-ékhez megyek és felszaladtam egy pillanatra. Maguk nem jönnek?
(*Utolsó mondatát mindkét nőhöz intézi*)

AUGUSTA (*hazudva*)

Nem. Meg voltam híva – de sehogyse tudok időt szakítani rá.

LADY MELBOURNE (*szintén hazudva*)

Szeretném, ha jönne, drágám, szívesen odavinném a kocsimban.

AUGUSTA (*sietve*)

Nem – nem – rá se gondolhatok!

CAROLINE

Hogy van a kis Ada?

AUGUSTA

Ada? – Óh, a bébi! Lady Byron azt írta a minap, hogy jól van,
de – de –

LADY MELBOURNE (*közbevág*)

A posta elakadt a nagy esők miatt. (*Caroline-ra tekint, aki bólint, hogy érti*)

CAROLINE

Talán Annabella nem volt elég jól hozzá, hogy írjon. Érthető,
hisz oly komisz színben volt a bébi születése után.

AUGUSTA

Nagyon legyöngült.

(*Caroline Lady Melbourne-re néz, de az semmi jelét nem adja távozási szándékának. Caroline Végül is megrázza a fejét, Augustához fordul s átmegy hozzá balközépre*)

CAROLINE (*lágyan*)

Magának akartam mondani valamit, Mrs. Leigh.

AUGUSTA

Tessék.

CAROLINE

Isten a tanúm, mennyire nincs okom Byronon segíteni. Mégis úgy érzem, hogy tekintettel arra a sok mindenre, ami köztünk történt, –

LADY MELBOURNE

Kérlek, Caroline!

AUGUSTA

Ha olyasvalami, amit Byronnak tudnia kéne, hallani akarom.

CAROLINE

Egész London azt beszéli, hogy Byron és Annabella elváltak.

AUGUSTA

Egész London?

CAROLINE

Mindenki tudja, hogy Millbanke-ék orvosa megvizsgálta Byront, hogy épelméjű-e (*Augusta, mintha megütötték volna, hátradől a székében*), és mivel egészségesnek nyilvánították, mindenki levonta magának a következtetést, hogy hogyan és miképpen érhatték el Millbanke-ék a törvényes válást. (*Ez a hír bombaként hat mindkét asszonyra.*)

AUGUSTA

A törvényes válást! Mi – mi ennek hírére se hallottuk.

CAROLINE

Hírére se? A verebek is csiripelik. Erről beszélnek minden társaságban, ahol csak megfordultam. – Óh, drágám! Úgy sajnálom, hogy éppen én voltam az, aki kikottyantotta, – de hát valakitől csak meg kellett hallania. (*Caroline Lady Melbourne-re tekint, de az oly megvetően mered rá, hogy egy pillanatra meginog*) Általános vélemény, hogyha bizonyos személyek – Byron vérrokonai – nem állnának annyira közel hozzá, akkor – akkor volna némi kilátás Annabella visszatérésére.

LADY MELBOURNE

Caroline – Én barátja vagyok Lord Byronnak – tehát barátja vagyok a nővérének is – és nem tűröm, hogy bármelyiküket

sértés érje a jelenlétemben, – még a saját menyemtől se túröm. Ajánlom, más portán add le cselédpletykáidat.

CAROLINE *(tovább játszva a szerepét)*

De drága anyósom, – valakinek csak kell hogy legyen bátorsága megmondani az igazat.

LADY MELBOURNE

Az igazságnak nincs helye a te szádon.

CAROLINE

Igazán fantasztikus, hogy rám támadsz ebben az ügyben, – különösen mikor jól tudod, mennyit szenvedtem Byrontól.

LADY MELBOURNE

Az teljességgel a te hibád volt. Jobb lesz, ha elhordod magad.

CAROLINE

Óh, boldogan! Úgyis elég kínos volt ez a társalgás. – De figyelmeztetlek! Mindkettőtöket figyelmeztetlek! Fejeteken a világ ítélete. És Byrontól nem kaptok köszönetet. Ezt aztán jól tudom. Jónapot. *(El)*

AUGUSTA

Törvényes válás! – Óh istenem! Óh istenem! – Nem, – nem –

LADY MELBOURNE

Ugyan már! Ne vegye úgy a szívére! Ugyan, no!

AUGUSTA

Mit – mit tegyek? Mit tehetek?

LADY MELBOURNE

El kell hagynia ezt a házat, vissza kell mennie Newmarketbe.

Caroline-nak igaza van. Utálok – de igaza van.

AUGUSTA

Visszamenni – Newmarketbe – örökre? Hagyjam el Byront –

LADY MELBOURNE

Így kell tennie – ha nem akarja, hogy ez a botrány bepiszkolja a nevét!

AUGUSTA

De – Mit gondolnak, mi lehet a bizonyítékuk? Hogy hihetik –

LADY MELBOURNE

Byronnak a száján a szíve. Minden pillantása – minden szava – elárulja, – ha maga ott van a közelében. Az emberek lassankint rájöttek, hogy Annabella és Byron házassága boldogtalan. – Ökot kerestek – maga náluk lakott – undok mesék kezdtek keringeni – és most itt az eredmény.

AUGUSTA

Igaza van! Mennem kell! Nem maradhatok itt!

LADY MELBOURNE

Örülök, hogy belátja.

AUGUSTA

De mi lesz Byronnal? Nem – nem hagyhatom, hogy egymaga viselje a csapást!

LADY MELBOURNE

Byron férfi, drágám, és ez a világ a férfiak világa. Menjen vissza Newmarketbe – ha így tesz, többet segít neki, mintha itt marad. Higgyen nekem, drágám, – én csak jót tanácsolok – ne felejtse, hogy – nagyon szeretem Byront.

(Az ajtó kinyílik, és belép Byron)

BYRON

Kezét csókolom, Lady Melbourne *(Augustára néz; az gyorsan megfordul és elhagyja a szobát s behúzza az ajtót maga után)*

LADY MELBOURNE

Jó napot, Byron.

BYRON

Mi történt Libával?

LADY MELBOURNE

Nagyon kínos jelenete volt.

BYRON

Kivel?

LADY MELBOURNE

Caroline-nel!

BYRON

Hogy a keserves – ! Bocsánat, elfelejtettem, hogy az ön menyé.

LADY MELBOURNE

Nem kell bocsánatot kérnie.

BYRON

Csak itt lettem volna!

LADY MELBOURNE

Sajnálom a tegnapi estét, Byron. Nem mentem el, mert tudtam, mi készül. Iszonyú lehetett.

BYRON

Ne beszéljen róla. Ha azt hiszik rólam, – akkor nem felelek meg Angliának – Vagyis tulajdonképpen – Anglia nem felel meg énnekem.

LADY MELBOURNE

Byron, beszéltem Augustával. Azt mondtam neki, hogy legjobb, ha elmegy innen.

BYRON

Mi?

LADY MELBOURNE

Igen, szegény most már sok mindent megért – amit eddig nem értett.

BYRON

Miről beszél?

LADY MELBOURNE

Nem tehetnénk le végre az álarcot? Nincs itt az ideje, hogy megértsük egymást?

BYRON

Rendben van, Lady Melbourne.

LADY MELBOURNE

Caroline kiszagolta a törvényes válást. Én nem tudtam, hogy – hogy már itt tartunk. Meg kellett volna mondania Augustának.

BYRON

Kímélni akartam.

LADY MELBOURNE

Jobb lett volna, ha magától tudja meg – nem Caroline Lamb-tól.

BYRON

Igaz, most már én is látom.

LADY MELBOURNE *(feláll és az ajtóhoz indul)*

Örülök neki. Hát – ha lesz szíves csengetni – megyek is.

(Byron csenget. Lady Melbourne Byron karjára teszi a kezét)

Byron, segítsen Augustának – hogy azt tegye, amit kell.

BYRON *(másképp értelmezve)*

Igen, segíteni fogok neki, – hogy azt tegye, amit kell.

LADY MELBOURNE

Most – nem tehet mást! Isten vele, Byron.

FLETCHER *(belép)*

BYRON

Isten önnel, Lady Melbourne! – jöjjön majd vissza, Fletcher.

FLETCHER

Igenis, My Lord.

(Lady Melbourne Fletcherrel kimegy,

Byron az íróasztalához ül. Fletcher visszajön)

BYRON *(erőltetett vidámsággal)*

No, Fletcher, – „Childe Harold” hamarosan elindul az utolsó – a leghosszabb zarándokútjára.

FLETCHER

Hogyan méltóztatott – My Lord?

BYRON

Készülj, elhagyjuk Angliát, – mondd meg Mrs. Baxternek, hogy nem kell több – ecetes krumplit készítenie.

FLETCHER

Azt méltóztatik – hogy megint elutazunk Angliából?

BYRON *(különös izgalommal)*

Azt! Váltás hajójegyet – hármunknak – Doverből! *(Fletcher e szavakra hirtelen ránéz)* Szegény öreg Fletcher – hogy utálsz utazni!

FLETCHER

Óh, nem, uram, – önnel nem.

BYRON *(gyöngéden)*

Ha el akarsz hagyni, Fletcher, – megértelek.

FLETCHER

Ahová Lordságod megy – megyek én is! Parancsol még valamit, My Lord?

BYRON

Nem, Fletcher!

(Fletcher el)

AUGUSTA *(belép. Kalapban, kesztyűben van. Amint Byront meglátja, megáll, szeretne mondani valamit, aztán hirtelen mégis úgy határoz, hogy búcsú nélkül megy el)*

BYRON

Hová mégy?

AUGUSTA

Elmegyek, Byron, nem maradhatok itt tovább. A St. James palotába megyek. Szólj Fletchernek, küldje oda a holmimat.

BYRON

Augusta!

AUGUSTA *(szomorúan)*

Hadd menjek, Byron. Ez a legjobb – ez a megoldás.

BYRON

Nem! Úlj le – beszélni akarok veled – egy pillanatig.

AUGUSTA

Nem –

BYRON

De igen! Azt hitted, – el tudsz hagyni, – így, – egyetlen búcsúszó nélkül.

AUGUSTA

Kérlek, Byron –

BYRON

Sok mondanivalónk van egymásnak, Lib.

AUGUSTA

Mért nem szóltál semmit a válási okiratról? Szívtelenség volt elhallgatnod.

BYRON

Tudom. Nem akartam, hogy tudj róla. Több mint egy hete harcolok már Hansonnal, az ügyvéddel – Dögöljek meg, ha aláírom, – dögöljek meg, ha megteszem.

AUGUSTA

Mi lesz, ha – nem írod alá?

BYRON

Millbanke-ék nyilvánosságra hoznak bizonyos vádakát, amelyek tönkretennének téged – tönkre tennének mindkettőnket –

AUGUSTA

És ha – ha aláírod?

BYRON

Beismerem vele, hogy bűnös vagyok és örökre el kell hagynom Angliát.

AUGUSTA

Óh, Byron!

BYRON

Augusta, ma jönnek ide utoljára a válási iratok – többé nincs „de” és nincs „csakhogy” –

AUGUSTA

És te mit akarsz tenni?

BYRON

Az tőled függ.

AUGUSTA

Tőlem?

BYRON

Ha volna rá akármilyen lehetőség, hogy viszontlássuk egymást, aláírtam volna azokat a papírokat, még mielőtt elhagyták Millbanke-ék ügyvédjét. Mondd, hogy ne írjam alá! – Augusta, mondd, hogy ne írjam alá őket! Ha te mellettem maradsz, talán még mindig költeményé tudnám átváltoztatni az élete-

met, hogy ne legyen az a zavaros és undok valami, ami most – tele beteg álmokkal és szörnyű képzelődésekkel. És mivé a te életedet? Mi volt a te életed? Eltorzult mosoly a teremtés arcán – pedig e torz mosoly mögött szépség alszik. Egyetlen perc nyugalmat nem kaptál mellettem, és én – én voltam az ellenséged, – én, aki a megváltód lehettem volna.

AUGUSTA

A megváltóm!

BYRON

Valami véletlen – a természet rosszindulatú játéka – apám lányává tett. Ha más a neved, úgy találkoztunk volna, mint idegenek, mert azok voltunk. De nem így volt – te az apám lánya lettél. Talán, ha gyermekkorunkban együtt látjuk felkelni a napot, – ahogy más gyerekek, – vagy ha összefűz az az ezer meg ezer közös élmény, amelyből barátság, de nem szerelem sarjad ki, – akkor minden más lett volna.

AUGUSTA

Byron, te nem tűröd, hogy az élet formáljon. Ez a tragédiád. Én megtanultam engedni. Megtanultam, mikor szálkával az ujjukban hozzám rohantak a gyermekeim – és amikor felsírtak éjjel, mert rossz volt az álmuk. Megtanultam, mikor láttam, hogy zsémbel a pénzéért a mészáros meg a fűszeres – és mint ők, megtanultam elfogadni a felét annak, amiért a szívem vérzik. Te – te minden akadályt le akarsz rombolni az utadon és közben összezúzod magadat és a többieket. Nem tudod – elfogadni a tényeket? Apám lánya vagyok, ahogy mondod. Mindenemet odaadnám, hogy másképp legyen, – de így van.

BYRON

És mert így van – ahogy mondod – hajlandó volnál eldobni azt a finom csipkeszövetet, amivé az életünket szőttük, mióta megismerkedtünk, és visszatérnél régi daróc-életedhez?

AUGUSTA

Én – meg tudok elégedni.

BYRON

Nem hiszek neked.

AUGUSTA

A bűn bűn, akárhogy nevezed.

BYRON

Bűn! Mi a bűn? Magad sem érted. Utóvégre mi az emberi érzés, hogy tetszés szerint törhetjük kerek vagy négyszögletes formákba? Bár Melosban születünk volna vagy a régi idők valamely más, távoli országában, – amikor a szerelem egy kicsit több volt gyalázatos képmutatásnál. *(Kérlelve)* Nem tudnál erős lenni, Augusta? Meg kell valahogy halnunk, mielőtt újjá tudunk születni – Ha bűn, legyen nagy bűn.

AUGUSTA *(félíg megnyerve)*

És ha megtenném – mi lesz George-zsal? – Mi – a gyerekeimmel?

BYRON *(ujjongó hangon)*

Eladom Newsteadet – lesz pénz, és már megírtam a végrendeletemet, mindenemet a gyerekeidre hagyom. Annabellának nincs szüksége rá. Megvan a saját vagyona. És George – mit törödsz vele? Törődött ő valaha teveled? Mondd, hogy velem jössz, Augusta!

AUGUSTA

– Elmennénk? – Elhagynánk Angliát?

BYRON

Elhagyjuk Angliát. Elzarándokolunk Chillonba és a száz svájci tóhoz. Ha szerencsénk lesz, eljutunk Velencébe és látni fogjuk a dózsét, amint eljegyzi gyönyörű városát az Adriával és a tengerbe dobja a gyűrűt. Mondd, hogy megteszed, Augusta. Ha azt mondod, hogy kitartasz mellettem – akkor csak hadd üvöltsön egész Anglia! Enyém lesz a világ és a mennyország reménye és a szépség – mért hallgassak akkor a földi gyűlölet cincogására?

AUGUSTA

Én – Én –

BYRON

Fele életünk azzal telt, hogy árnyak és víz nélküli délibábok után szaladtunk. Túl sok éjszakát töltöttem más nők karjaiban – pedig nagyobb öröm lett volna csókolni csak az ujjaidat is.

AUGUSTA

Én – én –

BYRON

Augusta – Augusta – beszélj! Szólj – beszélj, Augusta! Mielőtt eljön a pillanat, amikor már nem beszélhetsz többé.

AUGUSTA

Byron – én –

FLETCHER *(belép, kezében hivatalosnak látszó okmány)*

My Lord – utasítottak, hogy adjam át ezt a – tekintet nélkül méltóságod rendelkezésére ebben az ügyben.

(Byron és Augusta nem mozdul.)

Fletcher leteszi az iratokat és kioson)

BYRON *(feszülten)*

Itt vannak. Nos, Augusta?

AUGUSTA *(csaknem sígva)*

Mi – mi is van bennük? – Ha aláírod, Byron, – mi történik?

(Byron lassan kibontja az aktákat, aztán átnyújtja Augustának)

BYRON

Ha aláírom, az incidens lezárul. A neved szabad lesz – soha szóba nem kerül semmi. De ennek az a feltétele, hogy soha többé ne lássalak. Ha bármi kísérletet teszek, hogy találkozam vagy beszéljek veled – kinyomtatják a vádjaikat. Ezért kell elhagynom Angliát. – Mert ha itt maradnék, ég és pokol vissza nem tartana tőled!

AUGUSTA

És ha – ha nem írod alá?

BYRON

Tönkreteszik a Byron nevet.

AUGUSTA

Mi a – mi a vád?

BYRON

Olvasd.

AUGUSTA *(egy pillanatig olvas, a papírt lassan elejti és kezébe temeti az arcát. Végigsimítja a szemét, mintha valami ködöt törölné el és meginog, mintha mindjárt elájulna. Alig hallhatóan mondja)*

Írd alá, Byron.

BYRON

Azt akarod?

AUGUSTA

Azt. Írd alá – írd alá! Istenem, segíts, – én félek.

BYRON *(nem veszi le a szemét Augusta arcáról, kezét lassan a melléhez emeli, és megérinti a medájjont az inge alatt. Lassan kivesszi és ránéz)*

Liba, emlékszel azokra a sorokra, amelyeket nekem írtál? *(Olvassa)* „Minden érzésedet megosztani – csak a te szemeddel látni – csak a te tanácsod szerint cselekedni – erre esküszöm – ez a végzetem.”

(Amint Byron olvasni kezd, Augusta végleg tudatára ébred, hogy soha nem lesz bátorsága még egyszer Byron szemébe nézni. Elfordul, csöndesen az utcára nyíló ajtóhoz indul és kimegy, épp amikor Byron végez az olvasással. Byron megfordul, hogy lássa, hogyan hat az idézet Augustára – és észreveszi, hogy Augusta elment. – Egy pillanatig mozdulatlanul áll, aztán az íróasztalhoz ül és határozott mozdulattal aláírja a papírokat)

(Függöny)

Catherine Turney: *Keserű aratás*

BEVEZETÉS

A színdarab, melyet az olvasó a kezében tart, egy Magyarországon szinte ismeretlen alkotás. Nyomtatásban eddig még nem jelent meg, s színházban utoljára a háború előtt játszották. Nem tartozik a világirodalom legjobb, legismertebb művei közé, de azt sem mondhatjuk, hogy teljesen értéktelen. Igazi érdekesség a darab, az Angliában ma is igen eleven Byron-kultusz egyik széleskörű érdeklődést kiváltó szerzeménye, melynek révén számos színházkedvelő ismerhette meg jobban az angol költőzsenit és életének egyik kevésbé ismert fejezetét.

A darab szerzőjéről, Catherine Turneyről a közvélemény szinte semmit sem tud. Életrajzi adatai hiányosak; az angolszász szakirodalomban is csak szórványos utalásokat találunk. 1906. december 26-án született Chicagóban. Főleg a filmiparban tevékenykedett, s a negyvenes években nagy elismerést vívott ki, mint „női forgatókönyvíró”. Női, mert abban az időben főleg férfiak írták a forgatókönyveket; és női azért is, mert a háborús években nagyon népszerű színésznőknek (Bette Davis, Joan Crawford) írt testhezálló, újszerű szerepeket. Turney egyszer elmondta, hogy a háború idején a férfiak a háborúval voltak elfoglalva és a filmiparban nagyon megnőtt a nők iránti érdeklődés. Az akkori filmszillagok azt szerették volna, ha nem csak az addig megszokott, passzív szerepekben mutathatják meg magukat, hanem „valakik” lehetnek a filmvászonon. A producerek rájöttek, hogy egy nő sokkal jobb

forgatókönyveket tud írni ilyen filmekhez, hiszen a női gondokat bemutató történeteket, a nők világát sokkal hozzáértőbben viszi színre, mint férfi kollégái.¹ Turney így vált elismert és jól fizetett forgatókönyvíróvá. Az ő nevéhez fűződik számos amerikai filmsiker forgatókönyve (*Mildred Pierce*, *My Reputation*, *Cry Wolf*, *One More Tomorrow*, *The Man I Love*, *Winter Meeting*). A Warner, az MGM, a Paramount, és a Universal filmcégnek egyaránt dolgozott.

Filmes munkái mellett is aktív volt; színdarabokat, rádió- és tévéjátékokat írt. Idősebb korában életrajzokon és történelmi témájú romantikus regényeken dolgozott. Leghíresebb műve a „Byron lánya” (eredeti címén *Byron's Daughter*) címet viseli, és Elizabeth Medora Leigh, Lord Byron és Augusta Leigh törvénytelen gyermekének életét beszéli el (1972-ben jelent meg New Yorkban, majd két év múlva Londonban²). A több, mint 300 oldalas könyv kimerítő részletességgel tárgyalja a hősnője életével kapcsolatos dokumentumokat és megható bensőségességgel meséli el Elizabeth Medora Leigh életét. Catherine Turney 92 éves korában halt meg, 1998. szeptember 9-én, Los Angelesben.

Színpadai művei közül a legismertebbek a *Keserű aratás* (*Bitter Harvest*), és a *Drága gyermekeim* (*My Dear Children* – ez utóbbit Jerry Horwinnel közösen írta). A *Keserű aratás* keletkezésének éve 1936. Magyar színházban nem sokkal később, 1938-ban mutatták be az új darabot. Később, az 1965-ös évadban, a híres scarborough-i Stephen Jones Színház is műsorára tűzte. Amerikai előadásairól nem találtunk említést. A *Drága gyermekeim*, Turney másik sikeres darabja egy 1939-es komédia, melyet a Belasco Színház 1940 januárjától tűzött műsorra, és a májusi zárásig 117 előadást ért meg. A *Keserű aratás* magyar előadásairól és fogadta-

---

1 *A női filmek úttörői*. A Turner Classic Movies társaság írása. Letölthető: http://alt.tcm.turner.com/SPECIAL_THEME/00/08/filmmakers.htm

2 Catherine Turney: *Byron's Daughter. A Biography of Elizabeth Medora Leigh*. Charles Scribner's Sons, New York, 1972.

tásáról Bécsy Tamás egyik – e kötetben újra közölt – tanulmányában olvashatunk.

Mielőtt továbbmennénk és elkezdénénk a darab és a fordítás elemzését, teszünk egy kis kitérőt, melyben megismerkedünk a dráma szereplőivel, háttérükkel, a darabban megjelenő személyek történetével. Ez azért is fontos, mert – mint tanulmányában Bécsy is megemlíti – az angol történelmi személyeket kevésbé ismerő magyar olvasóknak így érthetőbbé, kézzelfoghatóbbá válik a darab cselekménye, életrajzi jellege. A szereplőket a kortárs Thomas Babington Macaulay (1800–1859; angol történész, eszszéista)³ és Tótfalusi István⁴ írásai alapján ismerhetjük meg tüzesebben.

A kortárs Thomas Macaulay szerint a Byron és Augusta között lejátszódó események az akkori közvélemény számára szinte hihetetlenek: „Ily gyászos és sötét történet még a képzelet műveiben is csak alig akad” – mondja.⁵ Valóban, a kortársak szemében megdöbbentő lehetett ez a szenvedélyes, sötét titkokkal övezett kapcsolat. Így érthetővé válik a darab arisztokratáinak megdöbbenése, viselkedése, bár rosszindulatukat ez nem magyarázza. Macaulay keményen elítéli a társadalom viselkedését: „miután jól kicsámcsogtuk magunkat és életeket tettünk tönkre az erkölcs nevében, erényünk nyugodtan újabb hét évre aludni tér”. Elmondja azt is, hogy Byron valóban ellentmondásos személyiség volt: „társadalmi helyzetének, értelmének, jellemének, egész személyének tekintetében sajátságos egyesülését tünteti fel az ellenkező végleteknek”.⁶ A darabban felfedezhetőek a Macaulay által említett jelenségek: a korabeli arisztokraták gáncsoskodása, Byron csapongó, kiszámíthatatlan egyénisége.

---

3 T. B. Macaulay: *Irodalmi és történelmi tanulmányok*. I. kötet: *Írók*. Révai, Budapest, n. é.

4 Tótfalusi István: *Byron világa*. Európa, Budapest, 1975.

5 i. m. 83. o.

6 i. m. 83. o.

Turney szemlátomást komoly vizsgálódást végzett, mielőtt a darabnak nekifogott: tanulmányozta a szereplőket, s szinte megszólalásig élethűvé formálta őket. A legtöbb Byron-életrajzban megtalálhatjuk a darabban megírt személyeket, akik eredeti nevükön, eredeti tulajdonságaikkal felruházva jelennek meg a színen. Az első és legfontosabb alak maga Lord George Gordon Byron (1788–1824), a főszereplő: zseniális költő, hírhedt széptevő, legendás hős, akinek személye körül már életében komoly kultusz alakult ki. A második nevezetes személy Sir Walter Scott, skót hazafi, az *Ivanhoe* írója, akinek műveit Byron, saját szavai szerint, „legalább ötvenszer” elolvasta. Jól ismerték egymást; Byron szerint Scott nagy költő, csodálatos ember, „akivel nagyon szeretnék egyszer berúgni”.⁷ Ez a megjegyzés jellegzetesen byroni megnyilvánulás. Byron szerette a feltűnést; a hírnév megszállottja volt, s előszeretettel fitogtatta tehetségét. Magánélete kiismerhetetlen. Számtalan barátnője és szeretője volt: a darabban megjelenő Lady Melbourne Byron igazi meghitt barátja, bizalmasa volt, míg Lady Oxford, a nagyvilági, szabad elveket valló nő a költő egyik szeretője. Caroline szintén Byron szeretője volt. Kettőjük kapcsolata jól indult; igazi, féktelen szerelem alakult ki köztük, amit Caroline indiszkréciónja, hisztérikus erőszakossága, a kapcsolattal való dicsekvése tett tönkre. Caroline végül Írországba utazott. Byron csak akkor mert szakítani vele, mikor már maga mellett tudta Lady Oxfordot. Annabella, a feleség Byron méltó társa volt; művelt, okos asszonyként ismerték, azonban naivan, távolról szemlélte környezete eseményeit – erre Lady Melbourne is utal a *Keserű Aratásban*: „Attól tartok drágám, hogy gólyalábakon lépdelsz át az életen, nem pedig a magadén, ahogy egy fiatal lánynak kellene” – és kérlelhetetlen elvei voltak valós érzelmek helyett. A darabban azért kapja a „paralelogrammák

---

7 A. Sanders: *The Short Oxford History of English Literature*. Clarendon Press, Oxford, 1996. 377. o.

hercegnője” nevet, mert tudós, művelt nő volt; matematikával, teológiával, fizikával foglalkozott. A főbb karaktereken kívül a darab jelentéktelenebb szereplői is felbukkannak az életrajzokban: Fletcher, akit hű, de korlátolt komornyikként írnak le; Thomas Moore, aki Byron bizalmasa volt, és aki később kiadta Byron naplóit és levelezését; Hanson, a család ügyvédje. A darabban megemlített Holland ház (Lord Holland whig arisztokrata otthona) és Kakaófa Klub (amit Szabó Lőrinc Öreg Kakaófának fordított) szintén létező helyek voltak.

Nem beszéltünk még Byron féltestvéréről, Augusta Leigh-ről. Ő volt az, aki – mint a színműből is kiderül – gyengéd odaadással, bámulattal, őszinte szeretettel közeledett a költőhöz. Az életrajzírók megemlítik, hogy kettejük közt valószínűleg nem volt testi kapcsolat – ezt azzal bizonyítják, hogy, Byront ismerve, a kapcsolatnak hamar vége lett volna, ha kizárólag testi vonzódáson alapul, mert Byron minden más szeretőjének hamar kiadta az útját. Mikor Byron házasodni készült, Augusta az egyik szép, de egyszerű barátnőjét ajánlotta neki, megérezve, hogy Annabella nem lenne a legjobb választás. Byron 1815-ben mégis elvette Belle-t, aki meghívta Augustát is, hogy lakjon náluk. A következmény az lett, hogy a költő mind Annabellát, mind Augustát gyötörte állandó dührohamaival.⁸ Annabella végül 1816 januárjában elhagyta Byront, s bár később visszament volna hozzá és megbocsátott volna neki, apja már nem engedte el, mondván: Byron elmebeteg, s vérfertőző viszonya van féltestvérével. Bár per bizonyítékok hí-

---

8 Egy érdekes hasonlóságra figyelhetünk itt fel a művet fordító Szabó Lőrinc és Byron magánélete vonatkozásában. Mint tudjuk, Szabó Lőrinc huszonöt éven át szerelmi háromszögben élt feleségével, Mikes Klárával és Vékesné Korzáti Erzsébettel. A fordításnak azon szakaszai, melyekben Byron Annabellával és Augustával beszélget, kísértetiesen hasonlítanak Szabó Lőrinc 1936-ban és 1937-ben közölt egyes verseire: „*Vád szavai, / némuljatok! Asszony, elég a gyász, / segítség légy, ne lelkifurdalás!*” (Rossz férj panasza, 1936. december); vagy „*Dönts, hogy velem vagy ellenem! / He hadakozz a bűneimmel, / ha igazságod árt nekem!*” (Házasság, 1937. november).

ján nem lett az ügyből, végül kiharcolták a válást. Mikor aztán Lady Jersey bálján félreérthetetlenül kiközösítették Byront és Augustát, a költő úgy döntött, elhagyja Angliát. Ezzel zárul Turney darabja is.

A SZÍN MŰ ÁTTEKINTÉSE

A fentebb körvonalazott történet elevenedik meg – némiképp sűrítve – Turney darabjában. A kezdés kissé vontatott, hiszen Byron meg sem jelenik a színen. Az író pár fordulat erejéig Byron barátait beszélgeti a költőről, így jellemezve hősét. Nem részletez, hiszen a néző tudja, kicsoda Lord Byron, a hős alapvonásait ezért fölösleges bemutatni. A bevezetés végeztével mindenki el is tűnik a színről, csak Lady Oxford marad Byronnal. Ekkor kezdődik el a darab szigorú értelemben vett cselekménye. Byron és a Lady dialógusában kettőjük kapcsolata mint a Byron számára ideális állapot jelenik meg („Ha nem volna férjed – te lehetnél felelet az imáimra”), de, mint Byron elmondja, Lady Oxfordba nem merne beleszeretni. Szerelemre van szüksége, mély érzésekre, de vágyai valójában irreálisak, amit Lady Oxford meg is fogalmaz:

BYRON

Ez igaz. És mégis – szeretnék annyira szeretni egy nőt, hogy joga legyen a birtokának tekinteni – ahogy én annak tekinteném őt. Nem pont a testére gondolok – a szívére gondolok – a lelkére – mindenére, amije van.

LADY OXFORD

Sohse találnád meg. Nem lehet egyszerre két Byron a világon.

„Nem lehet egyszerre két Byron a világon.” Ez a színdarab egyik alapmotívuma – a két Byron-testvér kapcsolata, mely elhozza

majd számukra a rövid boldogságot és a szenvedést. De Byron itt még nem tud Augustáról, a vágyott nő csak az álmaiban létezik. Az álmok világából Caroline Lamb hozza vissza a költőt, fellebbentve a fátylat a néző előtt kettejük kapcsolatáról, előrevetítve azt, hogy Byronnak súlyos terhet fog jelenteni a múltja, ha a társadalom tudomást szerez korábbi botrányairól. Lady Melbourne fogalmazza ezt meg a műben: „Ha újabb szerencsétlen botrányra pályázik, most, hogy végre elfelejtették a régieket, amelyek a nevét körülzsibongták, akkor maga kész bolond.” A darab Byronja egyáltalán nem akar megütközést kelteni, de Caroline fenyegetései megteszik hatásukat – Byronnak most már Lady Oxford megmentése érdekében is meg kell házasodnia. A „társadalom” kérlelhetetlen ellenségként mutatkozik meg, ha Byron nem is vesz erről tudomást.

Ekkor lép színre Augusta, akinek Byron azonnal udvarolni kezd; de hamarosan csalódottan kell tudomásul vennie, hogy Augusta a féltestvére. Byron szavai szerelemről tanúskodnak: „Imádom magát, amiért úgy jött, ahogy jött – ismeretlenül – Szeretem magát az őszinteségéért – a nevetéséért – a jókedvéért. Maga az, akit mindig kívántam – akit mindig kerestem – a nő, aki együtt nevet velem – közelebb érzem magamhoz mindenkinél, akit csak ismertem valaha.” A *Keserű aratás* legfontosabb motívuma innentől kezdve a Byron és Augusta között szövődő kapcsolat, amely minden későbbi balszerencse forrásává válik. Byron csak később érti ezt meg: „Valami véletlen – a természet rosszindulata játéka – apám lányává tett. Ha más a neved, úgy találkoztunk volna, mint idegenek, mert azok voltunk. De nem így volt – te az apám lánya lettél.”

A második felvonásban Byron és Augusta tehát elindulnak végzetes útjukon. A költő – mint barátai is megjegyzik – megváltozott, egy időre boldogabb, kiegyensúlyozottabb lett. Augusta biztosítja Byront a szeretetéről és egy medált ad neki: „Minden érzésedet megosztani, csak a te szemeddel látni, csak a te ta-

nácsod szerint cselekedni – erre esküszöm – ez a végzetem.” A két Byron jelképesen eggyé válik, vagy azt is mondhatnánk, hogy Byron megtalálta a másik énjét, amit annyira keresett – a két személyiség elválaszthatatlanul összefonódott. Ezt a harmonikus egységet fenyegeti a házasság kényszere, Annabella megjelenése, s a Lady Melbourne által hozott hír: Augustának távoznia kell, hogy Byron véget vethessen „bizonyos fecsegéseknek”. A Macaulay által elmarasztalt „társadalom” is cselekvő részesévé válik tehát a történetnek, s talán érthető, hogy Byron a kettős fenyegetés elleni reakciójaként egyre jobban ragaszkodik Augustához: „sohase szabadulsz meg tőlem”.

Byron ezzel csapdába kerül. Minél elszántabban kapaszkodik Augustába, annál elodázhatatlanabbá válik konfliktusa Annabellával és a társadalommal. Házassága nem elégíti ki – a darabban ez a harmadik felvonás kezdetén jelenik meg Byron és Belle dialógusában, mely szélsőségesen csapongó és zaklatott kapcsolatról árulkodik. Lady Oxford és Scott is figyelmezteti Byront a közelgő veszélyre – „valami rettenetes” titokról beszélnek, ezért Augusta belátja: mennie kell. Byron nem engedi el, lebeszéli őt a távozásról, de tudja, hogy megváltoztak a dolgok. Szavaiban különbséget tesz „régén” és „most” között. „Ha csak beléptél, fénynyel és kacagással ragyogott föl a szoba, és valahányszor elhagyta, úgy éreztem, hogy a jobbik felem veled ment ki az ajtón. Te vagy a lelkem, ha van egyáltalán, Augusta.” Byronnak *csak* Augusta kell – mindenáron, s Byron önzése kész lenne magához láncolni az asszonyt, akarata ellenére is. Augusta azonban fél, s valójában nem képes megfelelni Byron túlzott elvárásainak. Ő Byront okolja balszerencséjükért, nem áll ki mellette, mert hozzá hasonlóan Augusta is önző. A két testvér túlonként hasonlít egymásra – a különbség annyi, hogy Byron (akár a sorssal is szembezálló hősként) egyedül is harcolna, mindent és mindenkit figyelmen kívül hagyva, míg Augusta meghátrál. A vég elkerülhetetlen. Byront és Augustát a „társadalom” kiközösíti, s mind Ca-

roline, mind Annabella családja bosszút esküszik. Sem Lady Melbourne tanácsai, sem Lady Jersey nem segíthet már rajtuk. Byront kifosztják, s végül Anglia elhagyására kényszerítik. A darab végén egyértelművé válik Augusta árulása: az asszony megfutamodik, s nem hajlandó vállalni a minden bizonnyal rémisztő megpróbáltatásokat. Byron magára marad, s dönt. Eltaszítja magától szülőföldjét, barátait és Augustát, akiben – saját maga miatt is – csalódnia kellett.

Felmerül egy eleddig nem elemzett kérdés is, mégpedig az, hogy Byron végül is pozitív hősként jelenik-e meg a néző előtt. A korabeli kritikusok szerint nem. Ők úgy látják, hogy Turney a fogyatékoságot veszi kiindulópontként: mivel a költő sántának született, testi hibáját kompenzálja viharos szerelmi életével és zseniális költői alkotásával, figyelmen kívül hagyva minden mást, ezáltal válik amorális alakká. Schöpflin Aladár szerint az „írónő pathológiai magyarázatot keres erre a problémára”, mikor „Byront a fogyatékosági érzéséből akarja megmagyarázni. Az írónő elárulja vele, hogy a polgári morál alapján áll, tehát nem tudja a polgári morál ellen lázadó költőt megérteni. Csak mentegezni tudja: sánta volt szegény, ez vitte konfliktusba az erkölccsel, különben is a főbűnben, amivel vádolták, alapjában véve ártatlan”.⁹ Schöpflin az erkölcs felől közelít a darabhoz, holott a dráma egyértelműen nem erkölcsi indíttatású. Ha ilyen szempontból vizsgáljuk a darabot, Byron valóban negatív figuraként jelenhet meg. Ezzel szemben megvédhető Turney álláspontja, hiszen Byron – mint Macaulay is rámutatott – valóban a társadalom és az „erkölcs” áldozatává válik, a *Keserű aratás* pedig nem apológia, hanem történelmi tárgyú dráma, nem célja Byron megértése vagy „mentegése”, egyszerűen csak egy epizódot mutat be a költő életéből. Az áldozattá vált költő pedig akár a közönség rokonszenvét is elnyerheti.

---

9 Schöpflin Aladár: *Színházi bemutatók*. Nyugat, 1938. 11. szám.

A darab középpontjában egyébként nem annyira maga a költő, mint Byron és Augusta kapcsolata áll. Az egyetlen dolog, ami képes a fejlődésre és a változásra, ez a kapcsolat, hiszen a darab szereplőinek jelleme konstans, egyikük sem megy át mélyreható változásokon. Byron jelleme sem formálódik – kedélyállapotának hullámmása csak felületi változásokról tudósít. A cselekményt meghatározó konfliktus a boldogságát kereső egyén(ek) és velük szemben álló társadalom között (ezt némileg félelmetessé teszi, hogy Byron és kicsi, de lojális baráti köre a műben egy testetlen masszaként megjelenő társadalommal áll szemben), az egyetlen említésre méltó személyes konfliktushelyzet pedig Byron és Augusta között alakul ki, de ez is inkább következménye, mint mozgatója a történetnek. A színműben meglepően sok a felületes, kidolgozatlan rész – a dialógusok nagy része „üresjárat”: leírás, „szaloncsevely”. A szereplők és a külső események ábrázolása emiatt elnagyolt, hiányos, a darab egészében mégis érdekes, mert megállíthatatlanul halad a végkifejlet felé, lekötve a befogadó érdeklődését.

A színdarabnak még egy aspektusát kell megemlítenünk. Turney műve feltűnően sok instrukciót tartalmaz – ennek az lehet az oka, hogy, mint tudjuk, a szerző forgatókönyvíró volt. A gesztusok, a mimika, a hangulatok, a színpadi mozgás mind szerzői instrukcióként jelennek meg a darabban, bár erről a színház közönsége mit sem tud. Az olvasó érzése mégis az, hogy a szerző helyenként a szöveg hiányosságait igyekezett pótolni részletes és nagyszámú utasításával.

SZABÓ LŐRINC FORDÍTÁSA

Az 1938-as év nagyon termékeny volt a műfordító Szabó Lőrinc számára: más művek (például Kleist *Amhitryonja*) mellett két angol drámát ültetett át magyarra: a *Macbeth*-t és az *Ahogy tetsziket* Shakespeare-től. Ennek a termékenységnek mintegy az előfutára volt Turney *Keserű aratásának* magyarítása, amely 1937 nyarán készült el. A két Shakespeare-művet a legtöbben mind a mai napig Szabó Lőrinc fordításában ismerik, s a gyűjteményes Shakespeare-kiadásokban is szerepelnek. Az, hogy a *Keserű aratás* nem erre a sorsra jutott – nyomtatásban meg sem jelent –, nem a fordító hibája. Mivel a magyar közönségnek nem tetszett a darab, a kiadók úgy döntöttek, hogy nincs értelme a művet könyv alakban is megjelentetni. Jelen kiadás értékét sem a szerző személye vagy életműve, hanem a fordító, a magyar klasszikus költő, Szabó Lőrinc munkája adja. A szöveg alapját az MTA kézirtárának MS 4668/16 számú gépirata képezte. Ehelyütt jegyezzük meg, hogy a gépirat számos helyesírási és gépelési hibát tartalmaz, melyeknek egy részét kijavítottuk (ucca helyett utca, higyje helyett higgye, ép helyett épp, jösz helyett jössz, az írógépről hiányzó hosszú ú és í betűk használata), sok régies alakot azonban meghagytunk. A munka során segítségünkre volt a színdarab MS 4668/15 számú kézirat nyersfordítása, amely a költő bejegyzése szerint 1937. augusztus 15-én este 7 órakor készült el.

Kezdjük elemzésünket a fordító feladatának bemutatásával. Az idegen nyelvű művek tolmácsának legfontosabb feladata a formailag és tartalmilag is hű fordítás, mely közvetít a két kultúra – az eredeti mű kultúrája és a befogadó kultúra – között. A magyarra átültetett szövegnek – az interkulturalitásból származó távolság ellenére – az eredetivel kommunikatív egyenértékűnek kell lennie. Ez az egyszerű kijelentés azonban sokkal bonyolultabbá válik, ha a fordítás folyamatát közelről is szemügyre vesszük. Hogy a feladat összetettségét megértsük, vegyük számba,

hogy a szöveg hányféle különböző aspektusára kell tekintettel lennie egy színpadi mű fordítójának. Tudnunk kell, hogy a színdarabokat elsősorban előadásra szánják, tehát a leírt szöveg az esetek többségében a beszélt nyelvet imitálja. Különös fontosságot kap itt tehát a mondatok, fordulatok természetessége, hosszúsága, tagolása, érthetősége és hangsúlyozása. A szünetek, a hanglejtés és a hangszín változásai által kifejezett jelentésárnyalatokat – melyeket a szerző „elrejt” a darabban – a fordítónak is jeleznie kell. Ugyanilyen fontos tényező a nyelvi és gondolati ritmus, a dialógusok szerkezete is. Emellett természetesen megmarad az érthetőség követelménye is, hiszen a közönség – az olvasóval ellentétben – nem „lapozhat vissza”, ha nem értett valamit. A színpadi beszéd érthetőségét tehát a fordításban is meg kell tartani, de úgy, hogy a magyar szövegváltozat ne legyen jelentősen hosszabb, mint az eredeti mű. Magán a fordított szövegen kívül a szövegben található összefüggéseknek is érthetőnek kell lenniük a célközönség számára, tehát gyakran sor kerül kulturális elemek „lefordítására” vagy értelmezésére is (példákkal majd a részletes elemzésben találkozhatunk). A fordított szövegnek az eredetihez hasonlóan tartalmaznia kell a színházi jellegű utalásokat is, melyek a közönség (és a színészek) számára megkönnyítik a megértést (például ki, kihez beszél, a színhely mely részén tartózkodik, milyenek a gesztusai stb.). A fentebb vázolt formai követelmények vizsgálata mellett ki kell térnünk azokra az elemekre is, melyek nem a színházi előadással, inkább magával a szöveggel kapcsolatosak (ebben az esetben elválasztjuk az előadott szöveget az olvasott szövegtől). Ezek közé tartoznak először is a grammatika és a szemantika alapvető struktúrái: a szó- és mondat szerkezetek, a lexikai elemek, a nyelvi kifejezésformák és a nyelvi humor, a szóértelmezések, metaforák, hasonlatok, megszemélyesítések. Ezen jelenségek vizsgálatát követően kerülhet sor a szöveg belső viszonyainak felderítésére, a szöveg nyelvtani és jelentéstani összetettségének vizsgálatára. Fontos még az eredeti és a lefordított szöveg stílári sajátosságainak az

egybevetése és ennek alapján való stilisztikai érdekű értelmezése és értékelése is.

Először tehát a színdarabot mint egységes egészt vizsgáljuk meg. A *Keserű aratás* rövid színmű, mindössze 1000–1100 beszédfordulattal áll. Szabó Lőrinc négy felvonásra tagolta a művet az eredeti hárommal szemben. Nem tudjuk, hogy a változtatás mögött a színház kérése vagy műfordítói megfontolás áll-e. Az eredeti műben az első felvonás két jelenetből áll, színhelye azonos. Ezt a két jelenetet Szabó Lőrinc két külön felvonásnak vette, így alakult ki a négy felvonásos szerkezet. Más változtatást a dráma szerkezetén a fordító nem hajtott végre. Szabó Lőrinc fordítása az eredeti művel körülbelül egyforma terjedelmű, indokolatlanul hosszú betoldásokat vagy rövidítéseket nem tartalmaz.

A dráma olvasásakor feltűnik, hogy az egyes megszólalások rendkívül tagoltak, gyakran töredezetek. A negyedik felvonás egy jelenetében megfigyelhetjük, hogyan törte meg a folyamatosságot a szerző gondolatjelek és mondatvégi írásjelek használatával:

AUGUSTA

But I don't understand—only a few days ago—I wrote to her—told her how Byron was—how he already talked of wanting her back—it was only a mood that made him tell her he no longer wanted her—surely she isn't serious about it—

LADY MELBOURNE

Even if she wanted to come back—her family would not let her. Of that I'm certain.

AUGUSTA

But why—why—she's Byron's wife—she married him “for better—for worse”—they can't make her stay away if she wants to come back.¹⁰

---

10 Az angol idézetek forrása: Ivor Brown (szerk.): *Four Plays of 1936*. Hamish Hamilton, 1936.

Ebben a rövid részletben 13 gondolatjelet találhatunk (az egyik valójában összekötő elem a “for better—for worse” kifejezésben), melyek megbontják a mondatok dinamikáját, akadozóvá és zaklatottá teszik a szöveget. Szabó Lőrinc szövegében is megtalálhatjuk a 12 gondolatjelet, ráadásul egy kérdőjelet is, amely az eredetiben nem szerepel:

AUGUSTA

Sehogye értem – csak néhány napja – írtam neki – elmondtam, hogy van Byron – mennyire emlegeti és várja vissza – csak múltó szeszély mondatta vele, hogy nem akarja többé – Annabella bizonyára nem gondolja komolyan –

LADY MELBOURNE

Még ha ő maga szeretne is visszajönni – a családja nem engedné. Ebben teljesen biztos vagyok.

AUGUSTA

De miért – miért? – Hisz a felesége Byronnak – úgy ment hozzá, hogy „jóban-rosszban” vele marad – nem tarthatják otthon, ha vissza akar jönni.

Az eredetivel szinte teljesen megegyező fordítás a fordítói hűség egyik ritka megnyilvánulása. Anélkül, hogy további részleteket idéznénk, elmondhatjuk, hogy Szabó Lőrinc a dráma minden jelenetében hasonló következetességgel követte az eredeti szöveg tagolását. E helyütt meg kell jegyeznünk, hogy – mivel a mű teljes egészében prózában íródott – a fordítónak nem kellett formai megfontolásból szótagszámokat vagy rímeket figyelembe venni a munka folyamán. A hangsúly így a szöveg tartalmára került, elsősorban annak jelentésére, másodsorban annak hangulatfestő és érzelemkifejező aspektusára. Ez utóbbi funkciónak elemei a hangsúlyos szünetek, a töredezett mondatszerkesztés is.

Felmerülhet a kérdés: ha ilyen szorosan követi a fordító az eredeti művet, nem lesz-e elnagyolt vagy magyartalan a fordítás? Hiszen gyakori, hogy a tehetségtelen fordító öntudatlanul is „átvesz” a kiindulási szövegből, ahelyett, hogy fordítana. Szabó Lőrinc a magyar nyelv kiváló ismerője volt. Bár szövegében helyenként (elvértve) előfordulnak anglicizmusok, germanizmusok, a műfordítás egésze nem rugaszkodik el a magyar nyelvtől. A sokszor igazságtalan korabeli kritikák (lásd Bécsy Tamás tanulmányában) sem tesznek említést nyelvi-fordításbeli hibákról, sőt egyenesen dicsérik a fordítót, miközben elmarasztalják magát a darabot. Kárpáti Aurél egyenesen így kiáltott fel: „Igazán nem értjük, miért kell ilyesmire pazarolni a Nemzeti művészeinek alakítótehetségét és Szabó Lőrinc fordítói művészetét!”¹¹ A megjegyzés lehet igazságtalan, de bizonyítja, hogy az egyébként igen szigorú Kárpáti sem a fordításban talált hibákat. Vizsgáljuk meg mindezt egy kézzelfogható példán az első felvonásból:

BYRON

Well, never mind now! Order breakfast at once. Fletcher! Hurry!

FLETCHER (*blankly*)

Order—breakfast—your Lordship?

LADY OXFORD

We couldn't eat another, Byron. The first was delicious.
(*Byron slowly sinks into a chair.*)

BYRON

Don't—don't tell me it is *after* breakfast?

LADY OXFORD

Long—after breakfast!

BYRON (*giving up*)

Well! You have me at your mercy! Will you ever forgive me—any of you? Mr. Scott—I'm at your feet!

---

11 Kárpáti Aurél: Keserű aratás. *Pesti Napló*, 1938. október 13. 13. o.

BYRON

Rendben van, egye fene. Tálaltasson azonnal Fletcher!
Rohanjon!

FLETCHER (*zavartan*)

Tálaltassak – tálaltassak – uram?

LADY OXFORD

Még egy ebéd már nem férne belénk. Az első nagyszemély volt.

BYRON (*lassan egy székre omlik*)

Csak nem – csak nincsenek már – ebéd után?

LADY OXFORD

De bizony – jóval utána!

BYRON (*feladva a harcot*)

Nos hát, megadom magam kényre-kegyre! Megbocsát valaha? – mindnyájan megbocsáttok? Mr. Scott, a lábai előtt heverek!

A fordítás itt ismét szorosan követi az eredeti művet. Mégsem mondhatjuk azt, hogy szolgai, fantáziátlan magyarázatról lenne szó. Az első sor „never mind”-jének (ne törődjenek vele) megfelelője a Byronhoz jobban illő és sokkal magyarosabb „egye fene”. Lady Oxford azt mondja: „még egy ebéd”... Az „another” (még egy) kifejezést ki kellett bővíteni az „ebéd” szóval, a jelenetben ugyanis csak ekkor derül ki először, hogy melyik étkezésről van szó. A „breakfast”, vagyis „reggeli” Szabó Lőrincnél ebéddé alakult át, a magyar szokásoknak megfelelően, ahol ritkán hívnak vendéget reggelizni, vagy ha hívnak, akkor késői reggelire. Ebben az esetben nyugodtan használható az „ebéd” szó. Itt láthatjuk, Szabó Lőrinc milyen finom érzéssel formálja a nyelvet, megőrizve annak jelentését és koherenciáját egyaránt. Több helyen is megfigyelhető, hogy a fordító magyarosít: „még egy ebéd már nem férne belénk”; „De bizony!”; „megadom magam kényre-kegyre!”; „megbocsáttok”. Szabó Lőrinc a rá jel-

lemző módon, a természetességet középpontba állító szemlélet alapján fordít, mégis kitűnik fordítói igényessége, szigora.

Vannak azonban bizonyos esetek, mikor Szabó Lőrinc valamelyest eltért az eredeti szövegtől. Az első példánk nyelvtani jellegű. A merev szövegkövetés itt nehezen érthető magyar mondatot hozott volna létre, a fordító ezért megismételte az állítmányt, a „bántani” igét pedig a „kínozni”-ra cserélte, hogy ezzel is fokozza a hatást (az eredetiben nem szereplő részeket félkövér szedés jelöli):

BYRON

Very well! I do want to hurt you—I want to hurt you so
that you’ll never want to see me again—so that you’ll
go from here and loathe me for the rest of your life—

BYRON (*vadul*)

Úgy van! Bántani akarlak – úgy meg akarlak bántani,
hogy sohase kívánj viszontlátni, – **úgy meg akarlak
kínozni**, hogy eltakarodj innen és utálj egész életedben
– **úgy** –

A soron következő példában látható, hogy a fordító többlétsorokat toldott be szövegébe, hogy megmagyarázza a nézőnek, miért „Liba” Augusta beceneve. Ez a magyarázat valóban szükséges, mert a magyarban a „liba” – ha nőre mondják – nem túl hízelgő szó. Megfigyelhető, hogy az angol szövegben a költő egyszerűen „Goose”-nak becézi félttestvérét, mindenféle magyarázat nélkül. A magyar szövegbe összesen öt sort toldott be a fordító e névadás megokolására, illetve egy közbevetést és három „Libá”-t (a betoldásokat félkövér szedéssel jelöltük).

AUGUSTA

So soon? I’ve been here in London for over three
months. (*Laughs.*) I should think you’d be glad to see
me go—

BYRON (*Seriously*)

How can you say that, Goose?

AUGUSTA (*Faltering a little*)

Why—I was only saying it—because I don't want you to tire of me.

BYRON

You think I could—tire of you?

AUGUSTA

After all—I'm just a sister—most brothers and sisters are bored to death with each other.

BYRON

Oh! Don't talk nonsense.

AUGUSTA

Ilyen hamar? Több mint három hónapja Londonban vagyok. (*Nevet*) **Annyi bajod volt velem, annyi galiba.**

BYRON (*hízelegve és játékosan nevet*)

Galiba – te – te – te liba!

AUGUSTA (*nevet*)

Azt kéne hinnem, örülsz, hogy megyek –

BYRON (*komolyan*)

Hogy mondhatsz ilyet, te – liba? (*Nevet*) **Ezentúl ez lesz a neved. Liba!**

AUGUSTA (*nevet*)

Vigyázz, mert téged meg kacsává bűvöl valami Circe!

BYRON

Kacsává?

AUGUSTA (*nevet*)

Féltestvérem vagy! (*Elkomolyodva és kissé bizonytalanul*) Hát kérek – **ami a hazamenetelemet illeti** – azt csak azért mondtam, mert nem szeretném, hogy rám unj.

BYRON

Azt hiszed, rád tudnék unni, **Lib**?

AUGUSTA

Utóvégre – én csak a nénéd vagyok – a legtöbb testvér
halálosan terhére szokott lenni egymásnak.

BYRON

Ne számárokodj, Liba!

A fordító mind Byron, mind Augusta szövegét megtoldotta kisé, hogy magyarázatot adjon az első hallásra különös névadásra. A „Liba” további háromszoros használata a névadás valódiságát támasztja alá – az angol mű Byronjával ellentétben a fordítás költője most adta a becenevet, így érthető, hogy gyakrabban használja, mintegy szokássá nemesítve az egyszeri aktust. A kedveskedő szójátékot – „Ne számárokodj, Liba!” – szintén a fordító tette hozzá a darabhoz. A Circe–kacsa utalást Szabó Lőrinc fantáziája írta a műbe, tökéletesen beleillesztve azt a szövegbe. A „kacsa”-kép még kétszer visszatér a harmadik felvonásban, de itt sem szerepel az eredetiben (szintén félkövér szedéssel jeleztük az eredetiben nem szereplő szavakat):

BYRON

Sometimes you’ve been happy with me. You have been
happy—haven’t you? Pippin—do you remember when
we were married, you had such round, red cheeks? Like
an apple. I called you Pippin because of that—
remember?

BYRON

Néha boldog voltál velem. Boldog, ugye? Pip – emlékszel, hogy amikor összeházasodtunk, olyan gömbölyű arcod volt? Akár egy alma. **És piros, mint a pipacs.** Azért neveztelek el Pip-nek. **Te meg Kacsának hívtál, a Liba testvérének.** Emlékszel? **Akkor boldog voltál.**

Ugyanebben a részletben arra is magyarázatot találunk, miért hívta Byron „Pip”-nek a feleségét. A darab szerzője a névadást a Pippin-ből vezeti le (a név a *London pepin* almafajtára utal), míg Szabó Lőrinc a „pipacs”-ot használja fel erre a célra (a nyersfordításban még alma szerepel; a kéziratban Szabó Lőrinc a margóra jegyezte fel diadalmasan: *Pipacs!*). Mindezt úgy oldotta meg szövegében, hogy az olvasó észre sem veszi. Fordításának erőssége ez a tökéletes illúziókeltés – szinte úgy érezzük, nem is fordítást olvasunk, hanem egy eredeti színdarabot.

Az illúziókeltés egy másik aspektusa az, hogy Szabó Lőrinc valóban magyarítja a darabot, vagyis érthetővé teszi azt a háttérrel kevésbé ismerő magyar közönség számára is. Ez a törekvés már a színdarab bevezetőjében megmutatkozik, ahol a fordító a mű szereplőinek rövid leírását is beleilleszti a fordításba. Míg az angol darabban csak a nevek száraz felsorolását találjuk meg (Fletcher, John Cam Hobhouse, Tom Moore, Lady Oxford stb.), addig a magyar változatban az ezen személyek közti viszonyok is megtalálhatóak: Fletcher, *Byron inasa*; John Cam Hobhouse, *fiatal tudós, Byron barátja*; Tom Moore, *költő, Byron barátja*, Lady Oxford, *Byron kedvese* stb. Fontos ez a többletinformáció, hiszen a magyar közönség számára érdekesebbé és érthetőbbé teszi a darabot.¹² A mű szövegében is találkozhatunk kulturális kiegészítésekkel. Az első felvonás elején Scott kijelentése – „I have an engagement with Murray” – egy ismeretlen személynevet tartalmaz, melyet Szabó Lőrinc kiegészített: „Találkozom van Murray-vel, a kiadómmal.” A közönség számára így érthe-

---

12 Kabdebó Lóránt, Szabó Lőrinc egyik legjobb ismerője ezzel kapcsolatban felidézett egy anekdotikus történetet. Szabó Lőrincné elmondta a darabban szereplő nőkről – szeretőkről, „bizalmasokról” –, hogy a költő mely élő személyekről mintázta meg alakjukat, s gyakran hozzátette: „Ő egyébként Lőrincnek tényleg szeretője volt”, vagy „Ő is Lőrinc szeretője volt.” Érdekes tehát a hasonlóság Szabó Lőrinc és a darabban megjelenő Byron magánélete között. Köszönet Kabdebó Lórántnak a szíves közlésért.

tővé válik, miért is siet Scott. Hasonló kiegészítést találunk a következő szövegrészletben is:

BYRON (*Warming up*)

Yes! The Cheshire Cheese. You know how things are—Kinnaird dropped is—and Jackson—you know—Gentleman Jack—the boxer!

MOORE

then—

BYRON (*Snatching at the straw*)

Yes—yes—we drank—then Kean came in! Well—the five of us all went to his rooms. And there—

BYRON (*felmelegedve*)

Azt! A **Kétfajú Borjút**. Tudják, hogy van ez ilyenkor – betoppant Kinnaird, **a bankár** – meg Jackson – ismerik – Jack úr – a bokszoló!

MOORE

És aztán –

BYRON (*a szalmaszálba kapaszkodva*)

Igen – igen – ittunk – aztán beállított Kean, **a színész!** és hát – mind az öten felmentünk a lakására. Ott aztán –

A fenti részben Kinnaird és Kean személyéről tudtunk meg többet a fordító jóvoltából. A „Cheshire Cheese” kocsma a magyarban jól csengő „Kétfajú Borjú” nevet kapta (a nyersfordításban még „Sajtos Lepény” volt). A következő részletben a fordító földrajzi jellegű információval egészíti ki a művet, szintén azért, hogy a közönség „tájékozódását” megkönnyítse:

After all—I could visit her in Newmarket! When I go down to Newstead she could visit me there.

Utóvégre – meglátogathatom Newmarketben! Ha meg lemegyek Newsteadbe, **a birtokomra**, felkereshet ő.

Egy másik szöveghelyen a fordító egy vers címét emeli be a magyar szövegbe. Nem ritka ugyanis, hogy a fordítónak szavakat, fordulatokat kell értelmeznie ahhoz, hogy a magyar befogadó számára egyértelmű legyen a szöveg. Itt az angol mű sem tartalmaz konkrét utalást, csak a „that crazy poem of yours” („az a bolond költeménye”) szerepel, mutató névmással. A „that” mutató névmás itt kevés, így Szabó Lőrinc a vers címének betoldásával konkretizálta az utalást, megkönnyítve a néző-olvasó dolgát:

And you have given them the weapon in that crazy poem
of yours—you have had it printed and circulated—and it is
being used by your worst enemy—Caroline Lamb.

És maga kezükbe adta a fegyvert azzal a tébolyodott költeményével, **a Gyaurral**, – kinyomatta és közreadta – és most a leggonoszabb ellensége használja fel – Caroline Lamb.

Más szöveghelyeken is előfordul, hogy Szabó Lőrinc „többet fordít”, mint ami az eredeti angol műben szerepel. Itt már nem annyira a darab érthetőségét kívánta fokozni – inkább természetesebbé tette fordítását. Mindez szorosan összefügg azzal, hogy Szabó Lőrinc fordításában a karakterek nem csak egyszerűen megőrzik stílusukat, életszerűségüket, de a merev és tartózkodó angolokból életteli, néha kissé ironikusan fogalmazó személyek lesznek. Bár ez nem feltétlenül fordítói erény, a magyar szövegváltozatnak eredetiséget kölcsönöz – a fordítói munka egyik velejárója, hogy a művész rajta hagyja fordításán személyiségének nyomait is. A következő sorban ilyen típusú kiegészítéssel találkozunk:

LADY OXFORD

How could I help it? They could hear you as far as
Westminster Abbey.

LADY OXFORD

Tehettem mást? Egész a Westminster templomáig elhangzott a suttogása.

A fordító a Caroline hangoskodását az eredeti műben meg sem említő – megfontolt és udvarias – Lady Oxford kijelentéséből a „suttogását” beillesztésével ironikus csengésű, fölényes megnyilvánulást hoz létre. A fordító ebben az esetben úgy döntött, hogy a nagyvilági Lady Oxfordhoz jobban illik ez a Caroline-t megszégyenítő stílus. Mivel fordításában a továbbiakban is következetesen alkalmazza ezt az elvét, nem veszik el az illúzió – bár itt nem követi szorosán az eredeti szöveget, az átültetés mégis egységes egész marad. A fordítónak – ha jól dolgozik – néha pontatlannak kell lennie ahhoz, hogy a fordítás ne egymás után következő részek halmaza, hanem egységes mű legyen. Erre példa lehet a „libás” jelenet, de a későbbiekben is találkozunk még hasonló jelenségekkel.

Az angol és a magyar nyelv közti különbségek egyik legnyilvánvalóbb területe a magázás–tegezés jelensége. Bár magázás az angolban is létezik, névmása megegyezik a tegező formáival (*you*), így – ha erre más nyelvi formák nem utalnak – valójában sosem egyértelmű, hogyan szólítanak meg valakit. A műben az egyik kulcsjelenetben szereplő „*You're—you're Augusta?*” mondat így lehet akár „Maga – maga Augusta?” illetve „Te – te Augusta vagy?” is. Az első túl félénk, udvariaskodó, a második viszont bizalmaskodó lenne – hiszen Byron egy ismeretlen ismerőssel áll szemben. Szabó Lőrinc nagyszerűen oldotta meg fordítói feladatát. Megoldásában keveri a két megszólító formát, érzékeltetve, ahogy Byron fokozatosan felismeri féltestvérét: *Maga – te – te Augusta vagy?* Ezzel olyan finomságot visz fordításába, amely az eredetiben nem is létezhet. Hasonló a helyzet Byron és Walter Scott kapcsolatában: az első felvonásban még magázó viszonyban vannak, ami a barátság elmélyülésének jeleként

a harmadik fejezetben tegező viszonyra vált. A többletinformáció e két esetben tehát ismét a fordítás erénye.

Azonban az is előfordulhat, hogy a fordító túl bőbeszédű, tehát szövegében felesleges betoldásokat alkalmaz. A következő részlet Augusta beszámolójából való, amelyben Byronnak a végzetes vendégség során tanúsított magatartását írja le:

AUGUSTA

He seemed to get a sort of angry enjoyment out of it—
he kept repeating a line to himself—something about
“reaped a bitter harvest”.

AUGUSTA

Mintha valami vad örömet keltett volna benne a botrány – Minduntalan néhány vers-sort ismételtetett, a feleségéhez beszélt, – valamit – annyit megjegyeztem belőle, hogy: „Gyászomba vetettél s ép ily igaz – Kínban érik keserű aratásod”.¹³

Megfigyelhetjük, hogy az angol szövegben Byron magában, nem pedig a feleségéhez beszélt, s az általa mormogott verssorok sem pontos idézetként jelennek meg. Az idézett részben nem indokolhatók a Szabó Lőrinc által elvégzett változtatások. Az, hogy a költő önmagához beszélt, saját lelkiállapotáról, illetve a világhoz való viszonyáról árulkodik, egyben azt is jelzi, hogy tudatosan vállalja helyzetét és érzéseit, de nem osztja meg azokat senki mással. Az önző vagy magányos ember megnyilvánulásai ezek, aki sem feleségét, sem féltestvérét nem vonja be játékába. Szabó Lőrincnél Byron „a feleségéhez beszélt” (aki egyébként nem volt

---

13 A vers, amelyből ez az idézet és a színdarab mottója származik, a *Lines, On Hearing That Lady Byron Was Ill* [Sorok, meghallván, hogy Lady Byron megbetegedett] címet viseli. Lord Byron: *Selected Poems*. Szerk. Susan J. Wolfson. Penguin Classics, Harmondsworth, 1996. 460. o.

ott az estélyen, tehát Byron továbbra is magában beszél). A betoldást emiatt fölöslegesnek érezhetjük, bár a befogadónak többletinformációt ad, megjelölve az idézet címet. Probléma viszont, hogy a fordító Augusta elnagyolt idézetéből pontos szöveget csinált. Nyilvánvaló azonban, hogy – még ha Byron kissé hangosabban beszélt is – Augusta nem hallhatta ennyire tisztán a verssorokat, illetve nem jegyezhetette meg őket ilyen pontossággal. A riadt Augusta hallott „valamit”, ráadásul be is vallja, hogy nem pontosan emlékszik az elhangzottakra – de azt mégis tudja, hogy „vers-sorok” voltak (az angol műben Byron csak „egy sort” – „a line” ismételt). Szabó Lőrinc tehát a fordítás hibái mellett önmagában is ellentmondásos szöveghelyet hozott itt létre. Az idézetben ráadásul még a sortörést és a második sor nagybetűjét is megtartotta, ami már egyértelmű túlzás: „Gyászomba vetettél s ép ily igaz – Kínban érik keserű aratásod.”

A fordító ennél a résznél többszörösen hibázott. A magyar szövegváltozat mégis elfogadható, hiszen az előadás logikáját nem bontja meg; a néző általában nem vállalkozik ilyen hosszadalmas elemzésekre, a dialógus sodrása pedig gyorsan továbbviszi a cselekményt. A kérdéses szöveghely tehát beleolvad a színdarab testébe, vagyis nem zökkenti ki illúziójából a befogadót. Mégis érdekes látni, hogy a szigoráról és következetességéről híres Szabó Lőrinc sem ragaszkodott mindig pontos megoldásokhoz.

Térjünk vissza többletinformációt tartalmazó példánk sorában az utolsóhoz. Szabó Lőrinc itt Byron kivételes sikerét támasztja alá egy betoldással, amelynek az angol darabban nyoma sincs. A fordító Augusta általánosságait konkrét adatokkal egészítette ki:

A few years ago he was a nobody—Suddenly he became famous—the world fawned on him—such fame must breed jealousy, Lady Melbourne.

Pár éve még senki volt. – Egy reggel arra ébredt, hogy híres ember – az egész világ dédelgette – **egy nap alatt tizenháromezer példányban kapkodták szét az új verseskönyvét** – ilyen hírnév féltékenységet támaszt, Lady Melbourne.

Fentebb Lady Oxford egy mondatát elemezve szóltunk már a színdarab szereplőinek nyelvhasználatáról. A következő bekezdésekben részletesebben is megvizsgáljuk, hogyan fordította Szabó Lőrinc a beszélők nyelvi stíluselemeit, mennyire őrizte meg a beszélők beszédének egyéni sajátosságait. Annyit előrebozsáthatunk, hogy a fordító a meglehetősen kimért és semleges hangú angol mondatokból gyakran érzelmi töltetet vagy másodjelentést hordozó megnyilvánulásokat hozott létre. Példáink azonban bizonyítják, hogy ettől a fordítás minősége nem romlott. Az elsőként vizsgált szöveghelyen a fordító Moore semleges angol szavait – be present (jelen van) és shout (kiabál) – helyettesíti, ezzel árnyalva Byronról alkotott véleményünket (*kiemelések tőlem: Sz. B.*):

MOORE

Nekem is furcsa. Meg tudom érteni, hogy elmarad az ebédről, hiszen különben sem eszik soha semmit – el tudom hinni, hogy berúgott éjszaka és most képtelen *talpra állni* – azt azonban sehogysem értem, hogy nem *káromkodta* szét a fejét a lármára, amit itt csapunk.

Szabó Lőrinc itt a „talpra állni” és a „káromkodni” igéket használta a meglehetősen szürke angol szavak helyett. Byron jellemét szélsőségesebbnek írja le, egy életszerűbb figura képét alkotja meg. Caroline egyik kijelentését sem az eredeti szavakkal adta vissza. Az eredeti műben a „make love to her, if you wish” kifejezés szerepel; ennek elfogadott magyar jelentése „szerelmeskedj vele, ha azt kívánod”. A nyersfordításban ugyanez így hangzik:

„csak szeresd őt, ha akarod”. A végső változat Caroline-ja viszont így beszél: „csak nyald, fald, ha ízlik!” Ezzel felfokozott érzelmeket ad Caroline szájába, erotikusabb, költőibb szavakat alkalmaz. Byron sem azt mondja, hogy „ha befejezted a mondanódát”, hanem azt: „ha végeztél ezzel a darálással”. Sértő kifejezés ez, ami nem áll távol Byrontól, így a magyar olvasónak fel sem tűnik.

A fordítás – szigorúan véve – nem tökéletes. Nyilvánvaló azonban, hogy az angol–amerikai cenzúra által is megnyirbált darabnak visszaad valamit hangulatából, nyelvben is kifejezve a darabban dúló érzelmi csatákat. Ennek ellentétét is megfigyelhetjük, mert Szabó Lőrinc néhány helyen finomított is. A Byron által használt „damned” (átkozott, átkozottul – az angolban ez meglehetősen durva kifejezésnek számít) – szót fordításában például „veszetül”-nek írta, ami a magyarban nem számít erős kifejezésnek. Meg kell jegyeznünk viszont, hogy nagyon ritka a *Keserű aratás*ban az ilyesfajta tompítás.

Byron humora is megjelenik a műben, s ez nehéz feladatot ró a fordítóra, különösen, ha nyelvi humorról van szó. Az első példában Szabó Lőrinc nagyszerű megoldást talált Byron egyik szellemességének átültetéséhez. Az angol mondat “I’m doomed to mediocrity and England” nyers fordítása „Anglia és a közép-szerűség a sorsom, a vesztem”. A mondat összetett jelentéstartalma ragadja meg Szabó Lőrinc fordítása: *De hiába, közepszerűségre és Angliára ítéltetem*. Egy másik részletben a fordító nyelvi játékosságát figyelhetjük meg:

BYRON

O Pip! You’re such a serious Pip! The best wife in the world for Byron.

BYRON

Jaj, Pip! Te olyan komoly egy Pip vagy! A legjobb feleség Byronnak a világon.

Az „olyan komoly egy Pip” és a „legjobb” játékosan könnyeddé teszik Byron mondatait, s tanúsítják a fordító játékos kedvét.

Kevésbé játékos Szabó Lőrinc, mikor verset fordít. A *Keserű aratás*ban több részletet is felfedezhetünk Byron költeményeiből, melyeket a költő a drámával együtt lefordított. Szabó Lőrincnek nem idegen Byron költészete: az *Örök Barátaink* két kötetében az ő versei is szerepelnek. A részlet a *Stanzas for Music* című költeményből való.¹⁴

O thine be the gladness and mine be the guilt!
Oh légy te a boldog! A bűn – az enyém!
Forgive me, adored one! Forsake, if thou wilt,
Búcsúzz, ha akarsz, – nem hagylak el én!
But the heart that is thine shall expire undebased—
Bocsáss meg, Egyetlen, – e szív a tied
And men shall not break it—whatever thou may'st.
és jöjjön akármí, örökre szeret!¹⁵

Szabó Lőrinc fordításában a rímek kopárabbak, a sorok töredeztettek. A vers tartalma sem felel meg mindenben az angol eredetinek. Feltételezhető, hogy Szabó Lőrinc szándékosan a színdarab Byronjához igazította fordítását, hiszen más versfordításaiiban – különösen, ha teljes költeményekről volt szó – szigorúbb, következetesebb munkát végzett.

Szabó Lőrinc általában hihetetlen figyelemmel és fegyelemmel fordított, többször ellenőrizte munkáját, leginkább akkor, ha éppen klasszikus műveket ültetett át magyarra. A *Keserű aratás* elkészült

---

14 Lord Byron: *Selected Poems*. Szerk. Susan J. Wolfson. Penguin Classics, Harmondsworth, 1996. 314. o.

15 Az idézett részletet az olvasó Tótfalusi István fordításából ismerheti: „Tiéd az öröm csak, enyém lesz a bűn! / csak rám ne zúdítsd haragod, gyönyörűm! / Ez a szív a tiéd; noha büszke halálig / s meg nem törí férfi – szavadra joházik.” In: *Byron válogatott művei*. Első kötet. Válogatta és a jegyzeteket írta Tótfalusi István. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1975. 47. o.

fordítása viszont azt sugallja, hogy ez esetben kevésbé volt motivált; bár szövege szinte mindig kifogástalan, szavanként-mondatonként egyezik az eredetivel, mégis könnyedebb, felszabadultabb, és hangulata is eltér az angol darabétól. A fordító itt nem annyira a fordítást tekinthette feladatának, mint inkább az angol szöveg átültetését, újratereztését magyar nyelven. Talán emiatt engedett meg magának nagyobb szabadságot, mint például Shakespeare-fordításaiban. A szövegben helyenként tetten érhető ez a fordítói könnyelműség. Vegyük példának Augusta egyik mondatát a következő részletben:

BYRON

Maga – te – te Augusta vagy?

AUGUSTA

Az hát! Mielőtt férjhez mentem, Augusta Byron voltam – édesapádnak a lánya! Elvettek tőle, amikor feleségül vette – a te anyádat. Nem tudtad?

Augusta feltűnően nyitja válaszát: *Az hát!* Bár felfoghatjuk kedveskedő szófordulatnak is (az intonáción is múlik), Szabó Lőrinc nem jellemzőek az ehhez hasonló megnyilvánulások. Tudnunk kell azt is, hogy az angol szövegben egy egyszerű „Yes!” szerepel. Egy másik helyen pesties szófordulattal ültette át Moore egy mondatát: *Ha nem ismernélek olyan jól, Hobhouse, azt mondanám, hogy menj „üdülni”*. Barátok közt elképzelhető ilyesfajta ugratás, ez természetes. De ezek a szavak kilógnak a XIX. századi Anglia kontextusából. Hasonló hibát rejt a következő idézet is:

AUGUSTA

Nem! Nem! Azt hiszem, az egésznek csak a rossz emésztés az oka.

ANNABELLA

A rossz emésztés!

AUGUSTA

Az. Tudod, milyen hülye dolgokat eszik – kétszersültet meg szódavizet – ecetes krumplit.

A „hülye dolgokat eszik” kifejezés nem Augusta szájába való. A fordító itt is könnyelmű volt – mint ahogy később is, ahol (a nyersfordítás 32. és a gépirat 27. oldalának tanúsága szerint) kifelejtett egy sort a fordításból. A *(Kopogás)* előtt Byron így szól: *You will never have it back – Sosem kapod vissza*. Ez a fordításból hiányzik, bár az angol darabban benne van. Ez Szabó Lőrinc hibája, mert biztosra vehető, hogy átnézte a gépiratot – jellegzetes kézírásával több javítást, bejegyzést is tett, több helyen saját kezűleg írta be a kimaradt sorokat. Ez az egy valószínűleg elkerülte a figyelmét.¹⁶

Mentsésképpen megemlíthetjük, hogy Szabó Lőrinc a *Keserű aratás* átültetésének időszakában Lóci fiával nyaralt Horvátországban, és nagyon kimerült volt. Egy levelében így ír: „Úgy érzem, az volna számomra a legjobb, ha nem dolgoznék (színdarabfordítás), hanem csak élnék”.¹⁷ Később: „Fáradt vagyok, Klára, nem volt egy nyugodt óram. [...] Mindössze egy felvonást fordítottam le a Byron-darabból”.¹⁸ Fáradtságról, unalomról tanúskodnak ezek a sorok. Mindezek fényében megérthetjük és elfogadhatjuk azt a néhány nem túl jelentős hibát, amit a fordításban találunk. Szabó Lőrinc maradandót alkotott, még ha a színdarab maga nem is aratott sikert, s a költő eme feledésbe merült fordítását jó szívvel ajánljuk az Olvasó figyelmébe.

Szele Bálint

---

16 Úgy tűnik, hogy a kihagyásért Szabó Lőrinc fordítói módszere volt a felelős. A költő ugyanis – miután elkészítette a nyersfordítást – az angol szöveget többé nem vette elő. A még pontosításra szoruló részeket másolta csak le a fordítás mellé angolul. A kiegészítéseket is ily módon jegyezte fel. A módszer következképp nem adott lehetőséget a véletlenül kifelejtett részek pótlására.

17 *Szabó Lőrinc és felesége levelezése, 1921–1944*. Sajtó alá rendezte, bevezette és a jegyzeteket írta Kabdebó Lóránt. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1989. 495–496. o.

18 i. m. 500. o.